

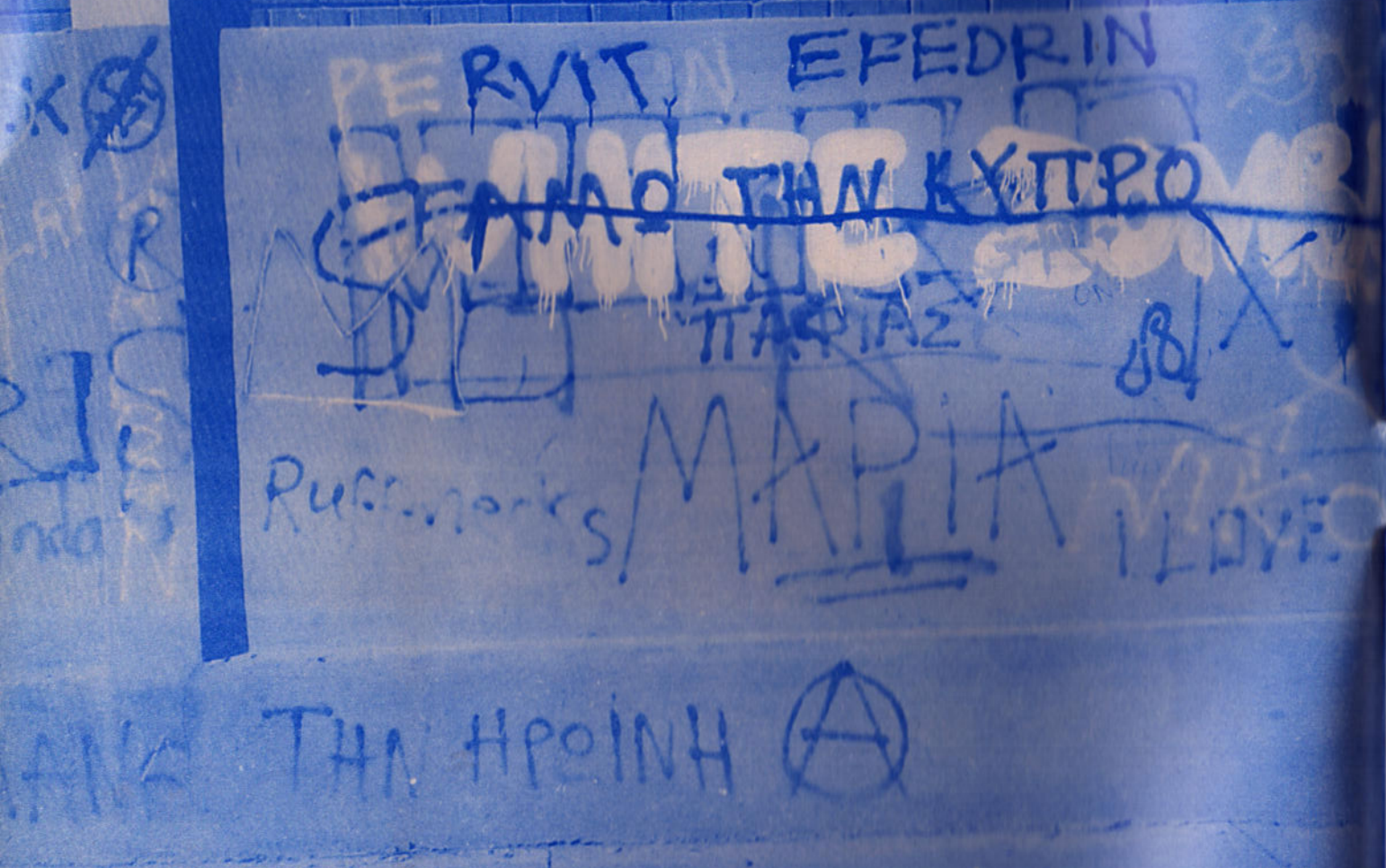
εξ υπαρχής

Μηνιαίο βήμα ανάλυσης, κριτικής και διαλόγου

Φεβρουάριος 2000
Τεύχος 9ο
Τιμή: £3.00

Ο παλαιοκομματισμός που πληγώνει ● Πανταγιά συνέχεια ● Οι συνομιλίες στη Γενεύη ● Σοσιαλδημοκρατία: ιστορικό βήμα ή μήπως... ώδυνεν όρος...; ● Η οπτική της άλλης πλευράς. Θα συμμετάσχουν οι Τουρκοκύπριοι στις ενταξιακές συνομιλίες; ● Graffito No. 1 ● Ο αθλητισμός ψυχολογικοί και κοινωνικοί παράγοντες ● Ζώα ταμπού στην κοινωνία μας ● Πανεπιστήμιο Κύπρου και φοιτητική ζωή ● Βουνά, νάνοι, ελέφαντες, ομοφυλοφυλία και το Κυπριακό ● Ανίχνευση της ερωτικής ιστορίας της κυπριακής νεοτερικότητας

Αναφορά για τα Grafiti στην σελίδα 40

Η επέτειος του Millenium και οι φαντασμαγορικοί εορτασμοί που την συνόδευσαν έχουν μέσα σ' ένα μήνα ξεχασθεί και η δύναμη της κυπριακής καθημερινότητας ως σκόνη, παντού και ταχέως διαδιδόμενη, καλύπτει τα πάντα. Μερικοί πολιτικοί έβαλαν φαίνεται στόχο τους να μας ρεζιλεύουν με περισσότερο φανατισμό από πριν. Αλλά και γενικά η δημόσια ζωή δεν φαίνεται να αντιλήφθηκε ότι άλλαξε η χιλιετία ή ο αιώνας με την ίδια εμμονή που εδώ και καιρούς πολλούς δεν αντιλαμβάνεται ότι άλλαζαν οι δεκαετίες. Οι δημοσιογράφοι μας γερνούν θέτοντας τις ίδιες ερωτήσεις και οι πολιτικοί απαντούν στο ίδιο τέμπο, και όλοι τους περιστρέφονται στην περιφέρεια του ίδιου ρολογιού χωρίς ωροδείχτες.

Ευτυχώς όμως η ζωή συνεχίζεται ως ένα βαθμό και χωρίς αυτούς. Οι νέοι και οι νέες τριγυρίζουν τα βραδάκια αγκαλιασμένοι κι ανταλλάζοντας φιλιά αδιαφορώντας για τα μουντά κοιτάγματα των προώρων γηραζόντων. Ευτυχώς ο έρωτας επιμένει να ρίχνει τα βέλη του.

Κ.Α.

Εμπέλεια εξωφύλλου: Γιώργος Δ. Χαλουμής

Περιοδικό Εξ υπαρχής
 Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ-127 Καϊμακλί-Λευκωσία
 Τηλ: 346061 - Φαξ: 346162

**Πάρτυ υποδοχής του 10ου τεύχους την Τετάρτη 1η Μαρτίου 2000
 στο οίκημα του περιοδικού.**

Αμμόχωστος - Λάρνακα

Μπορείτε να βρείτε πλήρεις σειρές των τευχών του «Εξ υπαρχής» καθώς και να γραφτείτε συνδρομητές αν το επιθυμείτε, στα ακόλουθα βιβλιοπωλεία:

«στοχαστής»

• Χαρτικά • Βιβλία • Δώρα
 Λεωφ. Γρ. Αυξεντίου 35 (έναντι Λυκείου Λάρνακας)
 Τηλ. 03-654471 Λάρνακα

Άντρος Λοίζου

Λεωφ. Γρίβα Διγενή 113, 5281 Παραλίμνι
 Τηλ. 03-730760, 03-731266
 Φαξ: 03-731265 - Κιν. 09-629854
 E-mail: a.loizoul@cytanet.com.cy.

Άντρος Λοίζου

Βιβλιοπωλείο

Οδός Ελευθερίας 2, Δερύνεια
 Τηλ. 03-824266 - Φαξ: 03-825974

Άντρος Λοίζου

Βιβλιοπωλείο

Οδός Φρίξου Παναγιώτου 28, Ξυλοφάγου
 Τηλ. 04-725572 - Κιν: 09-629854

Όσοι επιθυμούν να επικοινωνήσουν άμεσα με το περιοδικό στη Λάρνακα ή την Αμμόχωστο, μπορούν να επικοινωνήσουν με τον **Σώτο Σίζυνο**
 τηλ. 03-825085, 03-822111 Παραλίμνι - οικ. 04-627129, 04-638189 Λάρνακα

εξ υπαρχής

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....
 Διεύθυνση:.....
 Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.....
 Επαρχία.....
 Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....
 Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....
 Επάγγελμα.....
 Σπουδές.....
 Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00
 Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

εξ υπαρχής \ \ περιεχόμενα

Περιοδικό «εξ υπαρχής»
 Μηνιαίο βήμα ανάλυσης
 κριτικής και διαλόγου

Φεβρουάριος 2000 - Τεύχος 9ο
 Διεύθυνση:
 Αρχ. Μακαρίου Γ 127,
 Καϊμακλί, Λευκωσία 1021
 Τηλ. 346061 - 346160
 Φαξ: 346162

Υπεύθυνος για τον Νόμο:
 Δώρας Κακουλλής

Εκδίδεται από την
 Επικοινωνία Πολιτών
 Γέφυρα Λτδ

Για την σύνταξη
 του τεύχους εργάστηκαν οι:
 Ανθούλα Παπαδοπούλου,
 Μαρία Σωκράτους,
 Ιωσήφ Παγιάτας,
 Λούης Ηγουμενίδης,
 Σταύρος Τομπάζος,
 Κωστής Αχνιώτης,
 Ζήνωνας Ποφατίδης,

• για τα υπογραμμένα κείμενα
 ευθύνονται οι συγγραφείς τους

• παραγωγή έκδοσης
 τεχνική επιμέλεια:
 Dorographics Ltd
 τηλ. 665116

• εκτύπωση:
 Τυπογραφεία ΕΡΜΗΣ
 τηλ. 482361

- 4 Πανταγιά συνέχεια
- 5 Ο παλαιοκομματισμός που πληγώνει **Ιωσήφ Παγιάτα**
- 6 Αρχής γενομένης **Κωστής Κυριακίδης**
- 8 Επαναπροσέγγιση ώρα μηδέν
- 10 Οι συνομιλίες στη Γενεύη **Κωστή Αχνιώτη**
- 13 Της μικρής κοινωνίας, ένα ακόμα χαρακτηριστικό **Ι. Π.**
- 14 Σοσιαλδημοκρατία: ιστορικό βήμα ή μήπως... ώδυνεν όρος...; **Λούη Ηγουμενίδη**
- 18 Η οπτική της άλλης πλευράς. Θα συμμετάσχουν οι Τουρκοκύπιοι στις ενταξιακές συνομιλίες;
- 22 Ανθρώπινο δυναμικό στο κατώφλι του 21ου αιώνα: Προκλήσεις και προοπτικές **Αχιλλέα Μητσού**
- 28 Αξιόπιστες και αδιάβλητες εισαγωγικές εξετάσεις **Χριστίνας Καρατζιά**
- 30 Ζώα-ταμπού στην κοινωνία μας; **Κατερίνα Κόκκινου**
- 32 Ο αθλητισμός: ψυχολογικοί και κοινωνικοί παράγοντες **Άθου Ερωτοκρίτου**
- 36 Πανεπιστήμιο Κύπρου και φοιτητική ζωή **Κώστα Κωνσταντίνου**
- 40 Graffito No. 1 **Ιωσήφ Παγιάτα**
- 42 Βουνά, Νάνοι, Ελέφαντες, Ομοφυλοφιλία και το Κυπριακό **Γιάννη Παπαδάκη**
- 43 Ανίχνευση της ερωτικής ιστορίας της κυπριακής νεωτερικότητας. Αφροδίτη, που είσαι ρε κορού; **Αντρέα Παναγιώτου**
- 63 Ο όρκος του Μεγάλου Αλεξάνδρου
- 64 Βιβλιοπαρουσίαση: Παγκοσμιοποίηση και Ευρωπαϊκή Ένωση

Πανταγιά συνέχεια

Οι αντιδράσεις δημοσιογραφικές ή πολιτικές, ανεύθυνες πάντως, που ακολούθησαν την δημοσίευση ενός άρθρου του Γιώργου Πανταγιά, εκπροσώπου τύπου του πρωθυπουργού της Ελλάδας Κώστα Σημίτη, αποτελούν μια ακόμα ένδειξη της φτώχειας που επικρατεί, στους χώρους που προαναφέραμε και μας οδηγεί στην εισημοποίηση της διχοτόμησης.

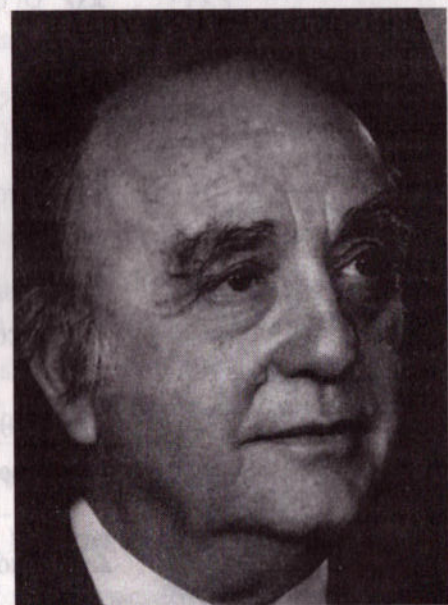
Το περί ου ο λόγος άρθρο δημοσιεύτηκε στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» και έφερε τον τίτλο «Το τέλος των εθνικών κέντρων», με μεγάλα μαύρα γράμματα. Κανένας φωστήρας δεν πρόσεξε τον τίτλο, ο οποίος βασικά λέει στους Κυπρίους να χειραφετηθούν επιτέλους και από την Ελλάδα και από την Τουρκία. Βασικά κανείς δεν είχε το θάρρος να αντιμετωπίσει αυτό τον τίτλο, ο οποίος εκφράζει ένα από τα μηνύματα της μετά το Ελσίνκι εποχής. Επιπλέον όλοι έκαναν πως δεν πρόσεξαν ένα σωρό άλλες θέσεις που περιείχονταν στο πολύ περιεχτικό αυτό κείμενο. Όπως για παράδειγμα την θέση ότι η Ελλάδα ταυτίζει πλέον το μέλλον της με την ειρήνευση με την Τουρκία. Ή όπως την πρόταση του για την επαναπροσέγγιση και ανάλογες πρωτοβουλίες. Κόλλησαν όλοι στην επιδική παράγραφο για την αναγκαιότητα συζήτησης όλων των νομικών ή συνταγματικών προτάσεων. Αλλά και εδώ κόλλησαν μόνο στο ενδεχόμενο η πρόταση αυτή να εξυπνοει συζήτηση και περί συνομοσπονδίας και όχι άλλων πιθανών εισηγήσεων. Αλλά και πάλιν η αντιμετώπιση της τουρκοκυπριακής και τουρκικής θέσης για συνομοσπονδία δεν αντιμετωπίζεται με δαιμονολογίες και υστερίες.

Δεν υπάρχει πλέον έδαφος για τέτοιου είδους αντιδράσεις. Τα πράγματα είναι πλέον πολύ σοβαρά κι όσοι δεν μπορούν να αναχθούν στο ύψος των περιστάσεων πρέπει να πάνε σπίτι τους. Παραμένει βέβαια το ενδεχόμενο όντως παρά την διάψευση του κ. Πανταγιά και την εμμονή του κ. Παπανδρέου στην ομοσπονδιακή λύση - και κατά την πρόσφατη επίσκεψη του στην Άγκυρα - να υπάρχουν σκέψεις και για συνομοσπονδία στα Ελληνικά πρωθυπουργικά δώματα. Είναι πολύ πιθανόν κι αυτό απορρέει από μια στοιχειώδη ανάλυση η Ελλάδα να πιέζεται λόγω δικών της αναγκαιοτήτων και προτεραιοτήτων να λύσει το Κυπριακό, το οποίο βέβαια φαίνεται να είναι μπελάς για όλες τις χώρες. Αν αυτό ισχύει, καλά έκανε ο κ. Πανταγιάς και άφησε την σχετική παράγραφο του «ανοιχτή», τουλάχιστον για να το γνωρίζουμε. Αλλά χρειάζονται προτάσεις και πρωτοβουλίες κι όχι υστερίες.

Στο προηγούμενο τεύχος του Εξ υπαρχής δημοσιεύσαμε ομιλία του κ. Πανταγιά που έγινε σε ανοικτή συγκέντρωση στη Λευκωσία. Δεν υπήρχε σ' αυτήν η επιδική φράση. Όμως ήταν μια εξαιρετικά περιεχτική και μεστή ομιλία στην οποία συμπυκνώθηκε κατά την άποψή μας η νέα ελληνική εξωτερική πολιτική.

Περιμέναμε δυο βδομάδες αναμένοντας ότι κάποια εφημερίδα θα την δημοσίευε. Όταν αυτό δεν έγινε την δημοσιεύσαμε μεις. Η ικανότητα αποκλεισμού που διαθέτουν όμως τα πολυπληθή και πολυφωνικά κυπριακά Μ.Μ.Ε. εξακολουθεί να ξαφνιάζει.

Κωστής Αχνιώτης

Ο παλαιοκομματισμός που πληγώνει

Όπως ήταν φυσικό, οι αποφάσεις του Ελσίνκι του περασμένου Δεκεμβρίου, προκάλεσαν ποικίλες κομματικές αντιδράσεις στην Κύπρο, ανάλογα με τις μέχρι στιγμής τοποθετήσεις τους στο Κυπριακό αλλά και το αν βρίσκονταν στη συμπολίτευση ή την αντιπολίτευση.

Προσωπικά δεν πιστεύω ότι το Ελσίνκι άνοιξε διάπλατα τις πόρτες της Ευρώπης στην Κύπρο, ούτε ότι θα πρέπει να μετρούμε πια τις μέρες που μας χωρίζουν από τη λύση του Κυπριακού. Αντίθετα το Ελσίνκι φαίνεται να είναι σταθμός για τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις, που αν και μερικοί φοβούνται κάποιο «ξεφούσκωμα», θα εισάξει νέες θεωρήσεις στα Ελληνοτουρκικά πράγματα και θα αποτελέσει έναυσμα για απάμβλυνση της κρίσης που για τόσα χρόνια σοβεί ανάμεσα στις δυο χώρες.

Μάλιστα, παρά την καθολολογίαν επιτυχία της Τουρκίας και την έναρξη μιας πορείας εκδυτικοποίησης, που τόσο ανάγκη έχουν τα τελευταία χρόνια και όχι μόνο, οι Τούρκοι, αιωρούμενοι ανάμεσα στη Δύση και το Ισλάμ, είναι η άποψή μου πως η Τουρκία έχει από μίαν άποψη «αυτοπαγιδευτεί». Έχει αυτοπαγιδευτεί με την έννοια ότι έχει τώρα χάσει την ελευθερία κινήσεων των οποίων απολάμβανε προηγουμένως. Πράγματι, όσον αφορά τις ελληνοτουρκικές διαφορές, βρίσκεται αντιμέτωπη με χρονοδιάγραμμα. Και δεν τη συμφέρει να το εξαντλήσει άγωνα και να βρεθεί στη Χάγη. Αντίθετα τη συμφέρει να συμβιβαστεί και να περισώσει διεκδικήσεις... Όσο για το Κυπριακό, θα το κάμει και πάλι παιγνίδι του χρόνου, εξαργυρώνοντας ίσως κάποιους βαθμούς με κάποια βήματα στα Ελληνοτουρκικά. Όμως θάρθει κάποια στιγμή η ώρα της αλήθειας και είναι εδώ ίσως που θα πρέπει να αναζητήσει κανείς κάποιο θετικό στοιχείο για το Κυπριακό.

Όπως ανέφερα ήδη, τα Κόμματα αντίκρισαν το Ελσίνκι ανάλογα με τις τοποθετήσεις τους. Δε θα ασχοληθώ ωστόσο μ' αυτό. Θα σταθώ σε συντομία στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αυτή τη στιγμή, δυο Κυπριακά Κόμματα, το ΔΗΚΟ και η ΕΔΕΚ που είχαν για πολύ καιρό μια απόλυτη συμπόρευση με την Ελληνική Εξωτερική πολιτική. Μια πολιτική, που βασιζόταν μέχρι πρόσφατα στην αντιπαράθεση με την Τουρκία και την ουσιαστική αποστασιοποίηση και μη ενθάρρυνση της επαναπροσέγγισης των δυο Κυπριακών Κοινοτήτων και των οποιωνδήποτε ΜΟΕ. «Τι θέλετε εσείς μ' αυτούς» είπε κάποτε ο Έλληνας πρέσβης στη Λευκωσία, σε οργάνωση που τόλμησε να μιλήσει για την επαναπροσέγγιση, αναφερόμενος στους Τουρκοκύπριους...

Ούτε το ένα ούτε το άλλο, Κόμμα δεν φαίνονται έτοιμα γι' αυτή την αναπάντεχη και για τους δυο στροφή της Ελληνικής Πολιτικής, της οποίας εκφραστής φαίνεται να είναι ο κ. Παπανδρέου, με την πλήρη ασφαλώς ενθάρρυνση και αποδοχή του κ. Σημίτη. Η διαφορά είναι ότι ο κ. Λυσσαρίδης προσπαθεί να χειριστεί όσο γίνεται πιο διπλωματικά αυτήν την απρόσμενη αλλαγή και φαίνεται να το επιχειρεί αποφεύγοντας τις πολλές και μακρές δηλώσεις. Άλλωστε κατάφερε να αντεπεξέλθει στην πολύ μεγαλύτερη γι' αυτόν δοκιμασία των S300... Εκείνος που φαίνεται να συμπεριφέρεται κάπως άκορφα, είναι ο κ. Κυπριανού, ο οποίος μπήκε σ' ένα χείμαρρο δηλώσεων κατακεραυνώνοντας τους πάντες και βλέποντας παντού κινδύνους και επερχόμενες καταστροφές.

Και ενώ μπορούσε προσηματικά να επικαλεστεί το πρόβλημα υγείας που αντιμετώπιζε και να αφήσει τα πράγματα να «ξεθωριάσουν», επέλεξε κατά τρόπο φορτικό και εν πολλοίς ακατανόητο τις κατά συρροήν ανακοινώσεις, ωσάν να ήθελε να εξανεμίσει τη συμπάθεια που προκάλεσε στην κοινή γνώμη η κατάσταση της υγείας του.

Είναι η άποψή μου πως εκείνο που πέτυχε ο κ. Κυπριανού είναι να κάνει τις οποιοδήποτε μελλοντικές διαβουλεύσεις του στην Ελλάδα δύσκολες, αν όχι μη επιθυμητές. Ακόμα να υπενθυμίσει πόσο αυτή η χώρα έχει ανάγκη απαλλαγής από τον παλαιοκομματισμό, τη συνθηματολογία, την κενολογία και το λαϊκισμό και την ανάγκη υποκατάστασής τους με κάποιες νέες θεωρήσεις. Τέτοιες, που με δεδομένη έστω ακόμα την τουρκική αδιαλλαξία, να επιτρέπουν τον απεγκλωβισμό από κάποια σύνδρομα ή καταστάσεις, που για σαράντα τώρα χρόνια δεν αφήνουν τη χώρα να βαδίσει το δρόμο που άλλες, ακόμα μικρότερες χώρες, μπόρεσαν να βαδίσουν.

Ιωσήφ Παγιατάς

Αρχής

γενομένης...

Κωστής Κυριακίδης

Ελλείψει Κανονισμών η Αρχή δεν μπορούσε να κάμει τίποτε για να απαλλάξει τη μικρή Μελπομένη (ξύπνησε τις προάλλες με εφιάλτη από τηλεοπτική Κοκκινοσκουφίτσα που την κυνηγούσε ο λύκος ανάμεσα σε αμπαρωμένες πόρτες!) και χιλιάδες άλλους νεαρούς βλαστούς της χώρας από τα τρομακτικά κινούμενα σχέδια που προβάλλουν οι τηλεοπτικοί Σταθμοί.

Δημοκρατία και αποκέντρωση της άσκησης της εξουσίας πάνε μαζί. Όσο περισσότερες αρμοδιότητες παραχωρούνται σε περιμετρικά όργανα, όσο, δηλαδή, λιγότερες ασκούνται από την κεντρική κυβέρνηση - για τη χώρα μας από το Υπουργικό Συμβούλιο - τόσο μεγαλύτερη καθίσταται, φυσικά, η συμμετοχή των πολιτών και τόσο μικραίνουν οι δυνατότητες του εξουσιαστικού κέντρου να συμπεριφερθεί αυθαίρετα και αλαζονικά, δηλονότι ολοκληρωτικά.

Και είναι, αναμφισβήτητα, δείγμα υγείας του δημοκρατικού πολιτεύματος οι νόμοι που θεσπίζουν και εγκαθιδρύουν περιμετρικά όργανα άσκησης της εξουσίας. Στη χώρα μας - μικρή πατρίδα - τα σημαντικότερα τέτοια όργανα είναι ως επί το πολύ επικρατεϊακά, ασκούν, δηλαδή εξουσία σ' όλη την επικράτεια (σε αντίθεση με τα περιφερειακά που είναι συνηθέστερα σε μεγάλες χώρες) και κατά κανόνα παίρνουν το εύστοχο όνομα Αρχή. Και είναι γεγονός ότι ορισμένες από τις παλαιότερες Αρχές, αφού λίγο - πολύ πραγματοποιήσαν τους στόχους εκκίνησής - η Αρχή Ηλεκτρισμού, λ.χ., άπλωσε το δίκτυο παροχής ηλεκτρικής ενέργειας σ' όλη την Κύπρο - μετεξελίχθηκαν σε δημόσιες επιχειρήσεις, αλλά η συνέχιση της δημιουργίας τέτοιων φορέων αρμοδιοτήτων αποτελεί αναμφίβολα εξυπνη και παραγωγική μορφή διαχείρισης της εξουσίας.

Η Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου ιδρύθηκε για να ασκεί τις εξουσίες (μέχρι την ίδρυσή της τις ασκούσε το Υπουργικό Συμβούλιο) αναφορικά με τη ρύθμιση και τον έλεγχο των ηλεκτρονικών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης που ιδιοκτήτες τους είναι νομικά πρόσωπα κερδοσκοπικού χαρακτήρα, δηλαδή εταιρείες τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών παγκύπριας και τοπικής κάλυψης, καθώς και μεμονωμένα φυσικά πρόσωπα στην περίπτωση μικρών τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών.

Κάθε Αρχή, πολύ περισσότερο η Αρχή Ραδιοτηλεόρασης που επιφορτίστηκε με την άσκηση εξουσίας σ' ένα τόσο ευαίσθητο και καιρίο τομέα της ζωής του τόπου, οφείλει να προικίζεται πρωταρχικά και απόλυτα με ανεξαρτησία. Ανεξαρτησία έναντι της κεντρικής εξουσίας - αλλιώς θα δρα ως δημόσια υπηρεσία και ανεξαρτησία έναντι των συμφεροντούχων στην περιοχή των αρμοδιοτήτων της - αλλιώς θα δρα ως συντεχνιακό όργανο. Η προίκα αυτή πρέπει να είναι και θεσμική, δηλαδή να προβλέπεται με σαφήνεια από τον ιδρυτικό

Νόμο, αλλά και ενεργητική, δηλαδή να εξασφαλίζεται στην πράξη με τις εκάστοτε ενέργειες των κύριων φορέων της κρατικής εξουσίας, της Βουλής και της Κυβέρνησης.

Πρέπει να παραδεχτούμε πως στη θεσμική πλευρά η ανεξαρτησία της Αρχής Ραδιοτηλεόρασης είναι κατοχυρωμένη στο μέγιστο βαθμό που θα ανέμενε ο δημοκρατικός πολίτης. Πρέπει, επίσης, να παραδεχτούμε ότι οι πρώτες ενέργειες που αφορούσαν στην κατάρτιση της υποβοηθήσαν τα μέγιστα την παγίωση της ανεξαρτησίας της. Ο καθορισμός, ως γεγονός, των επτά πολιτών που θα αποτελούσαν για την πρώτη εξαετία την Αρχή Ραδιοτηλεόρασης, άφησε κατά το μάλλον και ήττον έξω τόσο τις συνήθεις κομματικές σκοπιμότητες, όσο και τις καλοθελητικές υποδείξεις των συμφεροντούχων.

Καντεύθεν τα δύσκολα! Η ενεργητική υποστήριξη της ανεξαρτησίας της Αρχής καρκινοβίασε για καλά. Ένας αγώνας εν μέσω γραφειοκρατικών συμπληγμάτων να αποκτήσει υπηρεσία. Χαμηλόβαθμοι υπάλληλοι υπουργείων πετοκόβουν τους προγραμματισμούς εννοματι φαντασμάτων. Σπρώξε - παρακάλεσε, προγραμματίζεις δέκα παίρνεις τέσσερα - λες και ευχαριστώ. Σχεδόν είναι έτοιμη για η μικρή υπηρεσία. Και έπονται δυσκολότερα! Η Αρχή ως βασικό και απαραίτητο εργαλείο για την άσκηση της εξουσίας της υποχρεώνεται, σωστά, από το Νόμο να εκπληρώσει Κανονισμούς Λειτουργίας των Ραδιοηλεκτρονικών Σταθμών. Και τους εκπόνησε σε χρόνο επιδόσεως: 4 μήνες, και μάλιστα χωρίς υποδομή και χωρίς προσωπικό. Και τους κατέθεσε πριν 15 μήνες για έγκριση από την Εκτελεστική και τη Νομοθετική εξουσία.

Και εκεί το πράγμα σκάλωσε. Σκάλωσε πρώτα στα συρτάρια της γραφειοκρατίας. Άντε ένα σπρώξιμο όλοι μαζί και προχώρησαμε. Ύστερα σκάλωσε για καλά στη Βουλή. Είπαμε στην αρχή δικαιολογημένα, να μελετηθούν, να ακουστούν οι γνώμες των ενδιαφερομένων, των εμπλεκόμενων, των παρακοιμωμένων... Αλλά τρέχαν τα τέρμινα. Πριν τις καλοκαιρινές διακοπές σίγουρα. Άντε, αμέσως μετά. Άντε στις 14 του Οκτώβρη. Ανυπερθέτως στην τελευταία συνεδρία του 1999. Και τότε ανακαλύφθηκε η... συνταγματικότητα. Από κείνους που ξέχασες να το περιμένεις! Επιτέλους, φτάσαμε στην έγκριση στα μέσα του Γενάρη.

Διερωτάται ο κάθε δημοκρατικός πολίτης: Μήπως ο στόχος ήταν ο όσο το δυνατό πιο μακροχρόνιος αφοπλισμός της Αρχής (που βραχυπρόθεσμα απλώς αδρανοποιεί, αλλά

μακροπρόθεσμα, βοηθούντων και ενίων ανερευνήτα δημοσιογραφούντων, υποσκάπτει τις μελλοντικές της δυνατότητες) για να μπορούμε με δεμένη τη γάτα να χορεύουν τα ποντίκια; Χωρίς τους Κανονισμούς δυο βασικές αρμοδιότητες της Αρχής αδρανοποιήθηκαν επί μακρόν;

Η πρώτη: Η παραχώρηση των «μόνιμων» (οι ισχύουσες είναι προσωρινότητες) Αδειών. Η Αρχή υπήρξαν ισχυρισμοί ότι θα μπορούσε να εξετάσει αιτήσεις και να παραχωρήσει Άδειες Λειτουργίας Σταθμών χωρίς τους Κανονισμούς. Οι αποφάσεις της όμως, στο μέτρο που δε θα ήταν αρεστές σε ισχυρούς παράγοντες του χώρου, θα ήταν εύκολο να προσβληθούν στα δικαστήρια, οπότε θα μπαίναμε σε μια ατέρμονα εκκρεμότητα. Προτιμήσαμε να περιμένουμε: τι θα ήταν 3-4 μήνες ακόμα στην προσωρινότητα που κρατούσε ήδη χρόνια; Διερωτώμαι τώρα: μήπως η ατέρμων εκκρεμότητα θα έπρεπε να προτιμηθεί από την αναβλητικότητα που επέβαλαν όσοι προέκριναν συμφερότερη γι' αυτούς την προσωρινότητα των Αδειών που «επέτρεψε» την παραθεώρηση του Νόμου, φερειπείν στο θέμα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των Σταθμών; (Ο Νόμος, σημειωθήτω, δεν αφήνει περιθώριο για παραχώρηση Άδειας Λειτουργίας Σταθμού σε ιδιοκτήτη άλλου Σταθμού ή άλλου Μ.Μ.Ε.)

Η δεύτερη: Ο αποτελεσματικός έλεγχος σε τομείς όπως η προβολή της βίας ή η πρόκληση βλάβης στον ψυχισμό νεαρών προσώπων ή η παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ελλείψει Κανονισμών η Αρχή δεν μπορούσε να κάμει τίποτε για να απαλλάξει τη μικρή Μελπομένη (ξύπνησε τις προάλλες με εφιάλτη από τηλεοπτική Κοκκινοσκουφίτσα που την κυνηγούσε ο λύκος ανάμεσα σε αμπαρωμένες πόρτες!) και χιλιάδες άλλους νεαρούς βλαστούς της χώρας από τα τρομακτικά κινούμενα σχέδια που προβάλλουν οι τηλεοπτικοί Σταθμοί με το δικαιολογητικό ότι δεν παράγονται πουθενά ηρεμότερα, και επιτρέπουν οι γονιοί να παρακολουθούν με την απόγνωση του «τι να κάνω;». Ως ένας από τους εφτά πολίτες που η Πολιτεία επιφορτίσε με τη σχετική ευθύνη, χωρίς Κανονισμούς καταντούσα ανεργός και περιερχόμουν σε παρόμοια απόγνωση.

Πανάκεια, λοιπόν, οι Κανονισμοί; Όλα θα τρέξουν αλώματα τώρα που ψηφίστηκαν; Δεν είμαι σίγουρος. Απλά αντιλαμβάνομαι πως τώρα που κατίσχυσαν οι αντιστάσεις των Βουλευτών και έχουμε τους Κανονισμούς και

η Αρχή εφοδιάστηκε με το απαραίτητο εργαλείο θα ισχυροποιηθεί για την επίτευξη του επίμοχθου έργου της. Δεν την αναμένει δρόμος ανθόοπαρτος. Κάθε απόφαση της θα αφήνει, αναπόδραστα και δυσαρεστημένους.

Όμως, εκείνο που με φοβίζει περισσότερο είναι που διαπιστώνω μια τάση να θέλουν οι πλείστοι εμπλεκόμενοι την Αρχή να λειτουργεί κυρίως ως δικαστήριο. Δηλαδή να ασκεί τον έλεγχο και να αποπειραθεί να ρυθμίσει το ραδιοηλεκτρονικό πεδίο μέσα από διαδικασίες επιβολής κυρώσεων σε περιπτώσεις παραβάσεων ρητών διατάξεων του Νόμου, των Κανονισμών αύριο και των όρων των Αδειών μεθαύριο. Και βέβαια η Αρχή πρέπει να διατηρεί τη δυνατότητα κυρωτικών παρεμβάσεων όπου οι παραβάσεις και παραβιάσεις το επιβάλλουν.

Κυρίως, όμως, πρέπει να λειτουργήσει ως «πολιτικός προϊστάμενος» των ιδιωτικών (γιατί όχι και των κρατικών, αλλά αυτό είναι άλλο θέμα) ηλεκτρονικών Μ.Μ.Ε. Αυτός που καθορίζει στόχους, που θέτει προτεραιότητες, που διαμορφώνει, συνελόντ' ειπείν, την πολιτική εξυπηρέτησης του δημόσιου συμφέροντος από τα Μ.Μ.Ε. Γιατί η βούληση του νομοθέτη - της κοινωνίας - είναι σαφής: όλα ανεξαιρέτα τα ηλεκτρονικά Μ.Μ.Ε., συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών - κερδοσκοπικών, αναλαμβάνουν, έναντι της παραχώρησης σ' αυτά του εθνικού πλούτου των ραδιοσυχνότητων, να εξυπηρετούν με τον προσφορότερο τρόπο πρωτίστως το δημόσιο συμφέρον και δευτερευόντως μόνο αυτό των ιδιοκτητών τους.

Η Αρχή έχει καθήκον να καθορίζει αδιάκοπα την έννοια του δημόσιου συμφέροντος όπως εκφράζεται ανά πάσαν στιγμή στη συνεχώς αναδιαμορφούμενη πραγματικότητα του τόπου και να την καθιστά γνωστή και σεβαστή στους Σταθμούς. Όχι να περιμένει να την μαντεύουν οιωνοσκοπώντας μέσα στα νομικά κείμενα και να ενεδρεύει στη στροφή για να επιβάλει κυρώσεις οσάκις την μαντεύουν λάθος! Η Αρχή έχει καθήκον να σύρει το άρμα των Μ.Μ.Ε, όχι να το ακολουθεί καταϊδρωμένη.

Θέλω να ελπίζω ότι οι κύριοι φορείς της κρατικής εξουσίας θα προχωρούν θαρρητά όχι μόνο να «λύνουν τα χέρια» της Αρχής, αλλά και να την «ενθαρρύνουν» να αξιοποιεί την ανεξαρτησία της με το να την στηρίζουν ενεργητικά, πάντα για την εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος.

U

Η Αρχή έχει καθήκον να καθορίζει αδιάκοπα την έννοια του δημόσιου συμφέροντος όπως εκφράζεται ανά πάσαν στιγμή στη συνεχώς αναδιαμορφούμενη πραγματικότητα του τόπου και να την καθιστά γνωστή και σεβαστή στους Σταθμούς. Όχι να περιμένει να την μαντεύουν οιωνοσκοπώντας μέσα στα νομικά κείμενα και να ενεδρεύει στη στροφή για να επιβάλει κυρώσεις οσάκις την μαντεύουν λάθος! Η Αρχή έχει καθήκον να σύρει το άρμα των Μ.Μ.Ε, όχι να το ακολουθεί καταϊδρωμένη.

Επαναπροσέγγιση ώρα μηδέν

Καθώς η επαναπροσέγγιση επανέρχεται στο προσκήνιο και μάλιστα θεαματικά και ως κύριος άξονας στην επιδίωξη επίλυσης του Κυπριακού, η μνήμη μας μας οδήγησε στις προσπάθειες που γίνονταν ακατάπαυστα προς αυτή την κατεύθυνση, σε συνθήκες δύσκολες και μερικές φορές επικίνδυνες. Μερικοί Τουρκοκύπριοι πήραν αποφάσεις που άλλαξαν ριζικά την ζωή τους και κάποιοι οδηγήθηκαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στο θάνατο. Είναι ώρα να τους θυμηθούμε. Για την ώρα το αρχείο μας, μας βοηθά να θυμηθούμε μαζί δυο γεγονότα.

α) Το πρώτο αφορά στην πρώτη από το 1974 πολιτική συνάντηση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων που έγινε στο Βερολίνο (το Δυτικό τότε Βερολίνο το 1990 περίπου).

β) Το δεύτερο αφορά στην έκδοση της πρώτης κοινοτικής αφίσας μετά το 1974 (και ίσως από πιο πριν). Εκδότες ήταν δυο έντυπα που δεν υπάρχουν πλέον: η τουρκοκυπριακή εφημερίδα «Οζκιουρλούκ» και το περιοδικό «Εντός των τειχών»

Κ.Α.

Οι συνομιλίες

Μερικές σκέψεις στη βάση των δεδομένων που γνωρίζουμε και προτάσεις για πρωτοβουλίες πέραν των συνομιλιών

Κωστής Αχνιώτης

Ποια κίνητρα, ποια δημοκρατική ζωή, ποια ασφάλεια πρόσφερε στους Τουρκοκυπρίους η Δημοκρατία για να εγκατασταθούν στα εδάφη που ελέγχει, δηλαδή στην πατρίδα τους;

Σε κάποια από τις συνεντεύξεις του με αφορμή το τέλος του χρόνου, ο Υπουργός Εξωτερικών Ιωάννης Κασουλίδης σημείωσε ότι είναι νωρίς ακόμα για να μεταδώσει είτε μήνυμα αισιοδοξίας, είτε μήνυμα απαισιοδοξίας γιατί όπως είπε οι συνομιλίες και στη Νέα Υόρκη και στη Γενεύη είναι διερευνητικού χαρακτήρα. Οι δυνατότητες που παρέχουν αυτές οι συνομιλίες θα φανούν στο τρίτο τους γύρο, οπότε και αναμένεται η ουσιαστική διαπραγμάτευση.

Παράλληλα, σε άλλες δηλώσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου Μιχάλη Παπαπέτρου, εκφράστηκε η εκτίμηση ότι η καθοριστική για το Κυπριακό χρονιά θα είναι το 2002.

Αν συνδυάσουμε τις δυο δηλώσεις μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η κυβέρνηση εκτιμά πως ο τρίτος γύρος θα σημάνει την έναρξη μιας σχετικά μακρόχρονης διαπραγμάτευσης, η οποία θα πρέπει να λήξει πριν από την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη για λόγους αυτονόητους, να θεωρεί δημοσίως ότι η ένταξη θα ολοκληρωθεί το 2003. Αυτό όμως δεν τεκμηριώνεται με επάρκεια. Αντίθετα υπάρχουν πολλές και σαφείς ενδείξεις ότι η διεύρυνση είναι πιθανό να καθυστερήσει όχι μόνο αναφορικά με την ειδική περίπτωση της Κύπρου αλλά για ευρύτερους ευρωπαϊκούς λόγους. Στο βαθμό που η στοχοθέτηση του 2002, συναρτάται με την ένταξη, είναι πιθανόν να τύχει μετατόπισης. Υπάρχει επομένως, αναλόγως των χειρισμών και των διεθνών εξελίξεων, ένα περιθώριο δυο τριών ή και περισσότερων χρόνων μέχρι την όποια λύση (ή και διάλυση) του Κυπριακού. Επιπλέον, υπάρ-

χει και η πιθανότητα ένταξης χωρίς λύση, εάν το επιτρέψουν οι συγκυρίες και οι κατάλληλοι χειρισμοί.

Αυτή βέβαια η πιθανότητα είναι πλέον ισχυρή λόγω της ευρωτουρκικής και ελληνοτουρκικής προσέγγισης. Εν πάση περιπτώσει είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσει κάποιος το περιθώριο του προσφερόμενου χρόνου για να καταθέσει προτάσεις πολιτικής.

Η πρακτική στην επίλυση διεθνών προβλημάτων στην περιοχή μας ειδικά, η μεγάλη απόσταση στις θέσεις των δυο πλευρών στη χώρα μας, η αποξένωση των κοινοτήτων λόγω του χρόνιου διαχωρισμού και η ίδια η ιστορία των διακοινοτικών συνομιλιών, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η πορεία προς τη λύση θα στηριχθεί στην υλοποίηση ενδιάμεσων βημάτων και την εφαρμογή κάποιων Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης.

Εις ότι αφορά βέβαια τις συνομιλίες της Νέας Υόρκης και της Γενεύης μπορούμε να αισθανόμαστε σίγουροι ότι το ενδιαφέρον των διεθνών μεσολαβητών εστιάζεται στην αντιμετώπιση του Κυπριακού σε συνάρτηση με την ένταξη και όσα πάνε μαζί της, της ελληνοτουρκικής προσέγγισης συμπεριλαμβανομένης, τα νέα δηλαδή στοιχεία που δεν υπήρχαν στις προηγούμενες συνομιλίες και υπάρχουν σήμερα. Παρεμπιπτόντως να αναφέρουμε εδώ ότι το στρατιωτικό σκέλος της απόφασης του Ελσίνκι είναι δυνατόν να συσχετισθεί στο προσεχές μέλλον με τις στρατιωτικές εγγυήσεις στη λύση του Κυπριακού. Πάντως είναι σαφής η μετατόπιση του Ραούφ Ντενκτάς στο θέμα της ένταξης. Αρκετοί αναμένουν πιο

στη Γενεύη

ξεκάθαρες επίσημες δηλώσεις υπέρ της ένταξης στο επόμενο διάστημα. Αυτό υποθέτουμε θα πρέπει να είναι ένα από τα επείγοντα ζητούμενα των διαπραγματεύσεων: μέσα σε ποιο πλαίσιο συμφωνίας επί του θέματος, θα καταστεί δυνατή η συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων στις διαπραγματεύσεις.

Όλα αυτά σε συνάρτηση με όσα επικρατούν στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή, τις συμφωνίες του Ελσίνκι και την Ελληνοτουρκική προσέγγιση, καθιστούν το ερώτημα αποδοχή ή απόρριψη το οποίο συνεχίζει να τίθεται ανοικτά ή έμμεσα στα κυπριακά μέντια (όχι μέντιουμ), αναχρονιστικό, εκτός χρόνου. Η διαχείριση του Κυπριακού δεν μπορεί να γίνεται πλέον στη βάση προτάξεων και αρνήσεων. Φαίνεται ότι τα κοινοβουλευτικά κόμματα κατανοούν αυτή την πραγματικότητα μέχρι στιγμής και δεν απορρίπτουν τις συνομιλίες.

Όσο όμως ο «απορριπτισμός» που γνωρίσαμε στο παρελθόν είναι εκτός χρόνου, άλλο τόσο εκτός φάσης είναι και ο «ενδοτισμός» του παρελθόντος. Πριν, έπρεπε να λεχθεί ότι όσοι ανέμεναν απεριόριστη παράταση του στάτους κβο είχαν άδικο. Έπρεπε να λεχθεί ότι όσοι ανέμεναν αποδυνάμωση της τουρκικής ισχύος και στρατιωτική ενδεχομένως λύση του Κυπριακού διέπρετταν εγκληματικά λάθη ανάλυσης, από τα οποία δεν ξέφυγε και ο κ. Κληρίδης με τους πυραύλους του και τα δόγματα του Εννιάου Αμυντικού Χώρου. Έπρεπε να λεχθεί μέσα σε κλίμα εθνικής αποβλάκωσης και συλλογικής υστερίας, ότι ο δρόμος των συνομιλιών δεν έπρεπε να εγκαταλειφθεί.

Όμως βρισκόμαστε πλέον μέσα σ' ένα νέο διεθνές πλαίσιο, το οποίο επηρεάζει ριζικά το Κυπριακό. Αιχμές του είναι η ατζέντα 2000, οι αποφάσεις του Ελσίνκι και η ευρωτουρκική και ελληνοτουρκική προσέγγιση. Είναι ένα πλαίσιο διαπραγμάτευσης, μέσα από το οποίο μπορούν να περάσουν με τον κατάλληλο χειρισμό και αποδοχές και αντιστάσεις και αρνήσεις. Όχι όμως άρνηση των διαπραγματεύσεων και προσκόλληση στο στάτους κβο. Η άρνηση των συνομιλιών θα είναι εξαιρετικά ζημιογόνα. Όμως και το «θέλωμε λύση χτες», είναι ο χειρότερος σύμβουλος στις διαπραγματεύ-

σεις όπως επίσης και το «πάμε στις συνομιλίες κι ότι βγει» ή ακόμα το «προτρέχει η ένταξη της λύσης». Παρά τη δυσμενή θέση στην οποία οδηγήθηκε η κυβέρνηση από μόνη της με την υπόθεση των πυραύλων, στρώνοντας το χαλί στις χωριστικές διεκδικήσεις του κ. Ντενκτάς, υπάρχουν ουσιαστικές δυνατότητες στο νέο πλαίσιο, οι οποίες σχετίζονται με τη θέση κλειδί της λύσης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, με την «κοινοτικοποίηση» του Κυπριακού, με την επιθυμία αρκετών ευρωπαϊκών χωρών να συμπεριλάβουν την Κύπρο στην Ένωση για λόγους γεωστρατηγικής και με το κλίμα που δεν ευνοεί ή και απαγορεύει θερμά επεισόδια και στρατιωτικές εντάσεις. Για τους πιο πάνω λόγους και ειδικά λόγω της «κοινοτικοποίησης», ευνοείται παράλληλα κι αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό, η ανάληψη πολιτικών πρωτοβουλιών με στόχο την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη. Στη συνέντευξη του στην οποία αναφερθήκαμε στην αρχή, ο κ. Κασουλίδης μίλησε με ελαφρά ειρωνεία, για τη διεθνοποίηση στην οποία θα μπορούσε ενδεχομένως να προσφύγει η αντιπολίτευση για να στηρίξει τυχόν απόρριψη των συνομιλιών. Είναι γεγονός ότι σε επίπεδο διεθνούς διπλωματίας το Κυπριακό είναι περισσότερο διεθνοποιημένο παρά ποτέ. Είναι επίσης γεγονός ότι τα κόμματα δίνουν τις θέσεις τους στις διεθνείς τους οργανώσεις. Ωστόσο το Κυπριακό δεν έγινε ποτέ πρόβλημα της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, όπως για παράδειγμα το Παλαιστινιακό ή το Ιρλανδικό. Και η κυβέρνηση και τα κόμματα εγκλώβισαν το Κυπριακό στα γραφεία των διεθνών τους σχέσεων. Κατ' ακρίβεια η γλώσσα της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης τους είναι ξένη, και τα ευρωπαϊκά κινήματα είναι έξω από τον ορίζοντα τους. Πολύ φοβάμαι ότι καμιά κυπριακή πολιτική δύναμη δεν πρόσεξε ότι η στρατιωτική επέμβαση της Δύσης στη Βοσνία έγινε μετά από ασφυκτική πίεση της κοινής γνώμης και της ευρωπαϊκής διανοήσης για τη σωτηρία των πολιορκημένων του Σεράγεβο. Και δεν γνωρίζω ποιος αξιολόγησε σωστά το μέγεθος και τη δυναμική των διαδηλώσεων διαμαρτυρίας στο Σιάτλ που έδειξαν ότι πίσω από τις τυμπανοκρουσίες των μέντια, ένα παγκόσμιο ριζοσπαστικό κίνημα επανέρχεται δριμύ. Μερικές φορές στο παρελθόν,

Η ευθύνη μιας ευρωπαϊκής εκστρατείας με στόχο την επανένωση μιας διχασμένης χώρας της Ευρώπης, (χωρίς να πάθουν βέβαια οι Τουρκοκύπριοι ότι έπαθαν οι Ανατολικογερμανοί), είναι φαίνεται περισσότερο ευθύνη ενός δικοινοτικού κινήματος πολιτών το οποίο θα διατυπώσει το Κυπριακό στη βάση των συμφερόντων των δυο κοινοτήτων.

έγινε λόγος για πληρωμένες διαφημιστικές εκστρατείες στο εξωτερικό και νομίζω ότι μερικές φορές κατέφυγε το κράτος σε ενέργειες αυτού του είδους. Στη μνήμη μου έρχεται και η υπόθεση των κακόφημων τριπτύχων διαφώτισης στην οποία εκτός από την οικονομική πτυχή - η οποία προσέχθηκε - υπήρχε κι ένα άλλο σκάνδαλο με δυο πτυχές. Η μια αφορούσε στη χρησιμοποίηση της υπογραφής των τριπτύχων από συνδέσμους πολιτών, έστω και με την αποδοχή τους για σκοπούς κυβερνητικής προπαγάνδας (αλλά και χρήση κειμένων χωρίς άδεια όπως στην περίπτωση ενός ποιήματος του Μεχμέτ Γιασίν ο οποίος από τότε δεν εμπιστεύεται κανένα κείμενο σε Ελληνοκύπριο). Η δεύτερη αφορούσε στην παραδοχή ότι τα κείμενα της κυπριακής κυβέρνησης δεν είναι αποδεκτά ή αποτελεσματικά.

Όταν αναφέρομαι σε δουλειά προς την κατεύθυνση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, εννοώ την ανάληψη πολιτικών πρωτοβουλιών τέτοιας ποιότητας και μεγέθους ώστε να την ευαισθητοποιήσουν και ενδεχομένως να την κινητοποιήσουν. Για παράδειγμα η κυβέρνηση έχει να αντιμετωπίσει την κατηγορία ότι δεν αντιπροσωπεύει τους Τουρκοκύπριους. Αυτό σχετίζεται άμεσα με τις ενταξιακές. Πρόκειται για μια αντικειμενική αλήθεια. Οι κυπριακές κυβερνήσεις όμως έκαναν πολλά για να στηρίξουν αυτή τη θέση, ενώ θα μπορούσαν τουλάχιστον να ακολουθήσουν πολιτικές οι οποίες θα έδειχναν ότι δεν αντιπροσωπεύουν και τους Τουρκοκύπριους, εκεί μόνο όπου δεν μπορούν να το πράξουν λόγω κατοχής. Για παράδειγμα, ποιο κράτος νομιμότητας και δικαίου θα διαπραγματευόταν την διαπίστωση της τύχης των Τουρκοκυπρίων νεκρών πολιτών του στο έδαφος που ελέγχει, με άλλους; Αυτό είναι δουλειά και υποχρέωση της κυβέρνησης. Όταν το εθνικιστικό πάθος που ακολούθησε τις δολοφονίες των Ισαάκ και Σολωμού εξεδίωξε τους Τουρκοκύπριους εργαζόμενους από τις ελεύθερες περιοχές, πού ήταν η κυβέρνηση του κ. Κληρίδη να τους προστατέψει όχι αστυνομικά αλλά πολιτικά ως δικούς της πολίτες. Διότι είναι υποχρέωση μιας νόμιμης κυβέρνησης να προστατεύει το δικαίωμα εργασίας των πολιτών της. Πολλοί Τουρκοκύπριοι μεταναστεύουν στο εξωτερικό για λόγους οικονομικούς και πολιτικούς. Ποια κίνητρα, ποια δημοκρατική ζωή, ποια ασφάλεια τους πρόσφερε η Δημοκρατία για να εγκατασταθούν στα εδάφη που ελέγχει, δηλαδή στην πατρίδα τους; Ορίστε πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να έχουν αποτελεσματικότητα, να αποδείξουν ότι η Κυπριακή Δημοκρατία είναι, τόσο για τους Ελληνοκύπριους, όσο και για τους Τουρκοκύπριους. Ιδίως αν γίνονταν την κατάλληλη στιγμή, πχ αμέσως μετά την δολοφονία των Ισαάκ και Σολωμού.

Οπότε την ίδια στιγμή η ανθρωπότητα θα έβλεπε και την μια και την άλλη πράξη. Η μετά το Ελσίνκι περίοδος προσφέρεται ακριβώς για αυτού του είδους τις πρωτοβουλίες: μονομερείς, δημοκρατικές, ενωτικές, ειρηνιστικές. Θα στοιχίσουν λιγότερα από τους πυραύλους και δεν θα καταλήξουν στην Κρήτη τελικά. Αλλά βέβαια οι κυπριακές κυβερνήσεις σκέφτονται ως κυπριακές, μόνο όταν υποχρεώνονται να το πράξουν για να στηρίξουν αυτό που τις κράτησε στη ζωή: την αποκλειστικότητα στη διεθνή αναγνώριση. Κι εδώ όμως η περίοδος της μακαρίας αδράνειας εκπνέει. Κατά τ' άλλα, έναντι των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων στις ίδιες τις ελεύθερες περιοχές, συμπεριφέρονται ως ψευδοκράτος.

Επομένως η ευθύνη μιας ευρωπαϊκής εκστρατείας με στόχο την επανένωση μιας διχασμένης χώρας της Ευρώπης, (χωρίς να πάθουν βέβαια οι Τουρκοκύπριοι ότι έπαθαν οι Ανατολικογερμανοί), είναι φαίνεται περισσότερο ευθύνη ενός δικαιοδικού κινήματος πολιτών το οποίο θα διατυπώσει το Κυπριακό στη βάση των συμφερόντων των δυο κοινοτήτων. Οι συνειδητοποιημένοι πολίτες ωστόσο και στις δυο πλευρές τείνουν απελπισμένοι στην ιδιώτευση. Τα περιθώρια σοβαρής παρέμβασης στο δημόσιο λόγο είναι ισχνά. Ωστόσο τα χρόνια που ακολουθούν είναι σημαντικά για το μέλλον. Ήδη κληροδοτούμε στις επερχόμενες γενιές μια κοινωνία που δυσλειτουργεί κι ένα κράτος καταχρεωμένο. Ας γίνει μια τελευταία προσπάθεια να μην τους αφήσουμε ανοιχτό το Κυπριακό αλλά ούτε και διαλυμένο.

Και τελειώνουμε με μια πιο πραχτική ίσως εισήγηση. Το ΑΚΕΛ και το Τουρκικό Ρεπουβλικανικό Κόμμα έχουν τις διαφορές τους αλλά είναι πιο κοντά απ' ότι για παράδειγμα τα κόμματα της δεξιάς των Ελληνοκυπρίων και της δεξιάς των Τουρκοκυπρίων. Νομίζω ότι το νέο πολιτικό πλαίσιο, τους επιτρέπει να πλησιάσουν πιο πολύ και να προτείνουν ένα δικό τους πρόγραμμα λύσης του Κυπριακού και μια σειρά δραστηριοτήτων προς αυτή την κατεύθυνση.

Αντί δηλαδή πάνω στη λογική της εθνικής ενότητας να δέχονται πιέσεις για να στηρίζουν οι μεν τον Κληρίδη και οι άλλοι τον Ντενκτάς, είναι ίσως καιρός να συγκροτήσουν ένα δικό τους Παγκύπριο Δικαιοδικό Κίνημα για τη λύση του Κυπριακού το οποίο θα μπορούσε να συσπειρώσει γύρω του τις δυνάμεις της ανεξαρτησίας και της συνύπαρξης και να διεκδικήσει ένα ηγετικό ρόλο στον επιδίωξη της Δικαιοδικής Διζωνικής Ομοσπονδίας και της διακυβέρνησής της.

*Και τελειώνουμε
με μια πιο
πραχτική ίσως
εισήγηση. Το ΑΚΕΛ
και το Τουρκικό
Ρεπουβλικανικό
Κόμμα έχουν τις
διαφορές τους
αλλά είναι πιο
κοντά απ' ότι για
παράδειγμα
τα κόμματα της
δεξιάς των
Ελληνοκυπρίων και
της δεξιάς των
Τουρκοκυπρίων.
Νομίζω ότι το
νέο πολιτικό
πλαίσιο, τους
επιτρέπει να
πλησιάσουν πιο
πολύ και να
προτείνουν
ένα δικό τους
πρόγραμμα λύσης
του Κυπριακού
και μια σειρά
δραστηριοτήτων
προς αυτή την
κατεύθυνση.*

Της μικρής κοινωνίας, ένα ακόμα χαρακτηριστικό...

Ιωσήφ Παγιάτα

Είναι πολύς καιρός που έχω την εντύπωση ότι στην Κύπρο ρίχνουμε διαρκώς πέτρες ο ένας στον άλλο, σε μια προσπάθεια να το μειώσουμε. Απουσιάζει σχεδόν πλήρως η διαλεκτική, ενώ ο Κύπριος, αντί να ξεχωρίσει ανεβάζοντας τον εαυτό του, βρίσκει πιο βολικό να προσπαθεί να το πετύχει χαμηλώνοντας τον άλλο. Ωστόσο δεν υπήρχε στη χώρα πνευματική τρομοκρατία και οι άνθρωποι μπορούσαν να γράφουν και να εκφράζουν τις απόψεις τους ελεύθερα.

Όμως ο τρόπος που έγινε πρόσφατα η απόλυση από την εργασία του, του ακαδημαϊκού κ. Μαυρίδη, φαίνεται να έχει βγάλει στην επιφάνεια άλλο ένα χαρακτηριστικό της μικρής κοινωνίας.

Η συγκέντρωση τα τελευταία χρόνια οικονομικής δύναμης στα χέρια κάποιων ανθρώπων, ενώ θα έπρεπε να φαίνεται να προβληματίσει. Η δημιουργία κάποιων νέων διευθυντικών θέσεων, οι διευθετήσεις εργοδότησης κάποιων προσώπων που είχαν προηγουμένως δημόσια αξιώματα και η ευφορία του χρηματιστηρίου, δεν άφησαν να γίνει αντιληπτή κάποια διαπλοκή συμφερόντων, που σε προοπτική θα μπορούσε να είναι πολύ

επικίνδυνη για τους δημοκρατικούς θεσμούς μιας μικρής χώρας όπως της Κύπρου. Τα συμφέροντα ενός μεγαλοεπιχειρηματία ο οποίος αγοράζει τη μια επιχείρηση μετά την άλλη, με κάποια τάση δημιουργίας ολιγοπωλίων, επιβάλλουν την απρόσκοπτη πρόσβαση στις τράπεζες, για χρηματοδοτήσεις που οξυγονώνουν ουσιαστικά τις δυνατότητες πάρα πέρα επεκτάσεων. Τα συμφέροντα αυτά κάποια ώρα διαπλέκονται με τα συμφέροντα της μεγαλύτερης σε κυκλοφορία εφημερίδας, που έχει ανάγκη τις διαφημίσεις του μεγαλοεπιχειρηματία και που συμπτωματικά ανήκει σε μεγάλο βαθμό σε πρόσωπο που εμπλέκεται με τη σειρά του στον έλεγχο των τραπεζών και δεν πρέπει να δεκτεί την κριτική του εργοδοτούμενου ακαδημαϊκού, αφού λόγω θέσης μπορεί να είναι χρήσιμος κάποια στιγμή...

Αποτέλεσμα ο εργοδότης δεν επιτρέπει στον ακαδημαϊκό να εκφράσει την άποψή του και όταν αρνείται να υπακούσει, χάνει και τη δουλειά του. Σε μια χώρα που αγωνίζεται για την ελευθερία της, η ελευθερία του λόγου μένει απλά στα χαρτιά. Καταφέρνουν έτσι οι μεγαλοεκφραστές της λεγόμενης «ελεύθερης αγοράς», να καταπνίγουν τον ελεύθερο λόγο που θεωρούν επικίνδυνο για τα

ευρύτερά τους συμφέροντα. Είναι καιρός οι πνευματικοί άνθρωποι αυτής της χώρας να θελήσουν να στηλιτεύσουν κάποια στραβά, αναλαμβάνοντας τις ευθύνες τους. Και φυσικά και τα ΜΜΕ που χάριν ενός αυξημένου αναγνωστικού κοινού ή ραδιοτηλεθέασης, κατακρεουργούν κάποιων κάποια στιγμή την προσωπικότητα. Ακόμα είναι καιρός μερικοί που κόπτονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδρύουν και σχετικές οργανώσεις, να θυμηθούν κάποια πύρινα τους άρθρα για τα ανθρώπινα δικαιώματα ή τα καταστατικά τους. Δεν θα έπρεπε να προσδίδονται αυτά τα δικαιώματα, χάριν κάποιων αναμενόμενων χειρονομιών ή απλά για να κρατηθούν ανοιχτές όλες οι επιλογές.

Είναι σε τελευταία ανάλυση λυπηρό, υπό το μανδύα ενός κακώς εννοούμενου καθωπρεπισμού ή μιας παρερμηνευμένης φρόνησης, αντί σε μια κοινωνία της αλήθειας και της ελεύθερης σκέψης, να επιλέγουν οι άνθρωποι να ζουν σε μια κοινωνία της επιτήδευσης, της ένοχης ανοχής και της καταστροφής της εσωτερικής ελευθερίας του ατόμου. Δε θάπρε να μετατρέψουμε τη μικρή μας κοινωνία σε «μικρή», με την έννοια του μικροπρεπούς.

Ιστορικό βήμα ή μήπως... ώδυνεν όρος...;

Ποιες προϋποθέσεις υπάρχουν για να πετύχει το διάβημα

Λούη Ηγουμενίδη

Στις 5 και 6 Φεβρουαρίου πραγματοποιείται, εκτός απρόοπτου, στη Λευκωσία, το ιδρυτικό συνέδριο του νέου σοσιαλδημοκρατικού κινήματος, ύστερα από απόφαση των πολιτικών δυνάμεων που συγκροτούν την ομάδα πολιτικής συνεννόησης που προετοίμασε τα αναγκαία κείμενα και πήρε τις πολιτικές αποφάσεις για το τολμηρό τούτο εγχείρημα. Όλα τα έγγραφα, που αφορούν στις ιδεολογικές αρχές, στις πολιτικές θέσεις και στο σύστημα οργανωτικής συγκρότησης είναι έτοιμα και εγκεκριμένα από ευρύ φόρουμ των δυνάμεων και των ατόμων που συμμετέχουν και που συνήλθε πρόσφατα στη Λευκωσία. Ακόμα έχουν συμφωνηθεί, αντιλαμβανόμενοι, όλες οι διαδικασίες που θα ακολουθηθούν μεταξύ Σ.Κ. ΕΔΕΚ και της Κίνησης για Ανασυγκρότηση του Κέντρου και υφίστανται ήδη συγκεκριμένες προτάσεις για το στάδιο μεταβατικής λειτουργίας του κινήματος, ως την οριστική συγχώνευση των δυνάμεων που θα το συγκροτήσουν. Πρώτος ηγέτης και μεταβατικός πρόεδρος του κινήματος θα είναι ο Δρ. Βάσος Λυσοαρίδης, που δεσμεύτηκε ήδη σε μια διατύπωση να παραδώσει στους διαδόχους του την ηγεσία.

Τα κείμενα που εγκρίθηκαν στο φόρουμ και αναμένεται να υιοθετηθούν στο συνέδριο, είναι σχεδόν αυτούσια, όπως είχαν συμφωνηθεί πριν ένα περίπου χρόνο από τις μεικτές επιτροπές

προετοιμασίας, στις οποίες συμμετείχαν και οι ΕΔΗ και οι ΝΕ.Ο. και το Κίνημα Πολιτικού Εκσυγχρονισμού. Επομένως, στο σύνολό τους απηχούν και τις απόψεις εκείνων των δυνάμεων που απομακρύνθηκαν από την προσπάθεια εκτός του επίμαχου σημείου της αναφοράς του Κυπριακού που παρέμεινε ως έχει και εξακολουθεί να μην ικανοποιεί ούτε τους ΕΔΗ, ούτε τους ΝΕΟ, ούτε τους Εκσυγχρονιστές, για διαφορετικούς βέβαια λόγους. Στο Κυπριακό, δηλαδή, οι πολιτικές θέσεις θα απηχούν τις απόψεις της ΕΔΕΚ και του Κινήματος Ανασυγκρότησης, εκτός αν στο συνέδριο υπάρξει πλειοψηφική παρέμβαση για αλλαγή τους, πράγμα που θεωρείται μάλλον αδύνατο.

Φτάνουμε, λοιπόν, στο συνέδριο ίδρυσης του σοσιαλδημοκρατικού κινήματος με σύγκλιση περιορισμένων δυνάμεων και με έντονο το χαρακτήρα της μετεξέλιξης του Σ.Κ. ΕΔΕΚ, παρόλο που φαίνεται να πλαισιώνουν την προσπάθεια και ανεξάρτητες πολιτικές προσωπικότητες άλλων χώρων, που βρίσκουν τα νήματα της πολιτικής επικοινωνίας ορατά, με ισχυρά ρεύματα εκσυγχρονισμού που λειτουργούν ήδη μέσα στο χώρο της ΕΔΕΚ. Οι προϋποθέσεις δεν είναι οι άριστες, όμως από άποψη δυναμικής και ιστορικής συγκυρίας δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί η όλη προσπάθεια. Αν θα αποτελέσει πολιτική κυπριακή κοσμογονία θα το δείξουν τα γεγονότα.

Χωρίς παρελθόν

Ας μην ξεχνούμε ότι η σοσιαλδημοκρατία, όπως τουλάχιστον τη γνωρίζουμε στην Ευρώπη για πάνω από ένα αιώνα, δεν έχει παρελθόν στην Κύπρο. Οι ιστορικές κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές συγκυρίες δεν επέτρεψαν την γέννηση και ωρίμανση ενός γνήσιου σοσιαλδημοκρατικού κινήματος. Βέβαια άτομα και ομάδες με σοσιαλδημοκρατικές αντιλήψεις, συνολικές ή επιμέρους, υπήρξαν και υπάρχουν και λειτουργούν σχεδόν σ' όλους τους πολιτικούς χώρους της κυπριακής κοινωνίας.

Η Αριστερά με το μεγάλο συνδικαλιστικό κίνημα που ανέπτυξε και την όλη συμπεριφορά της στο εθνικό μας πρόβλημα, κατόρθωσε με το κατ' εξοχήν κόμμα της, το ΑΚΕΛ, να εκπροσωπήσει μεγάλες μάζες ανθρώπων, με αυθόρμητα σοσιαλδημοκρατικές αντιλήψεις. Το κοινωνικό κράτος και η προσήλωση προς τον αστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας με την ανάγκη για ενότητα, στο εθνικοαπελευθερωτικό στάδιο που διανύσαμε, διευκόλυνε πολλούς αριστερούς προοδευτικούς ανθρώπους, με σοσιαλδημοκρατικό ταμπεραμέντο να προσχωρήσουν στις τάξεις του ΑΚΕΛ. Αυτή η εξέλιξη δεν άφησε χώρο για την ορθόδοξη σοσιαλδημοκρατία, αλλά σήμερα, που κατέρρευσε και ο υπαρκτός σοσιαλισμός, ένα

σοσιαλδημοκρατικό κίνημα είναι πολύ πιθανό να επαναπατρίσει στο φυσικό τους χώρο, δυνάμεις που σήμερα ανήκουν στο ΑΚΕΛ.

Το Σ.Κ. ΕΔΕΚ και στα αρχικά του στάδια και στη μετέπειτα πορεία του, απολάχισε το χαρακτηρισμό της σοσιαλδημοκρατίας, που το θεωρούσε για εθνικούς κυρίως λόγους, σχεδόν κακόφημο. Έτσι αφού πέρασε μέσα από τους περιπετειώδεις πολιτικούς προβληματισμούς της τριτοκοσμικής «σοσιαλδημοκρατίας» των Αράβων κυρίως, κατέληξε να υιοθετήσει το ανδρεο-παπανδρεϊκό μοντέλο του ΠΑΣΟΚ, γεγονός που σήμερα, με τις αλλαγές που επισυνέβησαν στην Ελλάδα, το οδηγεί στην αναγνώριση ότι η ευρωπαϊκή μας προοπτική επιτάσσει άμεσα τη στροφή προς την σοσιαλδημοκρατία.

Σκόρπιες σοσιαλδημοκρατικές αντιλήψεις συναντά κανένας και στους ευρύτερους πρώην μακαριακούς κύκλους και κυρίως στο ΔΗΚΟ. Πρόκειται για κεντρώους ανθρώπους που υιοθετούν απόψεις της σοσιαλδημοκρατίας και κυρίως το κράτος πρόνοιας για λόγους κυρίως δημοκρατικής ευαισθησίας. Μονάδες τέτοιες υπάρχουν ακόμα και στις τάξεις του ΔΗΣΥ, αφού και ο ίδιος ο πρόεδρος του συχνά επικαλείται το κεντρώο και παπανδρεϊκό παρελθόν του, κατά τα πρώτα φοιτητικά του χρόνια στην Αθήνα. Οι ΝΕ.Ο. καμιά σχέση δεν έχουν με τη σοσιαλδημοκρατία, παρόλο που υιοθετούν επιδεικτικά ορισμένες απόψεις της, που φυσικά μαζί με τον έντονο ενθικισμό τους, τις κάνουν να είναι εθνικοσοσιαλιστικές. Σοσιαλδημοκρατικός προβληματισμός, αρκετά σοβαρός, υπήρξε στις τάξεις του πρώην ΑΔΗΣΟΚ, που καθηλώθηκε τότε, γιατί ήταν έντονος ο επηρεασμός από το πρόσφατο ακελικό παρελθόν των στελεχών του. Σίγουρα αυτός ο προβληματισμός μεταφέρθηκε, σαν απόηχος τουλάχιστον και στις

τάξεις των ΕΔΗ, παρόλο που εκ πρώτης όψεως στα κοινωνικοοικονομικά ζητήματα επικρατεί εκεί η νεοφιλελεύθερη αντίληψη του προέδρου Βασιλείου.

Κυριότερος λόγος, όμως, κατά την γνώμη μου που άφησε τη σοσιαλδημοκρατία εκτός πολιτικού νυμφώνος στην Κύπρο ήταν το εθνικό μας πρόβλημα με όλες τις πραγματικές και τις διαστρεβλωμένες προεκτάσεις του.

Μικρή ανταπόκριση

Και σήμερα, ενόψη αυτής της πρώτης μεγάλης προσπάθειας που καταβάλλεται τώρα, η ανταπόκριση σε επίπεδο τουλάχιστον οργανωμένων πολιτικών δυνάμεων, είναι μικρή. Ενώ στα πρώτα βήματα φάνηκε ότι συνιστούσε ευρύ πολιτικό αίτημα που αγκαλιάζονταν από το σύνολο σχεδόν των εκτός ΔΗΣΥ και ΑΚΕΛ δυνάμεων και θα συγκροτούσε τον τρίτο πόλο, ισότιμα ανταγωνιστικό των άλλω δυο, στις 5 Φεβρουαρίου παίρνουν το δρόμο για το ιδρυτικό συνέδριο οι Εδεκίτες με τους πρώην κεντρώους που επιζητούν την ανασυγκρότηση του χώρου και κάποιους πολιτικά άστεγους που επιμένουν να προσπαθούν.

Όμως, παρόλο το απαισιόδοξο σκηνικό δεν θα συμφωνήσω με όσους προβλέπουν ότι θα πρόκειται για ένα φιάσκο που θα δώσει την ευκαιρία απλώς «στον Μανωλιό (ΕΔΕΚ), να φορέσει τα ρούχα του αλλοιώς...» Η δυναμική είναι εκεί, οι ιστορικές συγκυρίες είναι θετικές, τα αντικειμενικά δεδομένα όχι αρνητικά και παραμένει το μεγάλο ερώτημα, κατά τη γνώμη μου, του υποκειμενικού παράγοντα. Τι θα κάνουν αυτοί που παίρνουν σήμερα την πρωτοβουλία; Θα συνεχίσουν την τακτική των λαθών και της φοβίας, που τους έσπρωξε στο διαζύγιο με τους πρώην συναιτέρους τους, ή θα υπερ-

βούν τους δισταγμούς τους και θα δώσουν στον τόπο τη νέα ευκαιρία που του χρειάζεται με ένα γνήσιο, ευρωπαϊκών προδιαγραφών σοσιαλδημοκρατικό κίνημα;

Ευρώπη Ελλάδα

Τηρουμένων των αναλογιών και έχοντας πάντοτε υπόψη ότι κάθε πολιτικό κίνημα αντανάκλα το επίπεδο του λαού και των δυνάμεων της χώρας που το συγκροτούν, καθώς και την ίδια την πολιτική κουλτούρα της χώρας, μπορεί το νέο σοσιαλδημοκρατικό κίνημα να κινηθεί πάνω στα πρότυπα της Ευρώπης και κυρίως της Ελλάδας του σήμερα, του Κώστα Σημίτη.

Η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία εμφανίζεται σήμερα με μια αφάνταστη ποικιλία μορφών και από χώρα σε χώρα, αλλά και εντός των ίδιων των κινήματων και των κομμάτων των χωρών στις οποίες ευδοκίμει. Η σοσιαλδημοκρατία του κ. Μπλερ, που συμπυκνώνει την βρετανική παράδοση και υιοθετεί το αμερικανικό μοντέλο του κ. Κλίντον, είναι σε μεγάλο βαθμό διαφορετική από τη γαλλική σοσιαλδημοκρατία που συντηρεί την ηπειρωτική παράδοση αλλά και οι δυο διαφέρουν στις πολιτικές προτάσεις και τις ιδεολογικές επιλογές του Μάσιμο Ντ' Αλέμα, των Ισπανών και των Πορτογάλων, των Γερμανών του κ. Σρέντερ αλλά και των Σκανδιναβών, που απευθύνονται σε κοινωνίες καθόλου βεβαρυμένες από το πολιτικό παρελθόν των δυο τελευταίων αιώνων. Όμως και εντός αυτών των κινήματων υπάρχει όλο το φάσμα των ρευμάτων που εκτείνεται από την προσήλωση στον παραδοσιακό μαρξισμό ως την υιοθέτηση του νεοφιλελευθερισμού με την ανθρωπino πρόσωπο. Τον Μαρξ τον ξαναδιαβάζουν στην Ευρώπη οι σοσιαλδημο-

κράτες αλλά κάποιοι σύντροφοι τους γοητεύονται από τη «μαγεία της αφθονίας» της σύγχρονης αμερικανικού τύπου παγκόσμιας αγοράς.

Το πιο κοντινό στα κυπριακά δεδομένα μοντέλο είναι η εκσυγχρονιστική σοσιαλδημοκρατική πρόταση του ΠΑΣΟΚ του Κώστα Σημίτη. Είναι η πρόταση που ενώ υιοθετεί όλους τους κανόνες ανάπτυξης της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, όλων των αποχρώσεων ταυτόχρονα συντηρεί τις αγωνιστικές παραδόσεις του ΠΑΣΟΚ και τις εθνικές και δημοκρατικές ευαισθησίες του νεοέλληνα, που ελάχιστα διαφέρει από τον σημερινό προοδευτικό Κύπριο. Η αριστερά της εθνικής αντίστασης συνυπάρχει με τον κοσμοπολιτισμό των νεομαρξιστών και η ανάγκη για οικονομική πολιτική λιτότητα με την ευαισθησία προς το σεβασμό του κοινωνικού κράτους. Αυτά τα φαινόμενα, σε πρώτο τουλάχιστο στάδιο, θα είναι και εδώ αναπόφευκτα και δεν θα πρέπει να αποπειραθεί η παραδοσιακή ηγεσία της ΕΔΕΚ να μανιπουλάρει τις εξελίξεις.

Πολυφωνία

Το κύριο γνώρισμα του νέου αυτού πολιτικού κινήματος θα πρέπει να είναι η πολυφωνία σε όλες τις εκφράσεις του και στον τρόπο συγκρότησης και λειτουργίας του. Και σε ιδεολογικό και σε πολιτικό και σε οργανωτικό επίπεδο θα πρέπει να αποφευχθούν οι ισοπεδωτικές παρεμβάσεις γιατί θα ανατιναχθεί, προβλέπω, το εγχείρημα στον αέρα.

Γνωρίζω ότι σε ιδεολογικό, ακόμα και σε οργανωτικό επίπεδο είναι ευκολό-

τερο να λειτουργήσει η πολυφωνία. Ευκολότερα ανέχεται ο θιασώτης των απόψεων του Άντονι Γκίντενς ένα δυναμικό νεομαρξιστή και φυσιολογικότερα μοιράζεται μαζί του την εξουσία στο κίνημα, αρκεί να τηρούνται οι αναλογίες. Όμως στο πολιτικό επίπεδο, που θα πρόκειται για αποφάσεις άμεσης εφαρμογής, τα πράγματα δεν θα είναι τόσο εύκολα. Εδώ είναι που χρειάζεται η ωριμότητα.

Αν ο «απορριπτικός» πατριώτης αντιληφθεί ότι και ο σύντροφός του ο «ενδοτικός» ελαύνεται από την ίδια αγωνία για να βρεθεί διέξοδος στα εθνικά μας αδιέξοδα, τότε θα ανοίξει μαζί του δημόσιο διάλογο για να δώσει και την ευκαιρία στο λαό να μορφώσει ακόμη και να επιβάλει πορεία. Στην Ευρώπη και στην Ελλάδα συνυπάρχουν ακραίες πολιτικές καταστάσεις και δίνουν από κοινού τις πολιτικές μάχες. Στο ΠΑΣΟΚ συνυπάρχουν οι «μειοδότες των Ιμίων» με τους πούρους πατριώτες της καταφυγής στην πολεμική αναμέτρηση, γιατί να μην μπορεί και στο σοσιαλδημοκρατικό κίνημα της Κύπρου να συνυπάρχει ο οπαδός του ιστορικού συμβιβασμού με κείνους που θεωρούν ότι δεν έχουμε τίποτε άλλο να δώσουμε;

Κι ας μην το ξεχνά, ούτε το σοσιαλδημοκρατικό κίνημα που γενιέται αυτές τις μέρες. Θα πρέπει, στην προοπτική του να αντιληφθεί ότι θα είναι κόμμα και των Τουρκοκυπρίων και δεν θα πρέπει, εξ υπαρχής να δεσμευτεί με θέσεις και συνθήματα απώθητικά γι' αυτούς που το ιστορικό μας μέλλον είναι κοινό.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΕΣΤΙΑ» (ΚΥΠΡΟΣ) ΛΤΔ
Κωνσταντίνου Παλαιολόγου 14
Τ.Τ. 101, Λευκωσία
Τηλέφωνο: 667558, Τελεφαξ: 699440

Βιβλιοπωλείον τῆς «ΕΣΤΙΑΣ»

Η Πόλη δεν είναι στη φαντασία... αλλά στο Ουζερί «Εις Την Πόλιν»

Το Ουζερί «Εις Την Πόλιν» ύστερα από μια ανάπαυλα μερικών ημερών, ανανεωμένο, είναι και πάλι μαζί σας.

Ταξιδέψτε στην Κωνσταντινούπολη των παλιών καλών καιρών, βρεθείτε στη νοσταλγική της ατμόσφαιρα, γευθείτε αυθεντικούς πολιτικούς μεζέδες, ακούστε ήχους εποχής...

Καθημερινά εκτός Κυριακής, στο Ουζερί «Εις Την Πόλιν», στο Σκαλί Αγλαντζιάς.

Σας περιμένουμε. Τηλ. 02-336736

Κοιτάξτε με προσοχή το πιο πάνω σκίτσο. Υπολογίστε επίσης με προσοχή την ηλικία του προσώπου που θα δείτε. Αν η ηλικία που θα ανακαλύψετε είναι πολύ διαφορετική από την δική σας, σκεφτείτε το θέμα πιο προσεκτικά.

Δημοσιεύουμε εισήγηση που ο Άγγλος καθηγητής Clement Dodd διατύπωσε στο Διεθνές Συνέδριο που έγινε στο Βερολίνο στις 29 Νοεμβρίου - 3 Δεκεμβρίου 1999 με θέμα «Η Κύπρος και η ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση - Θέσεις και προσδοκίες των Κυπρίων και της Διεθνούς Κοινότητας».

Στο συνέδριο που οργανώθηκε από το γερμανικό Σύνδεσμο Νοτιανατολικής Ευρώπης συμμετείχαν επιστήμονες από διάφορες χώρες. Η εισήγηση του καθ. Dodd είναι ενδιαφέρουσα γιατί σε μεγάλο βαθμό αντανακλά τις τουρκικές θέσεις πάνω στο Κυπριακό, οι οποίες εμφανίζονται ως στηριγμένες σε επιστημονικά δεδομένα και προβάλλονται με

ακαδημαϊκό μανδύα. Ο καθ. Dodd έχει αρκετό συγγραφικό έργο με αντικείμενο την Τουρκία και αρέσκεται ν' αποκαλεί τον εαυτό του «επίτιμο τουρκοκύπριο» (Honorary Turkish Cypriot). Δημοσιεύουμε το πιο κάτω κείμενο με την πεποίθηση ότι αποτελεί χρήσιμο βοήθημα για όσους ασχολούνται με το κυπριακό, γιατί εξοικειώνονται με τοποθετήσεις που προσεγγίζουν τις τουρκικές θέσεις καθώς βέβαια και με τα επιχειρήματα που τις στηρίζουν. Αποφασίσαμε, επίσης να κρατήσουμε την ορολογία που ο ίδιος ο καθηγητής χρησιμοποιεί για να διατηρήσουμε την αυθεντικότητα του λόγου του.

Θα συμμετάσχουν οι Τουρκοκύπριοι στις ενταξιακές συνομιλίες;

Αυτό είναι δύσκολο ερώτημα αλλά η άμεση απάντηση είναι ότι η Τουρκοκυπριακή Κυβέρνηση είναι αποφασισμένη να μην εισέρθει σε οποιοδήποτε διαπραγματεύσεις, είτε μέσω των Ηνωμένων Εθνών είτε μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αν η ΤΔΒΚ (Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου) δεν αναγνωριστεί ως ανεξάρτητο κράτος. Δεν είναι καθαρό από ποιους θάπρεπε να αναγνωριστεί, αλλά είναι δύσκολο να αποφευχθεί το συμπέρασμα ότι η αναγνώριση πρέπει πρώτα να έρθει από την Κυπριακή Δημοκρατία. Θα ήταν αδύνατο για οποιαδήποτε κύρια δύναμη και ιδιαίτερα για τη Βρετανία με τις κυρίαρχες βάσεις της στην Κύπρο, ή τον ΟΗΕ ή την ΕΕ, να αναγνωρίσει την ΤΔΒΚ χωρίς τη δημιουργία μεγάλης δυσαρμονίας στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Δεν φαίνεται να υπάρχει οποιαδήποτε μετατόπιση θέσεων στην αποφασιστικότητα της ΤΔΒΚ ή στην υποστήριξη της Τουρκίας σ' αυτή τη θέση. Σε επίσκεψη στις Ηνωμένες Πολιτείες το Σεπτέμβριο αυτού του χρόνου, ο Πρόεδρος Ραούφ Ντενκτάς το έκανε ξεκάθαρο. Η ΤΔΒΚ είναι έτοιμη να

προχωρήσει με τις συναντήσεις για τις ενταξιακές μόνο υπό τους όρους της. Αυτό είχε γίνει εμφανές το Μάρτη του 1998 όταν ο Πρόεδρος Κληρίδης πρότεινε στον Ντενκτάς, μέσω της Βρετανικής Κυβέρνησης, ότι ο Βορράς θάπρεπε να συμμετάσχει στις ενταξιακές συνομιλίες μεταξύ ΕΕ - Κύπρου χωρίς οποιοδήποτε όρο αναγνώρισης από τους Τουρκοκύπριους της εγκυρότητας της αίτησης του Νότου εκ μέρους ολόκληρου του νησιού. «Οι Τουρκοκύπριοι μπορούν να είναι βέβαιοι», έγραψε ο Κληρίδης, «ότι οι θέσεις και απόψεις των αντιπροσώπων τους θα συζητηθούν ελεύθερα, σοβαρά και καλή τη πίστη, και ότι τα πορίσματα που θα εξαχθούν θα αποτελέσουν σημαντικό στοιχείο στη διαμόρφωση της διαπραγματευτικής θέσης της κυπριακής ομάδας, της οποίας θα είναι πλήρη μέλη». Η επιστολή αυτή ήρθε δύο μέρες μετά την απόφαση της Εθνικής Συνέλευσης της ΤΚΒΚ ότι οι όποιες διαπραγματεύσεις έπρεπε να γίνονταν στη βάση δύο κρατών στην Κύπρο. Αργότερα, ο Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών Ρόμπιν Κούκ περιέγραψε την πρόταση Κληρίδη ως «μια γνήσια, γενναϊώδης και ρεαλιστική προσφορά».

Η Τ/Κ απάντηση ήταν ότι η αποδοχή μιας τέτοιας προσφοράς θα σήμαινε μια μορφή αναγνώρισης της νομιμότητας της αίτησης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Εκείνο που ξαφνιάζει δεν ήταν αυτή η απάντηση αλλά ότι η ΕΕ μπορούσε να φανταστεί ότι η πρόταση Κληρίδη θα είχε οποιαδήποτε επιτυχία. Ήταν πραγματικά μια σοβαρή πρωτοβουλία στα μάτια της ΕΕ ή απλά μια χειρονομία ενθάρρυνσης της Ελληνοκυπριακής πλευράς;

Αυτή η αποτυχία να εμπλακεί η ΤΔΒΚ στις διαπραγματεύσεις ακολούθησε η αποτυχία μιας άλλης προσπάθειας του Αμερικανού αποσταλμένου Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ να ενθαρρύνει την κοινή γνώμη στο Βορρά να ασκήσει πίεση στην Κυβέρνηση της ΤΔΒΚ με την πραγματοποίηση συναντήσεων μεταξύ επιχειρηματιών και από τις δύο πλευρές, δείχνοντας έτσι την αξία της ένωσης. Αυτού του είδους οι συναντήσεις εκλήφθηκαν από την ΤΔΒΚ ως προσπάθειες να δελεαστούν οι Τ/Κ και να εγκαταλείψουν τις αρχές τους για χάρη του οικονομικού οφέλους. Το μόνο που μπορούσε να κάνει η ΤΔΒΚ Κυβέρνηση ήταν να αποθαρρύνει τέτοιες συναντήσεις, αλλά προχώρησε

Η οπτική της άλλης πλευράς

και στην απαγόρευση διασυννοριακών συναντήσεων Τ/Κ - Ε/Κ ομάδων.

Θα συνεχιστεί αυτή η αποφασιστικότητα απόρριψης διαβημάτων και πιέσεων του ΟΗΕ και της ΕΕ; Για να απαντηθεί αυτή η ερώτηση, πρέπει πρώτα να εξεταστούν δύο θέματα. Πρώτον, κατά πόσο υπάρχουν εσωτερικές πιέσεις στην ΤΔΒΚ που μπορεί να οδηγήσουν σε κάποια κάμψη της Τ/Κ στάσης, και δεύτερο, αν υπάρχουν πιέσεις από την Τουρκία προς την ίδια κατεύθυνση.

Εσωτερικοί περιορισμοί στην Τ/Κ Κυβέρνηση

Για να απαντηθεί η πρώτη ερώτηση, είναι αναγκαίο να σημειωθεί ότι η ΤΔΒΚ είναι στην πραγματικότητα μια δημοκρατία, παρά την παρουσία μεγάλου αποσπάσματος Τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων και παρά τον έλεγχο από αυτές των στρατιωτικών και αστυνομικών αρχών. Εκείνο που σημαίνει όμως αυτό είναι ότι εκλογές διεξάγονται τακτικά και ομαλά, ότι υπάρχει ελευθερία λόγου και ελευθερία σύστασης πολιτικών κομμάτων, ένα από τα οποία ασκεί συνεχώς κριτική στην κυβέρνηση, ιδιαίτερα για την πολιτική της στο Κυπριακό. Παρά το ότι το πατριωτικό δεξιό Κόμμα Εθνικής

Ενότητας, υπό τον Ντερβίς Έρογλου, έχει επανειλημμένα κερδίσει τις εκλογές, δεν είναι το κυρίαρχο πολιτικό κόμμα και είναι αναγκασμένο να δεχτεί συνασπισμό με άλλα κόμματα. Στο παρόν στάδιο, βρίσκεται σε συνασπισμό με το μετριοπαθές αριστερό Κόμμα Κοινοτικής Απελευθέρωσης. Θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι στην ΤΔΒΚ τα ανθρωπιάνα δικαιώματα δεν αμφισβητούνται και υπάρχει νομιμότητα. Όπως βέβαια συμβαίνει σε πολλές μικρές κοινότητες, όπως και σε κάποιες μεγάλες δημοκρατίες, φαίνεται να υπάρχει νεποτισμός και αναφέρονται συχνά ισχυρισμοί για διαφθορά στον Τύπο.

Ένα σημαντικό στοιχείο του δημοκρατικού συστήματος της ΤΔΒΚ είναι ότι ο Ντενκτάς, ως Πρόεδρος, έχει πολύ λίγες εξουσίες στο βουλευτικό και όχι προεδρικό σύστημα, αντίθετα με εκείνο του Νότου. Παρά το ότι διευθύνει την εξωτερική πολιτική, δεν έχει συνταγματική εντολή γι' αυτό. Οι σχέσεις μεταξύ Ντενκτάς και Έρογλου είναι συχνά τεταμένες. Τον επόμενο χρόνο, (Σ Σεπτέμβριος) θα διεξαχθούν οι προεδρικές εκλογές. Μιά που ο Ντενκτάς δεν έχει πια τη στήριξη ενός ισχυρού πολιτικού κόμματος, με τη μείωση της δημοτικότητας του Δημοκρατικού Κόμματος του οποίου ηγείται ο γιος του, είναι πολύ πιθανόν να κερδίσει τις εκλογές ο Έρογλου. Αν συμβεί αυτό, ο

Έρογλου δεν θα κάνει αρχικά οποιοδήποτε συμβιβαστικές κινήσεις προς τους Ελληνοκύπριους. Όμως, αργότερα, η Άγκυρα θα διαδραματίσει μεγαλύτερο ρόλο από ότι τώρα στον τομέα της τουρκοκυπριακής εξωτερικής πολιτικής. Τώρα, η Άγκυρα υποστηρίζει πλήρως την ΤΔΒΚ αλλά οι κυβερνήσεις στην Τουρκία μπορεί να αλλάξουν τη στάση τους ανάλογα με τις διεθνείς πιέσεις. Ακόμα ένας παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι και το γεγονός ότι, ενόψει των δυσκολιών που μπορεί να αντιμετωπίσει στις προεδρικές εκλογές του επόμενου χρόνου, ο Ντενκτάς μπορεί να θέλει κάποια λύση του Κυπριακού πριν τη δοκιμασία της δημοτικότητας του. Είναι βέβαιο ότι δεν θα υποχωρήσει από την απαίτηση για αναγνώριση, αλλά τελευταία υπάρχουν κάποιες ενδείξεις ότι μπορεί, για παράδειγμα, να αποδεχτεί να συμμετάσχει σε συνομιλίες στις οποίες οι μόνοι συμμετέχοντες θα ήταν οι κυβερνήσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας και οι δύο κοινότητες του νησιού.

Βλέπουμε, επομένως, ότι η θέση του Ντενκτάς είναι από κάποια άποψη αποδυναμωμένη και από κάποια άλλη ενισχυμένη από τη δύσκολη σχέση με τον Έρογλου. Βρίσκεται υπό απειλή από τα αριστερά κόμματα; Θα πρέπει ίσως να διαφοροποιήσει την προσέγγιση του στο Κυπριακό εξαιτίας τους;

Η απάντηση είναι όχι. Ο πιο επίμονος κριτής μεταξύ των δύο αριστερών κομματικών ηγετών είναι ο Μεχμέτ Αλί Τάλιτ (του Τουρκικού Δημοκρατικού Κόμματος). Δεν έχει βεβαία ξεπουληθεί στους Ελληνοκύπριους αλλά είναι ο μόνος πολιτικός αρχηγός που έχει αποδεχτεί να συμμετάσχει στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την ΕΕ δίπλα από τους Ελληνοκύπριους αλλά όχι, επιμένει, υπό ελληνοκυπριακή ηγεσία. Όπως όμως έχουν δείξει και οι εκλογές, δεν είναι δημοφιλής στο Βορρά και το κόμμα του έχασε ψήφους και έδρες στις βουλευτικές εκλογές του 1998. Από 24,16% των ψήφων το 1993, το ποσοστό του κόμματος του μειώθηκε στο 13,35%.

Αντίθετα, το Κόμμα Κοινοτικής Απελευθέρωσης, υπό το Μουσταφά Ακιντζί, αύξησε το ποσοστό των ψήφων του από 13,27% στο 15,36% και ενισχύθηκε αρκετά για να δημιουργήσει συνασπισμό με το Κόμμα Εθνικής Ενότητας, το οποίο αύξησε την ψήφο του από 29,85% στο 40,33%. Το Δημοκρατικό Κόμμα, που συνασπίστηκε με το ΚΕΕ, με 22,1% έναντι 29,19% υπέστη ήττα. Με ηγέτη το Σερντάρ Ντεκτάς, που συχνά ερχόταν σε σύγκρουση με τον εταίρο του στο συνασπισμό Έρογλου, δεν είχε καλύτερη τύχη στην αντιπολίτευση. Ο Μουσταφά Ακιντζί είχε στο παρελθόν δηλώσει ότι ήταν υπέρ της επανένταξης συνομιλιών υπό τον ΟΗΕ χωρίς προηγούμενη αναγνώριση της ΤΔΒΚ, αλλά όχι στη συμμετοχή στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τους Ελληνοκύπριους. Όμως τώρα το ΚΚΑ αποδέχεται την ανάγκη για αναγνώριση πριν από οποιοδήποτε συνομιλίες όπως και τη συνομοσπονδιακή λύση παρά το ότι στο παρελθόν υποστήριζε σθεναρά την ομοσπονδία.

Το συμπέρασμα των πιο πάνω είναι πως η εξωτερική πολιτική της ΤΔΒΚ με κανένα τρόπο δεν κινδυνεύει από εσωτερικές δυνάμεις. Συχνά, οι Ελληνοκύπριοι ισχυρίζονται ότι η άκρα δεξιά βρίσκεται στην εξουσία λόγω των ψήφων των εποίκων από την Ανατολία. Σύμφωνα με την απογραφή του 1996, υπάρχουν γύρω στις 40.000 μεταναστες από την Τουρκία αλλά έχει εντοπισθεί μέσω ερευνών ότι οι μεταναστες ψηφίζουν όπως και οι άλλοι Τουρκοκύπριοι. Ακόμα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην Απόφαση 1993 για την αίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας για ένταξη, αναφέρει "Ο κ. Ντεκτάς έχει μεγάλη πλειοψηφία στη Βουλή κύρια λόγω των ψήφων των εποίκων". Εκτός από τη λανθασμένη δήλωση για τις ψήφους των μεταναστών, πολύ επικίνδυνα η Επιτροπή δεν κατάλαβε ότι ο Ντεκτάς, ως Πρόεδρος,

δεν έχει κόμμα και δεν μπορεί επομένως να εκπροσωπείται στην Εθνική Συνέλευση!

Κι ενώ είναι φανερό ότι στην εξωτερική του πολιτική ο Ντεκτάς δεν απειλείται από εσωτερικές δυνάμεις, εντούτοις μπορεί να αισθάνεται ότι, λόγω των κάπως δύσκολων προεδρικών εκλογών τον επόμενο χρόνο, θα ενδείκνυτο να προσπαθήσει να δώσει κάποια λύση στο Κυπριακό πρόβλημα πριν από τις εκλογές. Κι ακόμα αν υπάρχει εκλογική αναμέτρηση μεταξύ του και του Έρογλου, θα χρειαστεί την υποστήριξη ψηφοφόρων του κέντρου και της αριστεράς, πολλοί από τους οποίους θα υποστηρίζουν μια πιο διαλλακτική πολιτική.

Εξωτερικές πιέσεις

Η κύρια πηγή των πιέσεων στους Τουρκοκύπριους είναι εξωτερική και όχι εσωτερική, προερχόμενη από την Τουρκική Κυβέρνηση. Στο παρελθόν, η υποστήριξη της Τουρκίας δεν ήταν πάντα ολόψυχη, όπως στη διακυβέρνηση Οζάλ και Τσιλέρ. Το 1995, η Τουρκική Κυβέρνηση της Τσιλέρ επικρίθηκε αυστηρά από την αντιπολίτευση γιατί επέτρεψε την Τελωνειακή Ένωση να προχωρήσει κανονικά ενώ ήταν ενήμερη ότι οι Ελληνοκύπριοι εξασφάλιζαν από την ΕΕ την ημερομηνία έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Όλα αυτά όμως αποτελούν παρελθόν. Τρεις παράγοντες λειτουργούν ευνοϊκά υπέρ της ΤΔΒΚ. Πρώτο, η σημερινή Τουρκική Κυβέρνηση υποστηρίζει σθεναρά την τουρκοκυπριακή υπόθεση. Ο Ετζεβίτ ήταν εξάλλου ο πρωθυπουργός που έδωσε εντολή για τη στρατιωτική επέμβαση του 1974. Το Κόμμα Εθνικής Δράσης, μέλος του κυβερνητικού συνασπισμού υπό τον Ετζεβίτ, είναι πολύ εθνικιστικό και υποστηρίζει τους Τουρκοκύπριους. Το τρίτο μέλος του συνασπισμού, το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας του Μεσούτ Γιλμάζ, ήταν ανέκαθεν υποστηρικτικό της ΤΔΒΚ.

Δεύτερο, κάποτε παραβλέπεται ότι ο Ντεκτάς είναι πολύ δημοφιλής στην Τουρκία. Όταν μιλά στη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση, γίνεται αποδεκτός με επευφημίες. Τα ψηφίσματα της Εθνοσυνέλευσης υπέρ της ΤΔΒΚ υποδεικνύουν τη δημοτικότητα τόσο του ιδίου όσο και των Τουρκοκυπρίων.

Τρίτο, πρόσφατες προσπάθειες των Ελληνοκυπρίων να αυξήσουν την ένταση στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου με σκοπό να ελκύσουν την προσοχή της διεθνούς κοινότητας στο

πρόβλημα σχεδόν πάντα καταφέρνουν να αυξήσουν την πολιτική θερμοκρασία στην Τουρκία. Αυτό έγινε με τα γεγονότα του 1996, με αποτέλεσμα το θάνατο δύο Ελληνοκυπρίων και τις αποτυχημένες προσπάθειες εισαγωγής των S-300. Η προώθηση των εξοπλισμών και η εξαγγελία του Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος Ελλάδας-Κύπρου υποκίνησε μια εχθρική κοινή γνώμη στην Τουρκία που οι πολιτικοί δεν μπορούσαν να αγνοήσουν.

Γενικά, όμως, δεν υπάρχει σήμερα στην Τουρκία η διάθεση πίεσης των Τουρκοκυπρίων για να αποδεχτούν να μουν στις διαπραγματεύσεις με τον ΟΗΕ ή την ΕΕ. Εντούτοις, η Άγκυρα πιέζεται από τη διεθνή κοινότητα σε δύο σημεία. Το πρώτο σχετίζεται με τη διακαή επιθυμία για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην Τουρκία αυτό αντικρίζεται ως μέσο ενίσχυσης των λαϊκών στοιχείων στον αγώνα τους εναντίον των Ισλαμιστών. Πιστεύεται ότι θα βοηθούσε τη θέση της αν επιδεικνυόταν κάποια ευελιξία στο Κυπριακό. Δεύτερο, η Τουρκία πιέζεται από τις Ηνωμένες Πολιτείες για το Κουρδικό ζήτημα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την Κύπρο, ιδιαίτερα ενόψει των αναγκών της Τουρκίας από διεθνή οικονομική βοήθεια ειδικά ως αποτέλεσμα των σεισμών. Παρά τις πιέσεις αυτές, ο Ετζεβίτ επιβεβαιώνει την πλήρη υποστήριξη της Τουρκίας προς την ΤΔΒΚ, περιλαμβανόμενης και της απαίτησης για αναγνώριση.

Θα μπορούσαν οι Τουρκοκύπριοι να είναι πιο διαλλακτικοί;

Για να απαντηθεί αυτή η ερώτηση πρέπει να γίνει ξεκάθαρο τι συγκεκριμένα θέλουν οι Τουρκοκύπριοι. Αυτό προσφέρεται στη διατύπωση της πρότασης για συνομοσπονδία της 31 Αυγούστου 1998 σε δημοσιογραφική διάσκεψη, στην οποία παρευρέθηκε και ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Ισμαήλ Τζερμ.

Πρόταση για Μόνιμη Λύση του Κυπριακού από την Α.Ε. Πρόεδρο Ραούφ Ντεκτάς

Ως μια τελευταία προσπάθεια επίτευξης μιας αμοιβαία αποδεκτής και μόνιμης λύσης του Κυπριακού, προτείνω την ίδρυση της Κυπριακής Συνομοσπονδίας βασισμένης στις ακόλουθες διευθετήσεις:

1. Ειδική σχέση μεταξύ Τουρκίας και ΤΔΒΚ στη βάση συμφωνιών που θα συζητηθούν.

2. Ειδική σχέση μεταξύ Ελλάδας και

της Ελληνοκυπριακής Διοίκησης στη βάση συμφωνιών που θα συζητηθούν.

3. Ίδρυση μιας Κυπριακής συνομοσπονδίας μεταξύ της ΤΔΒΚ και της ΕΚΔ (Ελληνοκυπριακής Διοίκησης).

4. Το Σύστημα Εγγυήσεων του 1960 θα συνεχιστεί.

5. Η Κυπριακή Συνομοσπονδία μπορεί, αν τα μέρη συμφωνήσουν από κοινού, να επιδιώξει πολιτική για ένταξη στην ΕΕ. Μέχρι την ένταξη της Τουρκίας ως πλήρες μέλος στην ΕΕ, με ειδική διευθέτηση θα παρέχεται στην Τουρκία καθεστώς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ενός κράτους μέλους της ΕΕ σ' ότι αφορά στην Κυπριακή Συνομοσπονδία.

Ο απώτερος σκοπός των διαπραγματεύσεων θα είναι ένας συνεταιριστικός διακανονισμός, ο οποίος θα είναι μια συνομοσπονδιακή δομή αποτελούμενη από δύο λαούς και από δύο κράτη του Νησιού υποστηριζόμενα από συμμετρικές συμφωνίες με τις δύο αντίστοιχες Μητέρες Πατρίδες και Εγγυητριες Χώρες. Όλα τα δικαιώματα και εξουσίες που δεν αναφέρονται στη συνομοσπονδιακή οντότητα θα ασκούνται από τα δύο συνομοσπονδιακά κράτη. Οποιαδήποτε συμφωνία είναι το παράγωγο των διαπραγματεύσεων θα υποβληθεί για έγκριση σε ξεχωριστά δημοψηφίσματα.

Με τη συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις αυτές τα μέρη θα αναγνωρίσουν ότι η Ελληνοκυπριακή και η Τουρκοκυπριακή πλευρά είναι δύο κυρίαρχα και ίσα κράτη, το καθένα με τους δικούς του δημοκρατικούς θεσμούς και αρμοδιότητες, που αντανακλούν την πολιτική ισοτιμία και θέληση των αντίστοιχων λαών τους.

Θα αναγνωρίσουν επίσης ότι οι αρχές του ενός μέρους δεν εκπροσωπούν τις αρχές του άλλου. Πιστεύουμε ότι μόνο αυτή η δομή

(α) θα παρέχει την ασφάλεια και των δύο πλευρών,

(β) θα διασφαλίσει την ταυτότητα και την ευημερία τους.

Αν οι Ελληνοκύπριοι συμφωνήσουν σ' αυτή την τελική βάση, είμαστε έτοιμοι να αρχίσουμε διαπραγματεύσεις για την Ίδρυση της Κυπριακής Συνομοσπονδίας. Από την πρόταση αυτή προκύπτουν δύο σημεία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος. Η πρόταση απορρίφθηκε από τους Ελληνοκύπριους και δεν ήταν ευπρόσδεκτη από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, το οποίο επέμενε στην παλιά φόρμουλα της "μιας κυρίαρχης και διεθνούς προσωπικότητας αποτελούμενης από δύο πολιτικά ίσες κοινότητες σε μια διπεριφερειακή και διζωνική ομοσπονδία".

Το πρώτο σημείο είναι ότι η

Συνομοσπονδία θα μπορούσε να ενταχθεί στην ΕΕ ακόμα και αν η Τουρκία δεν γινόταν μέλος.

Το δεύτερο σημείο είναι εκείνο που σημειώθηκε από τον Κρις Οικονομίδη: "Ότι, δηλαδή, στην πρόταση υπάρχουν στοιχεία που τη διακρίνουν από τις πραγματικές συνομοσπονδίες. Πιστεύει ότι, αφού προνοείται ότι η Συνομοσπονδία θα μπορεί να γίνει μέλος της ΕΕ, τότε έχει μια διεθνή προσωπικότητα. Πιστεύει επίσης ότι η δήλωση ότι "όλα τα δικαιώματα και εξουσίες που δεν αναφέρονται στη συνομοσπονδιακή οντότητα θα ασκούνται από τα δύο συνομοσπονδιακά κράτη" υποδεικνύουν κάτι περισσότερο από συνομοσπονδία. Έτσι, η επιδίωξη δεν ήταν πραγματικά η συνομοσπονδία.

Οι Τουρκοκύπριοι πιστεύουν ότι σε μια ομοσπονδία το πολύ μεγαλύτερο Ελληνοκυπριακό στοιχείο θα τους κυριεύσει. Πιστεύουν επίσης ότι με το να πεστούν προς την ομοσπονδία, τους ζητείται να αποδεχτούν ένα σύστημα που δεν υπήρχε στη Δημοκρατία του 1960 και το οποίο έχουν αποφύγει στις διαπραγματεύσεις από τότε που άρχισαν. Μπορεί να αντιταχθεί εδώ ότι σ'όλες τις συνομιλίες όλα αυτά τα χρόνια, οι Τουρκοκύπριοι αποδέχονταν τη λέξη ομοσπονδία. Αυτό είναι αλήθεια. Την αποδέχτηκαν στις αρχικές κατευθυντήριες γραμμές του 1977 που συμφωνήθηκαν μεταξύ Μακαρίου και Ντεκτάς. Στην πραγματικότητα όμως ουδέποτε αποδέχτηκαν την ομοσπονδία. Αυτό είναι εμφανές από οποιαδήποτε μελέτη της πορείας των συνομιλιών. Οι Τουρκοκύπριοι πάντα επέμεναν σε δύο σημαντικά στοιχεία οποιασδήποτε προτεινόμενης ομοσπονδίας. Το πρώτο είναι ότι σε ένα πλατύ φάσμα σημαντικών νομοθετικών θεμάτων, η πλειοψηφία των αντιπροσώπων της κάθε κοινότητας στο νομοθετικό σώμα θα είχε το δικαίωμα του βέτο. Το δεύτερο είναι ότι ο Ελληνοκύπριος Πρόεδρος και ο Τουρκοκύπριος Αντιπρόεδρος θα είχαν το δικαίωμα του βέτο σε οποιοδήποτε νόμο ή απόφαση του νομοθετικού σώματος ή απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου σε σημαντικά θέματα, όπως εξωτερική πολιτική, άμυνα, προϋπολογισμούς, φορολογία, μετανάστευση και υπηκοότητα.

Στην πραγματικότητα, η ρύθμιση των εξουσιών που ζητούν σε μια ομοσπονδία είναι γενικά επανάληψη εκείνων που περιεχόνταν στο Σύνταγμα του 1960. Αυτό σημαίνει ότι οι Τουρκοκύπριοι τόνιζαν πάντα την ανάγκη για ομοφωνία, που είναι η βασική αρχή της συνομοσπονδίας, όχι της ομοσπονδίας. Αυτό μας δείχνει ακόμα ότι το Σύνταγμα του 1960 δεν εγκαθίδρυσε ούτε ένα ενιαίο κράτος ούτε ομοσπον-

δία, αλλά συνομοσπονδία. Από όπου και αν προέρχεται η μια και αδιαχώριστη κυριαρχία και μια υπηκοότητα, δεν είναι ούτε στο πνεύμα ούτε στο γράμμα του Συντάγματος του 1960. Οι Τουρκοκύπριοι δεν θέλουν να είναι δέσμοι σε ένα πιο ασφυκτικό διακανονισμό από αυτόν του 1960. Εκείνη ήταν μια υπερφορτωμένη συνομοσπονδιακή δομή διακυβέρνησης, και επαναλήφθηκε στην ουσία στις αποτυχημένες προτάσεις του 1986 και 1992. Οι σημερινές Τουρκοκυπριακές προτάσεις προσβλέπουν σε μια πιο χαλαρή συνομοσπονδία από εκείνη του 1960.

Το μέλλον

Φαίνεται ότι για να υπάρξει πρόδος, οι Ελληνοκύπριοι πρέπει να αποδεχτούν ότι η συνομοσπονδία είναι ο μόνος ανοικτός δρόμος. Με το πέρασμα του χρόνου και, ίσως, και περισσότερης εμπιστοσύνης, οι δύο πλευρές μπορεί να αναπτύξουν περισσότερες σχέσεις. Αν η συνομοσπονδία γίνει αποδεκτή, ως η μεσοπρόθεσμη αν όχι αναγκαστικά η τελική λύση, θα ήταν δυνατό να επιλυθούν τα άλλα προβλήματα. Το 1974, οι Ελληνοκύπριοι έχασαν πολλή γη και περιουσίες. Η οικονομία των Τουρκοκυπρίων ακρωτηριάζεται απάνθρωπα από το διεθνές εμπάργκο που επιβάλλεται σε υποστήριξη των ελληνοκυπριακών θέσεων. Εδώ υπάρχει η βάση για διαπραγμάτευση που θα έχει νικητές και τους δύο συμμετέχοντες.

Το μέγα ερώτημα είναι κατά πόσο η ΕΕ θα μπορούσε να αποδεχτεί ως μέλος της μια συνομοσπονδία. Δεν υπάρχει κανένας λόγος γιατί μια συγκροτημένη κυβέρνηση με εξουσίες στους κύριους τομείς δεν μπορεί να αναδειχθεί σε μια συνομοσπονδία. Δεν θα είχε μια κυριαρχία, αλλά αυτή η νομική έννοια έχει πολύ λίγες πρακτικές εφαρμογές στα σύγχρονα σύνθετα δημοκρατικά κράτη. Είναι αμφίβολο κατά πόσο αυτή η μορφή διακυβέρνησης θα πληρούσε τα κριτήρια των Ευρωπαϊκών διαδικασιών, αλλά είναι ένα πρόβλημα στο οποίο εκείνοι που γνωρίζουν καλά τα της ΕΕ καλούνται να δώσουν περισσότερη προσοχή. Η επιμονή στο να πειστούν οι Τουρκοκύπριοι να αποδεχτούν ένα τύπο διακυβέρνησης τον οποίο θεωρούν ως κίνδυνο για τις πολύτιμες ελευθερίες τους και η ενθάρρυνση των προσδοκιών των Ελληνοκυπρίων που τώρα φαίνονται να είναι εντελώς ανέφικτες είναι καταδικασμένη να αποτύχει.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΣΤΟ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ

Αχιλλέας Μητσός*

1. ΤΟ ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Είναι κοινός τόπος ότι η Ευρωπαϊκή Κοινωνία βρίσκεται τα τελευταία έτη αντιμέτωπη με σημαντικές διαρθρωτικές μεταβολές. Ανάμεσα σε πολλούς παράγοντες που διαμορφώνουν το σύγχρονο περιβάλλον, νομίζω ότι θα πρέπει κανείς να ξεχωρίσει τρεις:

Τη διεθνοποίηση της οικονομίας, την ολοένα εντονότερη και ευρύτερη χρήση της πληροφορικής και τη συνεχή και επιταχυνόμενη επιστημονική και τεχνολογική εξέλιξη.

Και οι τρεις αυτοί παράγοντες έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην αναπτυξιακή διαδικασία των χωρών, στο χώρο της εργασίας και φυσικά, πάνω από όλα, στους ανθρώπους και στις προοπτικές εξέλιξής τους μέσα σε ένα νέο, συνεχώς μεταβαλλόμενο και σημαντικά πιο σύνθετο περιβάλλον.

Η διεθνοποίηση της οικονομίας φαίνεται να αλλάζει ριζικά τους κανόνες του παιχνιδιού για την ανταγωνιστικότητα των οικονομιών και να διαμορφώνει νέες συνθήκες στις αγορές εργασίας, συνθήκες των οποίων τις συνέπειες μόλις έχουμε αρχίσει να διακρίνουμε.

Παρά τη σημαντική υστέρηση στη διεθνή κινητικότητα της εργασίας σε σχέση με την αγορά κεφαλαίων και αγαθών, γεγονός είναι πως οι αγορές εργασίας συνδέονται συνεχώς και περισσότερο, και ότι η κινητικότητα εργαζομένων - τουλάχιστον στην Ευρωπαϊκή Ένωση - παρουσιάζει αυξητικές τάσεις.

Η παγκόσμια αγορά εργασίας είναι ακόμη μακριά. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι οι τάσεις δεν έχουν αρχίσει να διαμορφώνονται και ότι οι συνέπειες των τάσεων αυτών για το ανθρώπινο δυναμικό δεν έχουν ήδη αρχίσει να γίνονται αισθητές.

Η ανάπτυξη της πληροφορικής έχει δράσει καταλυτικά στην επιτάχυνση των διαδικασιών διεθνοποίησης της οικονομίας ενώ έχει μεταβάλει σημαντικά την οργάνωση της παραγωγής και την ίδια τη φύση της εργασίας.

Παρά τους φόβους που έχουν εκφραστεί κατά καιρούς από πολλές πλευρές, δεν φαίνεται να υπάρχουν επαρκή στοιχεία που να τεκμηριώνουν την άποψη ότι η εισαγωγή της πληροφορικής έχει οδηγήσει σε συνολική μείωση των θέσεων εργασίας στην οικονομία. Ο αριθμός των θέσεων εργασίας που μειώθηκε λόγω της πληροφορικής σε κάποιους τομείς, έχει κατά κανόνα αναπληρωθεί από τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στους τομείς που χρησιμοποιούν εντατικότερα τις νέες αυτές τεχνολογίες, καθώς επίσης και στους τομείς που ασχολούνται με την ίδια τη βιομηχανία της πληροφορικής (υπολογιστές, λογισμικό, τηλεπικοινωνίες, κλπ).

Εντούτοις είναι βέβαιο, ότι η χρήση της πληροφορικής άλλαξε δραστικά τη φύση της εργασίας και τις απαιτούμενες δεξιότητες των εργαζομένων.

Οι σχετικά απλές και επαναλαμβανόμενες λειτουργίες που χαρακτηρίζαν τη μαζική παραγωγική διαδικασία στις προηγούμενες δεκαετίες, τείνουν να αντικατασταθούν από διαφοροποιούμενες και πιο σύνθετες δραστηριότητες που απαιτούν νέα ποιότητα ανθρώπινου δυναμικού και διαφορετικές ικανότητες όπως ευελιξία, δυνατότητα αυτόνομης δράσης, χρήση νέων τεχνολογιών. Παράλληλα, η ταύτιση της εργασίας με τη μισθωτή πλήρη απασχόληση σε σταθερές συνθήκες φαίνεται να τίθεται σοβαρά υπό αμφισβήτηση. Η οργάνωση των εταιρειών μεταβάλλεται προς πιο αποκεντρωμένες και ευέλικτες δομές, τη

δημιουργία δικτύων και την ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης. Η πληροφορική διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην

επικοινωνία και εφαρμογή των νέων αυτών δομών, και η δυνατότητα αποτελεσματικής χρήσης της γίνεται καθοριστική για τις προοπτικές όλο και μεγαλύτερου ποσοστού εργαζομένων.

Η "κοινωνία της πληροφορικής" για να χρησιμοποιήσουμε και έναν (μάλλον αδόκιμο) όρο που συναντάται συχνά πλέον, θέτει δύο σημαντικά θέματα σχετικά με τη γνώση:

Αφενός προϋποθέτει ένα αυξημένο επίπεδο γνώσης για την αποτελεσματική χρήση της -με ό,τι κινδύνους αυτό συνεπάγεται για όσους δεν μπορούν να το αποκτήσουν- και αφετέρου έχει δράσει καταλυτικά στην ικανότητα διάθεσης και πρόσβασης στη γνώση σε παγκόσμιο επίπεδο. Η γνώση έτσι αποκτά μεγαλύτερη σημασία ως παράγοντας ανάπτυξης και το κόστος για όσους δεν έχουν πρόσβαση σ' αυτήν γίνεται συνεχώς μεγαλύτερο.

Τέλος, η επιστημονική και τεχνολογική εξέλιξη έχει προσδώσει ακόμη σημαντικότερη θέση στην αξία της γνώσης ως βασικού παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης και διατήρησης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, και κατά συνέπεια θέτει νέες προκλήσεις (αλλά και νέους κινδύνους) στο ανθρώπινο δυναμικό που καλείται να εκπαιδευτεί συνεχώς ώστε να είναι σε θέση να συμμετέχει στην παραγωγή αλλά και στην αφομοίωση νέας γνώσης.

Ο πρόσφατος όρος "κοινωνία της γνώσης" που αναφέρεται στη σύγχρονη κοινωνία και οικονομία, αντικατοπτρίζει τη σημασία της γνώσης στη σύγχρονη οικονομική ανάπτυξη και επισημαίνει το γεγονός ότι κατά τις πρόσφατες δεκαετίες οι οικονομικές δραστηριότητες βασίζονται ολοένα και περισσότερο στην αξιοποίησή της ως κινητήριου μοχλού ανάπτυξης. Οι χειρωνακτικές εργασίες υποχωρούν σταθερά ως ποσοστό του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολείται στην

ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ: ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

παραγωγή ενώ παράλληλα εντείνονται οι παραγωγικές δραστηριότητες που βασίζονται στην παραγωγή, διάχυση και επεξεργασία της γνώσης.

Η συνεχής επέκταση των τομέων "έντασης γνώσης" όπως για παράδειγμα ο τομέας της πληροφορικής ή της βιοτεχνολογίας εις βάρος των "παραδοσιακών" βιομηχανικών κλάδων που στηρίζονται σε σχετικά απλές και επαναλαμβανόμενες παραγωγικές διαδικασίες είναι από τις κυριότερες τάσεις στις διαρθρωτικές μεταβολές των αναπτυγμένων οικονομιών, και είναι αλληλένδετες με την ανάπτυξη του επιστημονικού δυναμικού.

Αυτό που φαίνεται να είναι το σημαντικό καινούργιο στοιχείο στην τάση αυτή κατά τα τελευταία χρόνια, είναι ο ρυθμός μεταβολής των τεχνολογικών και επιστημονικών εξελίξεων. Είναι τέτοια η επιτάχυνση των αλλαγών που παρατηρούνται σε όλο το εύρος των οικονομικών δραστηριοτήτων, που δεν επαρκεί πλέον η ύπαρξη ενός ισχυρού αποθέματος εξειδικευμένης γνώσης τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Είναι χαρακτηριστική, για παράδειγμα, η εκτίμηση που υπάρχει μεταξύ ερευνητών ότι στην επόμενη δεκαετία, το 80% τεχνολογιών παραγωγής που χρησιμοποιούνται σήμερα θα θεωρείται ήδη ξεπερασμένο.

Αυτή η νέα πραγματικότητα των συνεχών και ταχύτατων μεταβολών χαρακτηρίζει και τη μετάβαση των σύγχρονων ανεπτυγμένων οικονομιών από "οικονομίες της γνώσης" σε "οικονομίες της μάθησης".

Η "οικονομία της μάθησης" δεν αφορά -όπως ενίοτε παρερμηνεύεται- μόνον τους τομείς υψηλής τεχνολογίας αλλά το σύνολο της οικονομίας. Υπάρχουν αρκετές ενδείξεις ότι η ικανότητα μάθησης και αφομοίωσης στους κλάδους χαμηλής τεχνολογίας μπορεί να είναι σημαντικότερη για τις προοπτικές ανάπτυξης μιας χώρας από ότι η ικανότητα μάθησης σε

ένα περιορισμένο αριθμό επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, ακόμη και στις πιο αναπτυγμένες οικονομίες. Οι έντονες αλλαγές στις μεθόδους και στα

υλικά παραγωγής, στον τεχνολογικό εξοπλισμό και στις μορφές οργάνωσης των επιχειρήσεων, επιτάσσουν την ανάγκη προσαρμογής και μάθησης σε όλα τα επίπεδα εργασίας, ακόμη και σε αυτό το μέρος του ανθρώπινου δυναμικού που αποκαλείται ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό.

Η νέα αυτή αναγκαιότητα επιβάλλει νέες προκλήσεις στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης που θα πρέπει να αναθεωρήσουν και να συμπληρώσουν τους στόχους τους ώστε να μπορούν να διαμορφώνουν άτομα με ανεπτυγμένες ικανότητες συνεχούς μάθησης και όχι μόνο να παρέχουν εξειδικευμένες γνώσεις που μπορεί να θεωρηθούν ξεπερασμένες σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Παράλληλα, αποκτά ιδιαίτερη σημασία η σωστή οργάνωση θεσμών και δραστηριοτήτων που να διευκολύνουν τη συνεχή επανεκπαίδευση και επανακατάρτιση των εργαζομένων, τόσο έξω όσο και μέσα στους χώρους εργασίας τους.

2. ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

Η αβροιστική συνέπεια των τριών παραγόντων στους οποίους αναφέρθηκα συνοπτικά, είναι το ότι από κοινού με άλλους παράγοντες και διαδικασίες (για παράδειγμα πολιτικές διαδικασίες όπως η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η δημιουργία πολυπολιτισμικών κοινωνιών κλπ), διαμορφώνουν ένα εξαιρετικά σύνθετο εξωτερικό περιβάλλον που οι Ευρωπαίοι πολίτες δυσκολεύονται να κατανοήσουν στην ολότητά του.

Και φυσικά, ο ρόλος των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης δεν είναι να δημιουργούν μόνο εργαζόμενους, αλλά κυρίως ενουσιδητους πολίτες που να μετέχουν ενεργά στις εξελίξεις των κοινωνιών τους.

Υπ' αυτό το πρίσμα, είναι πεποθήσιμους ότι οι προσπάθειες των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού θα πρέπει να αποσκοπούν, φυσικά και στην προετοιμασία των ανθρώπων για απρόσκοπτη ένταξη στην αγορά εργασίας, αλλά κυρίως στην παροχή των εφοδίων αυτών που θα τους επιτρέπουν να κατανοούν και να επηρεάζουν τις εξελίξεις και το μέλλον τους.

Δύο είναι λοιπόν οι μεγάλες προκλήσεις για την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού στο κατώφλι του 21ου αιώνα:

- Η παροχή ευρείας μόρφωσης υψηλού επιπέδου στους πολίτες.

- Η μετάδοση γνώσεων και η ανάπτυξη ικανοτήτων μάθησης και προσαρμογής που να επιτρέπει την απρόσκοπτη ένταξη στις νέες απαιτητικές αγορές εργασίας.

Η παροχή ευρείας μόρφωσης υψηλού επιπέδου στους πολίτες

Η εξασφάλιση υψηλού επιπέδου ευρείας μόρφωσης είναι απαραίτητη για την κατανόηση των σύνθετων φαινομένων και εξελίξεων που χαρακτηρίζουν την Ευρωπαϊκή κοινωνία. Θα έλεγε κανείς ότι η ίδια η οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής κοινωνίας προϋποθέτει πολίτες που να κατανοούν τη σημασία των δημοκρατικών αρχών, της πολυπολιτισμικότητας και της ανεκτικότητας απέναντι στο διαφορετικό, και που να μπορούν να διυλίζουν με κριτικό τρόπο την πληθώρα πληροφοριών που προσλαμβάνουν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Ταυτόχρονα, τα μεγάλα θέματα που επηρεάζουν την καθημερινότητά μας άπτονται όλο και περισσότερο επιστημονικών εξελίξεων ή σύνθετων κοινωνικο-οικονομικών φαινομένων, και η ερμηνεία τους προϋποθέτει ένα υψηλό επίπεδο γνώσης και επαφής με την επιστημονική πραγματικότητα. Αρκεί νομίζω να αναφέρει κανείς κάποια θέματα που απασχόλησαν πρόσφατα την επικαιρότητα όπως τη βιοτεχνολογία, την κρίση διοξίνης στα τρόφιμα, την κλωνοποίηση κυττάρων, το φαινόμε-

μενο της παγκοσμιοποίησης ή του ρόλου των χρηματιστηρίων για να αναφερθώ σε ένα οικείο σε όλους παράδειγμα.

Προφανώς αυτό δε σημαίνει ότι θα πρέπει να γίνουμε όλοι μας ειδικοί επιστήμονες στα πάντα. Χρειάζεται όμως ένα γνωστικό υπόβαθρο που να επιτρέπει την ψύχραιμη και ενημερωμένη αντιμετώπιση τέτοιων γεγονότων που συχνά αποτελούν αντικείμενο συναισθηματικών και όχι κατ' ανάγκην αντικειμενικών επιλογών.

Παράλληλα η δημιουργία μιας επαρκούς και ευρείας γνωστικής βάσης είναι απαραίτητο εφόδιο για να μπορεί κανείς να προσαρμοστεί στις μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες και στην εξελισσόμενη αγορά εργασίας. Σε αντίθεση με πρακτικές προηγούμενων δεκαετιών, όπου η εξειδικευμένη και μάλλον "στενή" επαγγελματική κατάρτιση ήταν το κλειδί για επαγγελματική εξασφάλιση, οι ραγδαίες τεχνολογικές και επιστημονικές εξελίξεις, προϋποθέτουν την ανάπτυξη μη-εξειδικευμένων γνώσεων και ικανοτήτων όπως ευελιξία, προσαρμοστικότητα και κυρίως την ικανότητά του να μαθαίνει κανείς καινούργια πράγματα, καινούργιες μεθόδους. Είναι αρκετές οι ερευνητικές εργασίες που καταδεικνύουν ότι εργαζόμενοι με ευρύτερο εκπαιδευτικό υπόβαθρο κατάφεραν να προσαρμοστούν πολύ ευκολότερα σε σημαντικές μεταβολές στη φύση της εργασίας που εκτελούσαν, από ότι αυστηρά εξειδικευμένοι εργάτες που είχαν καταρτιστεί σύμφωνα με τα πρότυπα Τέιλορικών (Taylor) μεθόδων παραγωγής. Σε αρκετές περιπτώσεις, η παροχή κάποιας μορφής ευρύτερης εκπαίδευσης κρίθηκε απαραίτητη για την επανακατάρτιση ανειδίκευτων ή πολύ εξειδικευμένων εργατών που βρέθηκαν εκτός της συνηθισμένης τους εργασίας.

Η επαρκής ευρεία μόρφωση αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τις λιγότερο ευνοημένες ομάδες ανθρώπων που είναι αντιμέτωπες με οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα και που έχουν δυσχερέστερη πρόσβαση σε εκπαίδευση και κατάρτιση ποιότητας. Η σχετική θέση του ατόμου στη σύγχρονη κοινωνία, φαίνεται ότι θα καθορίζεται συνεχώς και εντονότερα από την κεκτημένη γνώση και την ικανότητα μάθησης και συνεπώς η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για την πρόσβαση στην εκπαίδευση και τη συνεχή κατάρτιση είναι αναγκαία εάν δεν θέλουμε να δημιουργηθούν βαθειά κοινωνικά ρήγματα ανάμεσα στους "γνωρίζοντες" και στους "μη-γνωρίζοντες", ανάμεσα στους "μετέχοντες" και σε όσους παραμένουν στο περιθώριο των εξελίξεων.

Η μετάδοση γνώσεων και η ανάπτυξη ικανοτήτων μάθησης και προσαρμογής που να επιτρέπει την απρόσκοπτη ένταξη στις νέες απαιτητικές αγορές εργασίας.

Η ανεργία παραμένει το μεγαλύτερο πρόβλημα της Ευρωπαϊκής κοινωνίας. Αν και αποτελεί αφέλεια (και συχνά άλλοθι ...) να λέγεται ότι ο τομέας εκπαίδευσης και κατάρτισης μπορεί από μόνος του να λύσει το μεγάλο -και σύνθετο- αυτό πρόβλημα, είναι πλέον αποδεκτό ότι αποτελεί ένα απαραίτητο μέρος της λύσης του.

Οι μεγάλες μεταβολές, στις οποίες αναφέρθηκα ήδη, έχουν σημαντικές επιπτώσεις στις αγορές εργασίας, στις γνώσεις που χρειάζονται, στις δεξιότητες για τις οποίες υπάρχει ζήτηση. Το στοιχείο που φαίνεται να είναι κυρίαρχο ως συνέπεια των συνεχών αλλαγών που παρατηρούνται είναι η μετάβαση προς μια οικονομία της μάθησης και αυτό έχει μεγάλες επιπτώσεις στο ανθρώπινο δυναμικό και στις δυνατότητες που θα έχει για την εξασφάλιση ουσιαστικής απασχόλησης.

Η απασχόληση στη σύγχρονη οικονομία χαρακτηρίζεται από σταθερά αυξανόμενη ζήτηση για ανθρώπινο δυναμικό υψηλού επιπέδου. Οι τομείς υψηλής τεχνολογίας και "έντασης γνώσης" είναι οι πιο δυναμικοί τομείς με τους μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης και δημιουργίας θέσεων εργασίας. Οι μεταβολές στην τεχνολογία και η ευρεία εφαρμογή της πληροφορικής στις παραγωγικές διαδικασίες έχουν αυξήσει τη ζήτηση για εκπαιδευμένο προσωπικό και έχουν αντίστοιχα μειώσει σημαντικά τη ζήτηση για ανειδίκευτους εργαζόμενους. Στις χώρες του ΟΟΣΑ το ποσοστό ανεργίας για τους αποφοίτους γυμνασίου είναι τριπλάσιο από αυτό για τους αποφοίτους πανεπιστημίου ενώ και η διαφορά των αμοιβών μεταξύ εργασιών "έντασης γνώσης" και απλών βιομηχανικών εργασιών έχει αυξηθεί σημαντικά. Οι εργοδότες πληρώνουν πλέον περισσότερα για την παραγωγή και αξιοποίηση γνώσης παρά για απλές δραστηριότητες παραγωγής.

Είναι νομίζω προφανές ότι τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης πρέπει να προσαρμοστούν γρήγορα προς αυτή την κατεύθυνση. Εκτός από την ανάγκη να κινηθούν προς την παροχή ευρείας μόρφωσης που μόλις ανέφερα, πρέπει να επανεκτιμήσουν ποιες είναι οι απαιτούμενες δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού, πώς θα εμπλουτίσουν την προσφερόμενη γνώση, και με ποιους μηχανισμούς θα το κατορθώσουν καλύτερα.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να κάνω

μία παρένθεση ως προς το τι εννοούμε γνώση.

Συχνά δημιουργείται η αίσθηση ότι η γνώση είναι ταυτόσημη με την πληροφορία. Η άποψη αυτή περιορίζει τη γνώση στο καταγεγραμμένο μέρος της (βιβλία, εγχειρίδια διδασκαλίας, κλπ) και αγνοεί τη συσσωρευμένη γνώση σε άτομα, επιχειρήσεις και κοινωνίες που δεν είναι δυνατό να καταγραφεί και να κωδικοποιηθεί. Η ενσωματωμένη αυτή γνώση, είναι όμως ιδιαίτερα σημαντική για την ικανότητα των επιχειρήσεων και των κοινωνιών να εξελίσσονται και να καινοτομούν, και απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να μπορεί κανείς να αξιοποιήσει την καταγεγραμμένη πληροφορία.

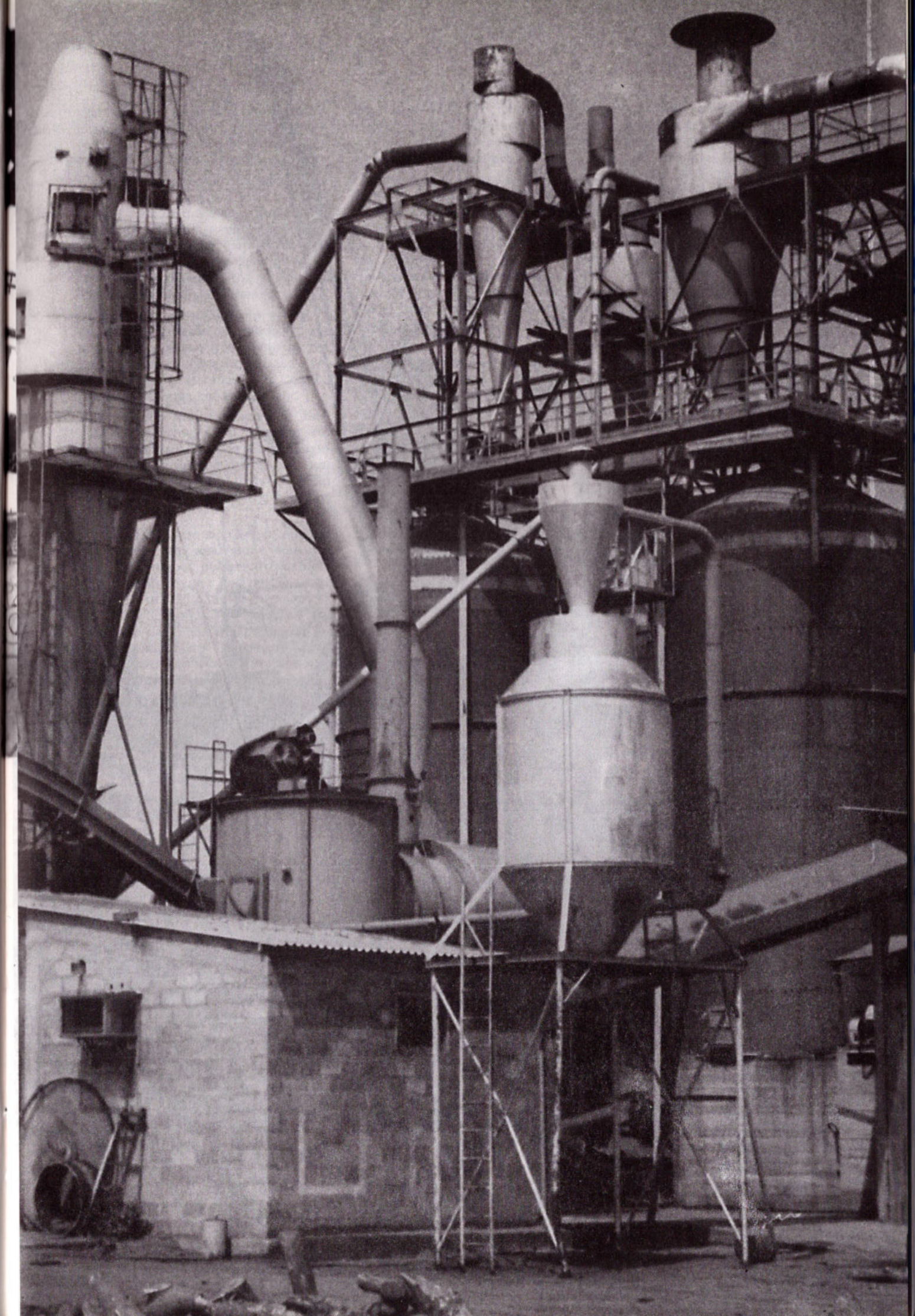
Είναι σημαντικό κατά συνέπεια να έχουμε στο μυαλό μας τη διάκριση μεταξύ της "κωδικοποιημένης" ή "καταγεγραμμένης" γνώσης που μπορεί να μετατραπεί σε πληροφορία και της ενσωματωμένης στους ανθρώπους γνώσης που δεν είναι δυνατόν να καταγραφεί και που είναι αυτό που συχνά στις συζητήσεις μας αποκαλούμε "ικανότητες" ή "δεξιότητες".

Η διάκριση αυτή έχει μεγάλη σημασία για τον επανασχεδιασμό των δραστηριοτήτων κατάρτισης και διαμορφώνει το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πρέπει να αναπτυχθούν μέτρα και πολιτικές ενδυνάμωσης του ανθρώπινου δυναμικού που να καλύπτουν και τα δύο αυτά είδη γνώσης. Αν για την κωδικοποιημένη γνώση απαιτείται μια αναθεώρηση των παρεχομένων ειδικοτήτων ώστε να αντανακλούν καλύτερα τις σημερινές και αυριανές ανάγκες και μια αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και της πληροφορικής, για την ενσωματωμένη γνώση τα πράγματα είναι τελείως διαφορετικά. Η αξιοποίηση και η διάδοσή της προϋποθέτει την άμεση ανθρώπινη επαφή, και την επίτοια παρακολούθηση εκτέλεσης δραστηριοτήτων. Κατά συνέπεια προϋποθέτει τη στενή και τακτική συνεργασία των οργανισμών εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιχειρήσεων.

3. ΟΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει συγκεκριμένες δράσεις στον τομέα του ανθρώπινου δυναμικού για περισσότερο από μια δεκαετία.

Οι δράσεις αυτές είναι συμπληρωματι-

κές προς τις ενέργειες των κρατών-μελών και αποσκοπούν στο να προσδώσουν την Ευρωπαϊκή διάσταση στην ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού.

Κατά συνέπεια, δίνουν έμφαση στην προετοιμασία των ατόμων για την ένταξή τους σε μια ενιαία Ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, στην ενίσχυση της διεθνούς κινητικότητας, στην ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών και στην ευρύτερη δυνατή διάχυση της γνώσης σε όλες τις περιοχές της Ένωσης.

Οι δράσεις αυτές καλύπτουν ουσιαστικά όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης, όλους τους επιστημονικούς τομείς, και όλες τις ηλικίες δίνοντας έμφαση στην προώθηση της διαβίου εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπάρχουν δύο μεγάλες και συμπληρωματικές προσπάθειες ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού, και είχα την τύχη να είμαι υπεύθυνος και για τις δύο στη διάρκεια της καριέρας μου.

Η μία αφορά τις οριζόντιες δράσεις εκπαίδευσης και κατάρτισης για όλους τους Ευρωπαίους πολίτες στο πλαίσιο της αντίστοιχης πολιτικής της Ένωσης (μεταξύ άλλων τα γνωστά σε πολλούς προγράμματα Socrates και Leonardo da Vinci) και η άλλη αφορά πιο συγκεκριμένα τις δράσεις κατάρτισης των επιστημόνων και κυρίως των νέων Ευρωπαίων ερευνητών στο πλαίσιο της πολιτικής Έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για τις οποίες είμαι και σήμερα υπεύθυνος.

Δεν θα επεκταθώ στην αναλυτική περιγραφή των δράσεων αυτών, κρίνω όμως σκόπιμο να σας κάνω μια σύντομη παρουσίαση και για να σας δώσω μια εικόνα της "Ευρωπαϊκής ματιάς" στα θέματα αυτά και βεβαίως γιατί η Κύπρος έχει κάθε λόγο να ενδιαφέρεται καθώς είναι ήδη επιλέξιμη χώρα και μπορεί να συμμετέχει πλήρως στις ενέργειες αυτές.

Το πρόγραμμα Socrates ξεκίνησε το 1995 και αποτελεί την πρώτη προσπάθεια ένταξης και διάρθρωσης μεμονωμένων προγραμμάτων σχετικών με την εκπαίδευση σε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης. Το πρόγραμμα είναι τετραετές, και λήγει στο τέλος του τρέχοντος έτους. Για την περίοδο 2000-2004 θα αντικατασταθεί από το Socrates 2 που θα στηρίζεται στις ίδιες γενικά γραμμές.

Το πρόγραμμα αποσκοπεί στην ενίσχυση της Ευρωπαϊκής διάστασης σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, στην προώθηση των ξένων γλωσσών στην Ένωση, στην ενίσχυση του διαπολιτισμικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης,

στην προώθηση της κινητικότητας μαθητών και εκπαιδευτικών και στην ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει δράσεις όπως το Erasmus (κινητικότητα των φοιτητών και καθηγητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση), το Comenius (διεθνής συνεργασία μεταξύ σχολείων), το Lingua (προώθηση της διδασκαλίας και της κινητικότητας στον τομέα των κοινοτικών γλωσσών) καθώς και άλλες δράσεις στους τομείς της εκπαίδευσης ενηλίκων, μάθησης εξ αποστάσεως κλπ.

Το πρόγραμμα αυτό γνώρισε σημαντική επιτυχία και επέτρεψε σε ένα μεγάλο αριθμό Ευρωπαίων πολιτών να ωφεληθούν από τις δράσεις του. Από την αρχή του Erasmus, περίπου 500.000 φοιτητές είχαν την ευκαιρία να διαμείνουν σε μια ξένη χώρα και να γνωρίσουν τον πολιτισμό της και το εκπαιδευτικό της σύστημα.

Στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης, το πρόγραμμα Leonardo da Vinci θεσπίστηκε το 1995 και ενσωματώνει και ολοκληρώνει αρκετές προϋπάρχουσες δράσεις στον τομέα αυτό (Comett, Petra, Force, Eurotacet). Το πρόγραμμα δρα συμπληρωματικά προς τις εθνικές δράσεις και αποσκοπεί στη στήριξη καινοτόμων μεθόδων και στη βελτίωση των προγραμμάτων κατάρτισης ώστε να είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στις τεχνολογικές και βιομηχανικές αλλαγές και να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής βιομηχανίας.

Μεταξύ άλλων, το πρόγραμμα αυτό υποστηρίζει για πρώτη φορά και σε ευρεία κλίμακα τη διεθνή κινητικότητα στον τομέα της κατάρτισης και επέτρεψε σε ένα μεγάλο αριθμό καταρτιζομένων να ωφεληθούν από τη γνώση και την εμπειρία άλλων χωρών και διαφορετικών μεθόδων κατάρτισης.

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της επιστημονικής και τεχνολογικής ανάπτυξης. Το επιστημονικό δυναμικό της Ένωσης είναι το βασικό της εφόδιο στη μάχη για τη διατήρηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητάς της και τη βελτίωση του επιπέδου της ζωής των Ευρωπαίων πολιτών.

Η ενίσχυση της κινητικότητας και της ποιότητας του επιστημονικού δυναμικού σε όλες τις περιφέρειες της Ένωσης είναι από τους σημαντικούς στόχους των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Πλαισίων Έρευνας.

Για το σκοπό αυτό έχουν θεσπισθεί ειδικά προγράμματα (HCM, TMR, IHP) εδώ και περίπου 15 χρόνια που

παρέχουν υποτροφίες για διδακτορικούς και μεταδιδακτορικούς ερευνητές ώστε να μπορούν να διεξάγουν μέρος της έρευνάς τους σε άλλο κράτος-μέλος, υποτροφίες για την κινητικότητα επιστημόνων και διδακτικού προσωπικού, καθώς επίσης χρηματοδοτούν δίκτυα έρευνας και κατάρτισης ενισχύοντας την κοινή ερευνητική προσπάθεια και κατάρτιση επιστημόνων από διαφορετικά κράτη-μέλη.

Μια ακόμη σημαντική δράση για την ενίσχυση του ερευνητικού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφορά τη διευκόλυνση ερευνητών ώστε να αποκτήσουν πρόσβαση σε μείζονες ερευνητικές εγκαταστάσεις που δεν υπάρχουν σε κάθε κράτος-μέλος. Με αυτή τη δράση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή "νοικιάζει" ουσιαστικά χρόνο από τις εγκαταστάσεις αυτές και τον διαθέτει στη συνέχεια σε ερευνητές από όλη την Ευρώπη με βάση ένα σύστημα αυστηρής επιστημονικής αξιολόγησης.

Οι δράσεις αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν αξιολογηθεί πολύ θετικά τόσο από τα κράτη μέλη όσο και από τους ίδιους συμμετέχοντες. Προωθούν την παραγωγή επιστημονικής γνώσης αιχμής, τη διάχυση της γνώσης αυτής και την ερευνητική τεχνολογία. Εντούτοις, εξίσου σημαντικό όφελος από την αυξημένη κινητικότητα του ερευνητικού κόσμου στην Ευρώπη, είναι η ίδια η δημιουργία ενός κλίματος συνεργασίας σε ένα χώρο που μέχρι πριν από λίγα μόλις χρόνια τα εθνικά σύνορα ύψωναν σαφείς διαχωριστικές και ανταγωνιστικές γραμμές.

Η δημιουργία ενός ενιαίου επιστημονικού χώρου στην Ευρώπη είναι ο φιλόδοξος στόχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα επόμενα έτη. Στο πλαίσιο αυτό, οι προσπάθειες για την περαιτέρω ενίσχυση της κινητικότητας των ερευνητών και για τη συνολική αναβάθμιση του επιστημονικού δυναμικού σε όλες τις περιοχές της Ευρώπης θα ενταθούν ακόμη περισσότερο. Η Κύπρος έχει όχι απλώς τη δυνατότητα αλλά θα έλεγα την υποχρέωση να συμμετάσχει ενεργά στις δράσεις αυτές, ώστε να εξασφαλίσει την αναβάθμιση του δικού της ανθρώπινου δυναμικού, τη συνεργασία με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες και την ισότιμη συμμετοχή της στις εξελίξεις.

(Ομιλία στο ξενοδοχείο Χίλτον με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 20 χρόνων λειτουργίας της Αρχής Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού Κύπρου)

* Διευθυντής Διεύθυνσης - Έμφαση Δυναμικού και Κινητικότητα Γενική Διεύθυνση Έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Αξιόπιστες και αδιάβλητες εισαγωγικές εξετάσεις

Εισηγήσεις και σχόλια στο Νομοσχέδιο

Χριστίνα Καρατζιά

Νομοσχέδιο για την διεξαγωγή των εισαγωγικών εξετάσεων για τα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Κύπρου και της Ελλάδας, προωθείται για ψήφιση στη Βουλή από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Σκοπός του νομοσχεδίου όπως αναφέρεται στο προοίμιο, «είναι η νομοθετική ρύθμιση της διαδικασίας διεξαγωγής των εισαγωγικών εξετάσεων για τα ΑΑΕΙ της Κύπρου και της Ελλάδας και η κατανομή των διαθέσιμων θέσεων με έγκυρες, διαφανείς και αδιάβλητες διαδικασίες».

Σκοπός του άρθρου είναι, η σε γενικές γραμμές παρουσίαση του νομοσχεδίου, καθώς επίσης και ο σχολιασμός κάποιων σημείων, ώστε μέσα από την εποικοδομητική κριτική και τις εισηγήσεις να συμβάλει, στο βαθμό που είναι δυνατόν, στην ενίσχυση των έγκυρων, αξιόπιστων, διαφανών και αδιάβλητων διαδικασιών.

Στο μεγαλύτερο μέρος του το νομοσχέδιο ακολουθεί την ως τώρα ακολουθούμενη διαδικασία με μικρές διαφοροποιήσεις κάποιες ουσιαστικές, ιδιαίτερα στο σημείο του νομοσχεδίου που αναφέρεται στους θεματοθέτες.

Έτσι, στο εδάφιο που επιγράφεται σκοπός των εξετάσεων, διευκρινίζονται οι σχολές για τις οποίες προορίζονται οι εξετάσεις καθώς και η διαδικασία κατανομής των θέσεων.

Καθορίζονται επίσης οι κύκλοι και οι ομάδες σχολών, χρόνος υποβολής αιτήσεων για συμμετοχή στις εξετάσεις, όπως και η δήλωση προτίμησης.

Αναφορικά με τη δήλωση προτίμησης το νομοσχέδιο προνοεί ότι ο υποψήφιος

«αποδέχεται ότι αν, με τη συνολική ανηγμένη βαθμολογία που έχει, μπορεί να επιλεγεί σε περισσότερα από ένα τμήματα, θα επιλεγεί τελικά μόνο σε εκείνο που προσδιόρισε στη δήλωσή του με ένδειξη προτίμησης ψηλότερης προτεραιότητας σε σχέση με άλλα τμήματα που έχει δηλώσει».

Πιστεύω πως η πρόνοια αυτή, παρόλο που φαίνεται δίκαιη και πρακτική αφού απλοποιεί και δεν περιπλέκει τη διαδικασία κατανομής των θέσεων, με την απολυτότητα της για οριστική δέσμευση, του υποψηφίου, μπορεί να αποβεί «άδικη» σε κάποιες περιπτώσεις. Στην υποθετική περίπτωση που υποψήφιος μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων και την κατανομή των θέσεων, αποφασίζει, εφ' όσον και η βαθμολογία του το επιτρέπει, να διεκδικήσει όχι βελτίωση θέσης (με τη διεκδίκηση υψηλότερης προτίμησης) αλλά «χαμηλότερης» προτίμησης θέσης, δεν είναι άδικο να μη δικαιούται;

Βαθμολογητές

Η βαθμολόγηση των γραπτών δοκιμίων ακολουθεί τη διαδικασία των δυο βαθμολογητών για κάθε γραπτό και την αναβαθμολόγησή του στην περίπτωση που οι δυο βαθμολογίες παρουσιάζουν απόκλιση πέραν του 10%. Η τακτική αυτή, τακτική που ακολουθείται ως τώρα στις εισαγωγικές εξετάσεις, φαίνεται ορθή και δίκαιη αφού διασφαλίζει την αξιοπιστία και την αντικειμενικότητα ως ένα βαθμό της εξέτασης.

Εκεί που φαίνεται να χρειάζεται ενίσχυση και διευκρίνιση είναι στο θέμα του καθορισμού / επιλογής των βαθμο-

λογητών. Και το ζήτημα αυτό δεν είναι ήσσονος σημασίας, αφού όπως τονίζεται και στο νομοσχέδιο «οι βαθμολογητές αποτελούν το βασικότερο μέρος για την αντικειμενική αξιολόγηση των υποψηφίων για εισαγωγή στα ΑΑΕΙ».

Σύμφωνα με το νομοσχέδιο αυτοί «επιλέγονται από κατάλογο που τποβάλλουν οι οικείοι επιθεωρητές».

Με ποια όμως κριτήρια γίνεται η επιλογή αυτή; Με τα δεδομένα των εξετάσεων υπάρχει δυνατότητα ουσιαστικής επιλογής; Ή μήπως η επιλογή αυτή στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στη δήλωση προτίμησης των ενδιαφερόμενων, για τη βαθμολόγηση εκπαιδευτικών;

Για ενίσχυση της εγκυρότητας και αξιοπιστίας των εξετάσεων θα έπρεπε να δοθούν κίνητρα, ώστε πραγματικά ικανοί και έμπειροι στη διδασκαλία της ύλης της Γ Λυκείου, εκπαιδευτικοί να ενδιαφέρονται για τη βαθμολόγηση των δοκιμίων. Τέτοια κίνητρα θα μπορούσαν να είναι η απόσπαση κάποιων εκπαιδευτικών (μετά το τέλος των προεισαγωγικών και ενιαίων εξετάσεων στο σχολείο) στην υπηρεσία εξετάσεων, ώστε απαλλαγμένοι από την υπηρεσία του σχολείου να μπορούν απερίσπαστοι να επιδοθούν στη διόρθωση των δοκιμίων των εισαγωγικών.

Τα κριτήρια επιλογής των βαθμολογητών θα πρέπει επίσης να καθοριστούν. Τέτοια μπορεί να είναι η ελάχιστη πείρα των 2-3 ετών στην διδασκαλία της εξεταστέας ύλης, η αξιολόγηση της βαθμολογίας τους σε εξετάσεις προηγούμενων ετών και η παρακολούθηση ειδικού σεμιναρίου για τον τρόπο βαθμολόγησης εξεταστικών δοκιμίων.

Για να διασφαλίζεται το αδιάβλητο των εξετάσεων αυτών, θα πρέπει επίσης με

σαφήνεια να ορίζεται ο χώρος και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες θα γίνεται η διόρθωση. Είναι αδιανόητο π.χ. τα εξεταστικά δοκίμια να μεταφέρονται (με όλους τους πιθανούς κινδύνους) στα σπίτια των βαθμολογητών.

Επιπλέον οι βαθμολογητές θα πρέπει να υπογράφουν δήλωση ότι δεν γνωρίζουν να υπάρχουν ανάμεσα στους υποψηφίους άτομα με τα οποία υπάρχει συγγένεια έως και τρίτου βαθμού! Ας σημειωθεί ότι σήμερα μια τέτοια δήλωση επαφίεται στην εντιμότητα του βαθμολογητή ή τον «πατριωτισμό» άλλων συναδέλφων που φροντίζουν να ενημερώσουν την αρμόδια αρχή για πιθανή συγγένεια βαθμολογητή και υποψηφίου.

Θεματοθέτες

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εισήγηση για τους θεματοθέτες και τη διαδικασία καταρτισμού του εξεταστικού δοκιμίου.

Έτσι, τις επιτροπές θεματοθετών αποτελούν οι 2 επιθεωρητές Μέσης Γενικής ή Τεχνικής / Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, οικείας ή / και συναφούς ειδικότητας, από τους οποίους ο ένας ορίζεται ως πρόεδρος, β) ένας καθηγητής του Πανεπιστημίου Κύπρου της αντίστοιχης ειδικότητας και γ) 2 μέλη διευθυντές Σχολείων Μέσης (Γενικής ή Τεχνικής Εκπαίδευσης ή / και Β. Διευθυντές ή/και έμπειροι καθηγητές ή και άλλοι ειδικοί).

Ας σημειωθεί ότι αυτό αποτελεί εισήγηση της πλειοψηφίας της Υπηρεσιακής Επιτροπής. Η εισήγηση φαίνεται να προχωρεί ένα βήμα πιο πέρα από τα ειωθότα, αφού εμπλέκει στη διαδικασία καταρτισμού του εξεταστικού δοκιμίου και εκπροσώπους της βάσης των καθηγητών, των μαχόμενων εκπαι-

δευτικών, που όντας στην έδρα είναι σε θέση να γνωρίζουν ίσως καλύτερα τα επίπεδα των υποψηφίων και έτσι να μπορούν να συμβάλουν ώστε τα θέματα να είναι πιο προσιτά, ιδιαίτερα σε κάποια μαθήματα που επιβάλλεται η απομυθοποίηση της δυσκολίας τους. Επίσης με τη διεύρυνση της επιτροπής ενισχύεται η διαφάνεια και η αξιοπιστία των εξετάσεων.

Η δυνατότητα όμως της διερυμμένης αυτής επιτροπής αίρεται με την αμέσως επόμενη πρόνοια του νομοσχεδίου που εισηγείται πως «σε περίπτωση που δεν μπορεί να εξερευρευθεί μέλος από τις κατηγορίες (α), (β) και (γ) τότε η οικεία επιτροπή θεματοθετών θα είναι μειωμένη με απόφαση της αρμόδιας αρχής».

Το ερώτημα που εύλογα προκύπτει από την εισήγηση είναι: πόσο δύσκολο είναι να εξερευρευθούν αντιπρόσωποι ικανοί και από τις τρεις αυτές κατηγορίες θεματοθετών.

Προβληματισμό προκαλεί (όχι μόνο στην υπηρεσιακή επιτροπή που εξέφρασε έντονες επιφυλάξεις) ο περιορισμένος χρόνος ετοιμασίας του εξεταστικού δοκιμίου. Σύμφωνα με την πρόνοια του νομοσχεδίου, για να εξασφαλιστεί το αδιάβλητο των εξετάσεων η Επιτροπή συνέρχεται «μέχρι και 24 ώρες πριν από τη διαβίβαση των θεμάτων στα εξεταστικά κέντρα και διατυπώνει τα θέματα».

Ο περιορισμός των θεματοθετών (που θεωρείται αυτονόητος) σε συνδυασμό με τον περιορισμένο χρόνο ετοιμασίας του δοκιμίου διασφαλίζει σίγουρα το απόρρητο και το αδιάβλητο. Εκείνο που θα πρέπει να γίνει ίσως ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα του δοκιμίου είναι η εκ των προτέρων δημιουργία Τράπεζας θεμάτων που θα διευκολύνει την τελική διαδικασία.

Δεν μπορεί κάποιος να τα έχει όλα στο κεφάλι του

αφήστε εμάς να σας εξυπηρετήσουμε

Βιβλιοπωλείο
οδηγητής

Λεωφ. Αγλαντζιάς 81
2112 Αγλαντζιά
Λευκωσία - Κύπρος
Τηλ.: 337036
Fax: 337029
E-mail:
odigitis@cytanet.com.cy

β
ι
β
λ
ι
ι
λ
λ
ν
ω
σ
η

Ιφιγενείας 24Α
2007 Στρόβολος
Λευκωσία
Τηλ. 02-313075
Φαξ: 02-313076

Με χαρά μας φιλοξενούμε σ' αυτό το τεύχος τα κείμενα δυο φοιτητών του Πανεπιστημίου Κύπρου: Της Κατερίνας Κόκκινου και σε επόμενες σελίδες του Κώστα Κωνσταντίνου. Στο περασμένο τεύχος είχαμε ένα άρθρο της Ευγενίας Μεσαρίτου. Προσβλέπουμε σε επέκταση της συνεργασίας μας με φοιτητές και φοιτήτριες.

Ζώα - ταμπού στην κοινωνία μας;

Κατερίνα Κόκκινου

Η τροφή δε δίνει μόνο τα θρεπτικά συστατικά που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη και τη διατήρηση της υγείας στον ανθρώπινο οργανισμό αλλά ταυτόχρονα ικανοποιεί τη γεύση. Σύμφωνα με τη λαϊκή ρύση «είμαστε αυτό που τρώμε». Με άλλα λόγια «το φαγητό δεν πρέπει να είναι μονάχα καλό για φάγωμα μα εξίσου καλό ως ιδέα» όπως υποστήριξε ο Claude Levi-Strauss. Κατ' επέκταση τρώγοντας «κτιζουμε το ατομικό και πολιτιστικό μας εγώ» αφού το φαγητό αποτελεί ανάκλαση της ιστορικής μας εξέλιξης των θρησκευτικών μας πιστεύω, της κουλτούρας μας, της γεωγραφικής και κοινωνικής μας θέσης.

Πώς όμως κάποια ζώα που θεωρούνται μια φάσμα λιχουδιά από κάποιους λαούς προκαλούν την αηδία άλλων; Για παράδειγμα στη δική μας κοινωνία πως είναι δυνατό για μερικούς τα σαλιγκάρια να είναι ένας εξοχος «μεζές» και για άλλους κάτι το αφηιστικό; Σ' ένα γενικότερο πλαίσιο γιατί οι Κινέζοι αρέσκονται στο να τρώνε φιδία ενώ εμείς ανατριχιάζουμε μόνο που τα βλέπουμε; Πολλοί απαντούν ότι «δεν έχουμε μάθει να τα τρώμε διότι δε συνηθίζεται στη δική μας κοινωνία», εκφράζοντας τη βασική αλήθεια ότι η γεύση βρίσκεται μέσα στην κοινωνία μας και ότι οι διατροφικές μας συνήθειες είναι θέμα μάθησης.

Από την άλλη πλευρά οι ανθρωπολόγοι

με τις εμπειρικές τους μελέτες σε διάφορα μέρη του κόσμου κατέληξαν σε διάφορα συμπεράσματα.

Η Βρετανίδα ανθρωπολόγος Mary Douglas υποστηρίζει ότι καταναλώνουμε φαγητά τα οποία ανήκουν σε καλά προσδιορισμένες κατηγορίες. Σύμφωνα με την Douglas αυτό συμβαίνει διότι ένα ζώο που είναι «αμφίβολο» θεωρείται επικίνδυνο, είναι «ακαθαρσία» αφού βρίσκεται «εκτός τόπου». Ο άνθρωπος έχει ανάγκη να οργανώνει τη ζωή του γι' αυτό κατηγοριοποιεί προσπαθώντας να βάλει σε τάξη όλα όσα βρίσκονται γύρω του διότι δεν μπορεί να ζει μέσα στο χάος.

Οι αρχαίοι Ισραηλίτες χρησιμοποιούσαν ως κριτήριο για την κατηγοριοποίηση ζώων τα μηρυκαστικά με οπλές και χωρίς. Γι' αυτό και ο χοίρος είναι απαγορευμένο ζώο ακόμα και σήμερα γιατί έχει μεν οπλές αλλά δεν είναι μηρυκαστικό ζώο. Επομένως αφού βρίσκεται «εκτός τόπου» δεν τρώγεται. Ενώ η αγελάδα η οποία πληρεί τα κριτήρια είναι γι' αυτούς ιερό ζώο. Επίσης τα γατόψαρα για παράδειγμα είναι ψάρια όμως επειδή δεν έχουν λέπια δεν τρώγονται. Στην κυπριακή κοινωνία, από προσωπικές μου εμπειρίες, τα χταπόδια και οι σουπιές δεν τρώγονται από πολλά άτομα γιατί έχουν αυτή την ιδιαιτερότητα.

Κατ' επέκταση ένα «αμφίβολο» ζώο το οποίο μπορεί να αφήσει το σύνθητες περιβάλλον του και να προσεγγίσει το

ανθρώπινο περιβάλλον τότε είναι στόχος ισχυρών πεποιθήσεων που εκφράζονται ως ταμπού από πλευράς κατανάλωσης τους είτε ως γρουσουζιά. Για παράδειγμα στο χωριό Boan Phraan Muan όπως εξηγεί ο συγγραφέας του κειμένου «Ταξινόμηση ζώων στη Θαυλάνδη» ο βάτραχος δεν τρώγεται και αν βρεθεί στο σπίτι πρέπει αυτό να εξυγιανθεί τελετουργικά. Αν το βουβάλι περάσει τη νύχτα του στο πλυσταριό θεωρείται κακοτυχία και πρέπει να γίνει κάποια τελετή για να τη διώξει. Στην Κύπρο υπήρχε, υπάρχει η προκατάληψη ότι: αν μια κουκουβάγια έκλαψε τη νύχτα αυτό σήμαινε ότι κάποιος θα πέθαινε. Η κουκουβάγια θεωρείται «αμφίβολο» ζώο διότι είναι «άγριο πολύ» και η θέση του κανονικά είναι στο δάσος όμως προσεγγίζει το ανθρώπινο περιβάλλον. Παράλληλα η σαύρα, η πουμπουρίδα δεν τρώγονται για τον ίδιο ακριβώς λόγο.

Ο διακεκριμένος Αμερικανός ανθρωπολόγος Marvin Harris εξηγεί την ύπαρξη ταμπού στην κατανάλωση ζώων από την άποψη της χρησιμότητας. Υποστηρίζει ότι οικονομικοί και λόγοι υγείας απαγορεύουν την κατανάλωση ενός συγκεκριμένου φαγητού. Για παράδειγμα στην Ινδία απαγορεύεται η σφαγή αγελάδων γιατί, όπως εξηγεί, το ξύλο είναι σπάνιο και η κοπριά της αγελάδας χρησιμοποιείται ως καύσιμη ύλη καθώς και για το χτίσιμο τοίχων.

Οι θηλυκές αγελάδες δίνουν το γάλα και οι αρσενικές σέρνουν αλέτρι ή κάρο.

Έτσι το κέρδος γι' αυτούς όταν είναι ζωντανές είναι πολύ μεγαλύτερο. Το ίδιο υποστηρίζεται και στο κείμενο «Ταξινόμηση ζώων στη Θαυλάνδη» αφού η γάτα δεν τρώγεται γιατί είναι χρήσιμη τρώγοντας ποντίκια και φέρνοντας τη βροχή, όπως πιστεύουν. Το ίδιο συνέβαινε και στην κυπριακή παραδοσιακή κοινωνία όπου οι γεωργικές εργασίες και οι μεταφορές γίνονταν με τη βοήθεια ζώων όπως για παράδειγμα οι αγελάδες και τα γαϊδούρια.

Η Mary Douglas υποστηρίζει ότι υπάρχουν περιπτώσεις που τα ταμπού ανάγουν τις ρίζες τους σε συμβολικά νοήματα. Για παράδειγμα τα ζώα του βαθιού δάσους, στο χωριό Baan Phraan Muan δεν τρώγονται γιατί συμβολίζουν τη δύναμη και οι κάτοικοι του χωριού τα βλέπουν με δέος, θαυμασμό και φόβο ταυτόχρονα. Ο ελέφαντας, η τίγρης και το λιοντάρι παρουσιάζονται σε αστρολογικές παραστάσεις μαζί με άλλες μυθολογικές οντότητες όπως το μυθικό πουλί του ουρανού και η μυθική σμύρνα. Επίσης κάποιες αφρικανικές φυλές πιστεύουν ότι το καβούκι της χελώνας είναι σύμβολο μαύρης μαγείας και γι' αυτό δεν την τρώνε.

Κάποια ταμπού δημιουργήθηκαν μέσω της μυθολογίας και της παράδοσης. Στο χωριό Baan Phraan Muan η κατανάλωση πηθήκων απαγορεύεται όχι γιατί ο πηθήκος είναι φίλος του ανθρώπου αλλά γιατί πιστεύουν, λόγω κάποιου μύθου, ότι ο πηθήκος «ξέπεσε από τον άνθρωπο».

Τα θρησκευτικά πιστεύω είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει βαθύτατα τις διατροφικές συνήθειες των λαών. Ο εβραϊσμός, ο ιουδαϊσμός και ο ινδουϊσμός έχουν τους περισσότερους νόμους που αφορούν απαγορεύσεις φαγητών. Στον ινδουϊσμό απαγορεύεται το κρέας της ιερής αγελάδας.

Στον ιουδαϊσμό απαγορεύεται η κατανάλωση οστρακοειδών και μαλακίων. Στην Κύπρο η ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία δεν απαγορεύει την κατανάλωση κάποιου συγκεκριμένου ζώου αλλά υπάρχει η νηστεία κάθε Τετάρτη και Παρασκευή, σαράντα μέρες πριν τα Χριστούγεννα και πενήντα μέρες πριν το Πάσχα. Οι πιστοί στη νηστεία αποφεύγουν το κρέας και κάθε είδους προϊόν ζωϊκής προέλευσης.

Ο ανθρωπολόγος David Mc Donald υποστηρίζει ότι τα ταμπού στη κατανάλωση λειτουργούν προστατευτικά για τα ίδια τα ζώα. Μελετώντας έντεκα διαφορετικές φυλές

στον Αμαζόνιο παρατήρησε ότι κάθε φυλή απαγόρευε την κατανάλωση συγκεκριμένων ζώων σε υποομάδες της φυλής με κριτήρια το φύλο και την ηλικία. Αυτά τα ταμπού πετυχαίνουν, σύμφωνα με τον David Mc Donald, με περιορισμένη κατανάλωση του συγκεκριμένου ζώου που είναι σπάνιο και έτσι αποτρέπεται ο αφανισμός του. Κάτι ανάλογο υπάρχει και στην Κύπρο για το αγριινό και τη χελώνα «καρέτα - καρέτα» αφού λόγω σπανιότητας κηρύχτηκαν προστατευόμενα είδη από την κυβέρνηση και απαγορεύεται αυστηρά η κατανάλωσή τους.

Κατ' επέκταση η Katharine Milton στο άρθρο της «Real men don't eat deer» παρατήρησε ότι μετά από τη μελέτη δυο φυλών, Parakana και Arawete, στη Βραζιλία η μια φυλή καθιστούσε ταμπού την κατανάλωση ζώων τα οποία προτιμούσε η γειτονική της φυλή που ήταν όμως εχθροί της.

Οι Parakana και οι Arawete παρόλο που μιλούσαν περίπου την ίδια γλώσσα ήταν θανάσιμοι εχθροί.

Οι Parakana έτρωγαν χελώνες και τάμπρους αλλά δεν έτρωγαν πηθήκους και μεγάλα πουλιά του δάσους. Αντίθετα οι Arawete έτρωγαν αυτά τα ζώα. Όπως εξηγεί η Katharine Milton αυτές οι ιδιαιτερότητες κάθε φυλής καθορίζουν την ταυτότητα και μοναδικότητα των μελών της. Τα ονόματα αυτών των φυλών μεταφράζονται συνήθως ως «οι άνθρωποι» ή «οι ειλικρινείς άνθρωποι» ή «οι πραγματικοί άνθρωποι».

Η επιλογή αυτών των ονομάτων δηλώνει ότι οι γειτονικές ομάδες ίσως θεωρούνται ως κάτι το διαφορετικό, κάτι το λιγότερο ανθρώπινο και γι' αυτό «εμείς» επειδή δεν θέλαμε να τους μοιάσουμε δεν ταυτιζόμαστε μαζί τους τρώγοντας τα ίδια φαγητά.

Ένα άλλο κριτήριο το οποίο μπορεί να επηρεάζει την ταξινόμηση ζώων είναι ο χαρακτήρας του ζώου που μπορεί να απωθεί τον άνθρωπο μόνο με τη σκέψη ότι το ζώο συμπεριφέρεται με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Όπως αναφέρει ο συγγραφέας του κειμένου «Ταξινόμηση ζώων στη Θαυλάνδη» η πάπια καταναλώνεται σπάνια από τους χωρικούς ενώ κατά διάρκεια γιορτών απαγορεύεται η κατανάλωσή της. Η πάπια είναι φυγόπονη, αφού γεννά τα αυγά της και δεν σκοτίζεται να τα κλωσήσει. Συγκρίνεται με τη φυγόπονη μητέρα και σύζυγο που δεν ενδιαφέρεται για το σύζυγο και τα παιδιά της. Στην

δική μας κοινωνία μπορεί αυτό να συμβαίνει με τα φιδία και τις αλεπούδες. Το φίδι ταυτίζεται με το φθόνο και την ποταπότητα ενώ η αλεπού με την πανουργία.

Κάνοντας τη σκέψη ότι μπορούμε να τους μοιάσουμε αν τα φάμε τα αποφεύγουμε τελείως.

Υπάρχουν ζώα τα οποία είναι τόσο κοντά στον άνθρωπο που τα θεωρεί ως μέλη της οικογένειάς του. Ο σκύλος, η γάτα, το άλογο είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα εξατομίκευσης. Όταν στο ζώο δοθεί όνομα, αποκτά ταυτότητα και γίνεται «μια ανθρωπομορφική προβολή επάνω του» με αποτέλεσμα το άτομο να συνδέεται απόλυτα μαζί του. Είναι αδιανόητο για τα άτομα που είναι τόσο συνδεδεμένα να τα χάσουν, πόσο μάλλον να τα σκοτώσουν και να τα φάνε.

Παράλληλα, όπως εξηγεί ο συγγραφέας του κειμένου «Ταξινόμηση ζώων στη Θαυλάνδη» ο σκύλος δεν τρώγεται γιατί είναι αιμομεκτικό ζώο. Αυτό το ταμπού αποτελεί την προέκταση των σεξουαλικών σχέσεων του ανθρώπου δηλαδή με ποιους μπορεί να έχει σεξουαλικές σχέσεις και με ποιους όχι.

Το συμπέρασμα το οποίο βγαίνει από όλα τα παραπάνω είναι ότι η γεύση βρίσκεται μέσα στην κοινωνία και μέσα μας, όχι στο φαγητό. Σ' ένα γενικότερο πλαίσιο μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι κάθε κοινωνία έχει τη δική της λογική και χρησιμοποιεί τα δικά της κριτήρια για να ταξινομήσει τον κόσμο γύρω της. Αυτό που διαχωρίζει τους λαούς, τις φυλές, τις κοινωνικές ομάδες και προσδιορίζει την πολιτιστική τους ταυτότητα είναι η κουλτούρα - τα ήθη και έθιμα, τα πιστεύω, το φαγητό, το ντύσιμο και, η ιδιοσυγκρασία τους. Κατά βάθος όμως αυτό ίσως να αποδεικνύει πόσο όμοιοι είμαστε μεταξύ μας. Αν κοιτάξουμε καλά «οι άλλοι» μοιάζουν καταπληκτικά με «εμάς» αφού η δομή της σκέψης μας είναι η ίδια. Αυτό που διαφέρει στην πραγματικότητα είναι η επιφάνεια.

Βιβλιογραφία:

1. Milton Katherine, June 1997 «Real man don't eat deer», Discovery v18 n6 p46 (4).
2. Tambiah Stanley. «Classification of animals in Thailand».
3. Chiva Matty, Δεκέμβριος 1998 «Η γεύση είναι θέμα διαπαιδαγώγησης». Εφημερίδα Το Βήμα.

Ο αθλητισμός και κοινωνικοί

Στις κερκίδες, ο φίλαθλος φωνάζει, χειρονομεί, εκτονώνει τη σωματική και ψυχική ένταση και επιθετικότητα του και ελέγχει ακόμα την αγωνιστικότητα του. Όμως η εκτόνωση δεν οδηγεί στην άθληση, ούτε στην απόκτηση ελέγχου και αυτοσυντήρησης. Και ενώ ο αθλητής αγωνίζεται με το δικό του τρόπο και μάλιστα πολύ σοβαρά, ο οπαδός βρίζει, κτυπιέται και εκτονώνεται στην κερκίδα.

Μέσα από τα μυθολογικά και ιστορικά δεδομένα που έχουμε για την ιστορία της εξέλιξης του ανθρώπου καθώς και των αναγκών του, ο άνθρωπος καταξιώνεται όταν είναι αγωνιστής.

Οι αγώνες του είναι αυτό που μας ενδιαφέρει και οι καλοί αγώνες του είναι εκείνο που ακόμα πιο πολύ μας προβληματίζει και μας συγκινεί ιδιαίτερα, γιατί μέσα απ' αυτούς τους αγώνες, τους αγώνες που κατ' εξοχήν ένας αθλητής έχει κάνει τρόπο ζωής του, τρόπο σκέψης, πολλές φορές έχει γίνει το νόημα της ύπαρξής του.

Σύμφωνα λοιπόν με τα δεδομένα μας, η αρχή της ύπαρξης είναι η δυαδικότητα, π.χ. χώρος - χρόνος, ζωή - θάνατος, χαρά - πόνος, νίκη - ήττα, κόσμος - ψυχισμός, κ.α. Όλες αυτές οι υπάρχουσες δυαδικότητες είναι διάφορες εκδηλώσεις της θεμελιώδους διαδικτικότητας, που είναι το πνεύμα - ύλη. Πρόκειται για την αρχική διαφωνία. Το νόημα ολόκληρης της ύπαρξης, συνίσταται στη μετουσίωση της διαφωνίας σε συμφωνία και αρμονία. Και ο αθλητισμός σκοπό του έχει την επίτευξη της παγκόσμιας αρμονίας.

Φαίνεται, λοιπόν, πως μέσα από τις αναλύσεις ότι ούτε το πνεύμα ούτε και η ύλη μπορεί να υπάρξουν κατά ένα τρόπο απόλυτο και ότι δεν είναι εντελώς διαχωρισμένα. Αυτό σημαίνει ότι το ένα συμπληρώνει το άλλο και υπάρχει το ένα σε σχέση με το άλλο.

Τον άνθρωπο το βλέπουμε σαν ένα σκεπτόμενο ζώο, που η σωτηρία του είναι η νίκη κατά της ματαιότητας (οι αγώνες του Περσέα) και όχι η ματαιότητα της νίκης (οι αγώνες του Βελλερεφόντη), και αυτή η νίκη κατά

της ματαιότητας φαίνεται σε όλους τους μύθους του αρχαίου ελληνικού πνεύματος, αλλά και μέσα από τους βιβλικούς μύθους.

Καθήκον λοιπόν του κάθε ανθρώπου, σύμφωνα με αυτή την τοποθέτηση, είναι να αυτοοργανώνεται φυσικά, πράγμα που δεν μπορεί να γίνει χωρίς την ενδοσκοπήση, δηλαδή να μάθει σε βάθος τον εαυτό του.

Ευχή λοιπόν, ο κάθε αθλητής - άνθρωπος, ο κάθε αγωνιστής, ο κάθε άνθρωπος να πλησιάσει τον προβληματισμό και τον τρόπο δράσης του μυθικού καλού αγωνιστή Περσέα έτσι που να αποφύγει τους κινδύνους για το πνεύμα του, την ψυχή του, το σώμα του, την πατριδα του, την ανθρωπότητα.

Ο άνθρωπος - αθλητής και ο αθλητισμός

Η εισαγωγή μας αυτή έγινε γιατί ακριβώς το κύριο θέμα μας είναι «Ο αθλητισμός και ψυχολογικοί και κοινωνικοί παράγοντες».

Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει πως το επίκεντρο του αθλητισμού είναι ο άνθρωπος, το επίκεντρο της ψυχολογίας είναι ο άνθρωπος και αυτός ο άνθρωπος κυρίως ο αθλητής, φαίνεται μέσα από τις έρευνες, ότι η επιθυμία του να νικήσει με κάθε κόστος και

Γιατί να κάνουμε τους αθλητές μονομάχους μέχρι θανάτου του ρωμαϊκού αμφιθεάτρου και γρανάζια μιας οικονομικής βιομηχανίας;

ψυχολογικοί παράγοντες

κάθε μέσο, τον κάνει ευάλωτο. Και είναι πάρα πολύ συχνά που ο άνθρωπος επιθυμεί να κάνει οτιδήποτε «μαγικό» για να αυξήσει την απόδοσή του, με αποτέλεσμα τις πιο πολλές φορές να οδηγεί τον εαυτό του στην πτώση και την ήττα, εκτός και αν έχει κερδίσει προσωρινές νίκες. Και αυτό μοιάζει με τη «ματαιότητα της νίκης». Δυστυχώς και τα συστήματα που τον περιβάλλουν, επηρεασμένα και αυτά από τη ματαιότητα αυτή, όπως και τα στενά συμφέροντα, οδηγούν τα πράγματα σε ακόμη πιο ακραίες καταστάσεις, πολύ πιο οδυνηρές για το ανθρώπινο πνεύμα και τις αξίες του.

Ο αθλητισμός είναι ένα φαινόμενο που κυριαρχεί σήμερα στην κοινωνική μας ζωή και γενικά στην κοινωνία μας.

Ο αθλητισμός μάλιστα στην κουλτούρα και τρόπο αγωγής επηρεάζει συστηματικά τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς του ανθρώπου, τόσο ως αθλητή ή αθλουμένου όσο και ως απλού ανθρώπου.

Έτσι, έχουμε όλοι συμμετοχή και ευθύνες σε ότι διαδραματίζεται σχετικά με τον αθλητισμό και δεν ζητούμε μόνο

τις ευθύνες των άλλων, όπως κάνουν κάποιοι ανεύθυνοι αυστηροί κριτές ή φανατικοί οπαδοί από τις κερκίδες. Οι πραγματικοί φίλαθλοι και συναγωνιστές συμμετέχουν στις διαδικασίες, δεχόμενοι και την επιτυχία και την αποτυχία, και τη νίκη και την ήττα.

Ο αθλητισμός καθορίζει τη δομή του χαρακτήρα της μάζας

Σύμφωνα με τις ψυχαναλυτικές και φιλοσοφικές - πολιτικές απόψεις όπως του Ράιχ και του Μαρκούζε, στην ανάλυση για τη μαζική ψυχολογία, θα

Η βία είναι ένας όρος αρκετά πλατύς. Στη βία συμμετέχουμε όλοι, είτε παθητικά, είτε ενεργητικά. Είτε σαν θύτες, είτε σαν θύματα. Δηλαδή, σύμφωνα με τη θεωρία των συστημάτων, υπάρχει μια κυκλικότητα της δράσης, ανάμεσα στα μέρη του δυναμικού συστήματος εξ' αιτίας της αλληλεπίδρασης και η συμπεριφορά του καθενός είναι συνδεδεμένη με τη συμπεριφορά των άλλων.

δούμε ότι ο αθλητισμός καθορίζει τη δομή του χαρακτήρα της μάζας, είτε πρωτογενώς είτε δευτερογενώς.

Μάλιστα σαν προέκταση θα λέγαμε, σύμφωνα με τις απόψεις ενός άλλου ερευνητή, του Πιέρ Λαγκιγιονί, ότι ο αθλητισμός σαν παράγοντας «κοινωνικοποίησης» και «αγωγής» παίζει πραγματι τον ίδιο ρόλο με την οικογένεια και τη θρησκεία όσον αφορά τη δόμηση των εννομήσεων του εγώ και του υπερεγώ κυρίως. Υπάρχουν πολλοί που λένε «γήπεδο - οικογένεια», «ομάδα μου - θρησκεία μου».

Ο αθλητισμός, όπως τονίζουν οι βασικοί ερευνητές, δεν έχει σύνορα και ο ρόλος του εκτός από κοινωνικός είναι συγχρόνως και πολιτικός, γιατί από τη στιγμή που γίνεται εφικτή η παγκόσμια σύγκριση, η ειρηνική αθλητική αναμέτρηση μπορεί να παίξει το θαυμάσιο ενωτικό ρόλο που είναι πολιτικός, της ένωσης των λαών. Οι κανόνες και η δομή του παιχνιδιού έχουν παγκόσμιο χαρακτήρα, ενώ οι ομοσπονδίες συσπειρώνονται σε διεθνείς ομοσπονδίες.

Έτσι, αν θέλουμε να το δούμε πιο καθαρά, ο αθλητισμός δεν πετυχαίνει μόνο την παγκόσμια ειρήνη, αλλά συμβάλλει και στη διατήρησή της, έστω και αν οι πολιτικές αντιθέσεις μεταξύ των κρατών καθορίζουν την διεθνή ισορροπία. Φτάνει να χρησιμοποιείται σωστά και όχι σαν όπλο πολεμικό. Γι' αυτό και ο αθλητισμός είναι παγκόσμιος και η «ενότητα» του αθλητισμού θεμελιώνεται χάρη και πάλι στην παγκόσμια γλώσσα, το ρεκόρ, δηλαδή την επίδοση. Αυτή ήταν η σημασία των Ολυμπιάδων και του Ολυμπιακού πνεύματος.

Γιατί λοιπόν να μην μπορούμε να διατηρήσουμε αυτή την ισορροπία και μέσα στα γήπεδά μας;

Ο αθλητισμός σήμερα έγινε βιομηχανία και εμπόριο

Φαίνεται ότι σήμερα ο αθλητισμός δεν υπάρχει σαν άσκηση, δεν λειτουργεί σαν παράγοντας εναρμόνισης της σωματικής και ψυχικής - πνευματικής δυνατότητας του ανθρώπου γιατί το δάφνιο στεφάνι έχει αντικατασταθεί με τεράστιες χρηματικές επι-

ταγές, γι' αυτό ο αθλητισμός έγινε βιομηχανία και εμπόριο. Άρα και οι αθλητές έχουν αποκτήσει εμπορευματική αξία.

Έγιναν τα γήπεδα και οι αθλητικοί χώροι ένα απέραντο χρηματιστήριο με αγορές, πωλήσεις, μετεγγραφές, στοιχήματα. Εκτός από τους άμεσα ενδιαφερομένους οικονομικούς παράγοντες που επενδύουν σ' αυτά, μήπως και ο απλός κόσμος δεν παίζει τεράστια χρηματικά ποσά, κυρίως για το ποδόσφαιρο και τα άλογα κούρσας; Γιατί υποχρεώνουμε, για χάρη κάποιων κλειστών οικονομικών συμφερόντων, τους αθλητές να ξεφεύγουν από τον υγιή ανταγωνισμό και να γίνονται άλογα κούρσας που τα σκοτώνουν μόλις γεράσουν;

Γιατί να κάνουμε τους αθλητές μονομάχους μέχρι θανάτου του ρωμαϊκού αμφιθεάτρου και γρανάζια μιας οικονομικής βιομηχανίας; Μ' αυτό τον τρόπο το αγώνισμα εξουδετερώνει τις δυνάμεις και τη δράση γιατί εκτρέφει τον αθλητή για ν' αφιερωθεί σ' αυτό το αγώνισμα και ν' αγωνίζεται, να ενεργεί και να αισθάνεται όπως θέλουν οι άλλοι. Δηλαδή, ν' αγωνίζεται μέχρι «θανάτου», για να ικανοποιήσει τα ένστικτα του όχλου και τα συμφέροντα των παραγόντων.

Έτσι όμως χαλιναγωγείται και η τεράστια δύναμη του όχλου, η οποία διοχετεύεται μέσα στα γήπεδα, γιατί αυτά είναι το αποτέλεσμα των άλλων καταπίεσεων του ανθρώπου από το χώρο που ζει και δεν συμφέρει στην πολιτεία να ξεσπάσει αυτή η δύναμη προς τα έξω.

Στις κερκίδες, ο φίλαθλος φωνάζει, χειρονομεί, εκτονώνει τη σωματική και ψυχική ένταση και επιθετικότητα του και ελέγχει ακόμα την αγωνιστικότητα του. Όμως η εκτόνωση δεν οδηγεί στην άθληση, ούτε στην απόκτηση ελέγχου και αυτοσυμπύκνωσης. Και ενώ ο αθλητής αγωνίζεται με το δικό του τρόπο και μάλιστα πολύ σοβαρά, ο οπαδός βρίζει, κτυπιέται και εκτονώνεται στην κερκίδα.

Η Αμφιθυμία

Με την αμφιθυμία, δηλαδή τη συνύπαρξη για το ίδιο άτομο δυο αντίθετων συναισθημάτων από ένα άλλο άτομο, εξηγείται η συνύπαρξη των συναισθημάτων αγάπης και μίσους των φιλάθλων για τους παίκτες της ομάδας τους ή για την ομάδα τους, που τη μια στιγμή την αποθεώνουν και την

άλλη τη βρίζουν. Ξεσπούν στην ομάδα τους γιατί δεν δικαίωσε τις προσδοκίες τους. Μ' αυτό τον τρόπο ο θεατής βλέπει τις διακρίσεις του κόσμου του, δηλαδή του ανταγωνισμού. Έτσι η ανάγκη για εκδίκηση με αφορμή την ακύρωση των προσδοκιών του από την αποτυχία της ομάδας του, βοηθά την επιθετικότητά του.

Τα λόγια και η συμπεριφορά των φιλάθλων

Ένα άλλο στοιχείο που συναντούμε στα γήπεδα είναι τα λόγια και η συμπεριφορά των φιλάθλων. Μ' αυτά δείχνουν ότι δεν λειτουργούν οι συναισθηματικές και πνευματικές τους ικανότητες και κατατατούν να έχουν ένα ανταγωνισμό καθαρά πολιτικό στην πραγματικότητα. Είναι φανερό ότι αναμειγνύουν στα γήπεδα και την ιδεολογία και τη φιλοσοφία τους, γιατί οι ομάδες αντιπροσωπεύουν και ανάλογες παρατάξεις.

Έτσι τους δίνεται μ' αυτό τον τρόπο η ευκαιρία να μιλούν για όλα, να κριτικάρουν τα πάντα, αλλά χωρίς να συμμετέχουν σ' αυτό που γίνεται. Όμως, μ' αυτό τον τρόπο, διαιωνίζουν την ανευθυνότητά τους αφού ο άνθρωπος δεν συμμετέχει ενεργητικά. Απομονώνεται, δεν επικοινωνεί, δεν έχει γνώμη ούτε έκφραση, όπως ακριβώς γίνεται στην καθημερινότητά του. Απλώς νομίζει ότι συμμετέχει στη δράση, αλλά η μόνη δράση του είναι η βία. Στην πραγματικότητα, εξουδετερώνεται και γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης, σαν ο οπαδός που χρησιμοποιείται ανάλογα με τις περιστάσεις από τους ενόρχηστρωτές και κανένας δεν τους λέει την αλήθεια. Ο φίλαθλος μετατρέπεται σε φανατικό οπαδό.

Πού είναι λοιπόν εδώ τα θετικά στοιχεία του αθλητισμού; Αντί ο αθλητισμός να είναι τρόπος διαλόγου, ειρηνικής συνύπαρξης και ευγενικής άμιλλας, έγινε μορφή κυριαρχίας και καταπίεσης, που δεν λειτουργεί έτσι σε κοινωνικές ισότιμων ανθρώπων.

Η κυριαρχία και βία στα γήπεδα

Υπάρχει επίσης ένας έντονος ανταγωνισμός και μια συνεχής προσπάθεια

επιβολής της κυριαρχίας του ενός προς τον άλλο. Και η βία στα γήπεδα αντιπροσωπεύει τον τρόπο ζωής μας, την εποχή μας. Είναι μια μικρογραφία της δομής μας σαν κοινωνία και των σχέσεων μας ως ανθρώπων. Γι' αυτό πιστεύω πως η βία είναι θέμα αγωγής στις ανθρώπινες και διαπροσωπικές σχέσεις και όχι εφαρμογής απλών κατασταλτικών μέτρων. Εδώ είναι που έχει μεγάλο ποσοστό ευθύνης η πολιτεία.

Η βία είναι ένας όρος αρκετά πλατύς. Στη βία συμμετέχουμε όλοι, είτε παθητικά, είτε ενεργητικά. Είτε σαν θύτες, είτε σαν θύματα. Δηλαδή, σύμφωνα με τη θεωρία των συστημάτων, υπάρχει μια κυκλικότητα της δράσης, ανάμεσα στα μέρη του δυναμικού συστήματος εξ' αιτίας της αλληλεπίδρασης και η συμπεριφορά του καθενός είναι συνδεδεμένη με τη συμπεριφορά των άλλων.

Ο αντίπαλος στη φαντασία των φιλάθλων γίνεται εχθρός

Επειδή ο αθλητισμός στις μέρες μας έγινε μορφή κυριαρχίας και καταπίεσης, ήδη και ο αντίπαλος στη φαντασία των φιλάθλων γίνεται εχθρός, που σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να του επιτραπεί να «παραβιάσει» τα δικαιώματά τους.

Έτσι, πηγαίνουν στα γήπεδα με την επιθετικότητά τους στο προσυνειδητό, έτοιμη να ξεχειλίσει και να εκραγεί με την παραμικρή αφορμή.

Μπορεί επίσης τα Διοικητικά Συμβούλια των ομάδων να κάνουν εκκλήσεις στους φιλάθλους τους πριν τον αγώνα για αποφυγή εκτρόπων, αλλά στις ιδιαίτερες συγκυρίες τους προσπαθούν να μεταδώσουν το μήνυμα στους φιλάθλους τους ότι πρέπει να κατακτηθεί η νίκη πάση θυσία.

Γι' αυτό, οι εκκλήσεις των Δ.Σ. και οι παρελάσεις των αθλητών στα γήπεδα με πλακάτ κατά της βίας, κ.α. μοιάζουν με την εκστρατεία εναντίον των ναρκωτικών που δεν έχει αποτέλεσμα ή με τη μητέρα που για να καθησυχάσει τη συνειδησή της, λέει στο παιδί της να προσέχει στο δρόμο, ενώ ποτέ δεν του έδειξε πως να διασταυρώνει σωστά το δρόμο.

Η ουσία στα μέτρα πρόληψης της βίας

Υπάρχουν πολλές προτάσεις για αντιμετώπιση της βίας στους αγωνιστικούς χώρους, αλλά στην παρούσα αναφορά μου θα περιοριστώ στην ουσία των μέτρων, την πρόληψη δηλαδή, που πιστεύω πως αφορά την αγωγή και τη μόρφωση του ανθρώπου, όλων μας, στα ανθρώπινα δικαιώματα, στις αξίες και στο σεβασμό του ανθρώπου προς τον άνθρωπο. Να γίνεται αγωγή σε όλους τους υπεύθυνους σε θέματα ψυχολογίας, ανθρώπινων σχέσεων και βίας, για να μπορέσουν να τα μεταδώσουν σωστά στους οπαδούς τους.

Κυρίως όμως να έχουμε υπόψη μας τον ανθρώπινο παράγοντα και την αγωγή μας, είτε ως αθλητών, παραγόντων, φιλάθλων, αθλουμένων, οπαδών, κ.α. στον τομέα που αφορά τους τρόπους αντίστασης και απομάκρυνσης μας από τα στενά κυκλώματα συμφερόντων.

Τέλος, όσον αφορά τα μέτρα καταστολής, εάν υπάρχουν αυτές οι προϋποθέσεις, δεν είναι ανάγκη να ενισχυθούν, και η αστυνομική δύναμη που ήδη υπάρχει, μπορεί να αντιμετωπίσει τα επεισόδια.

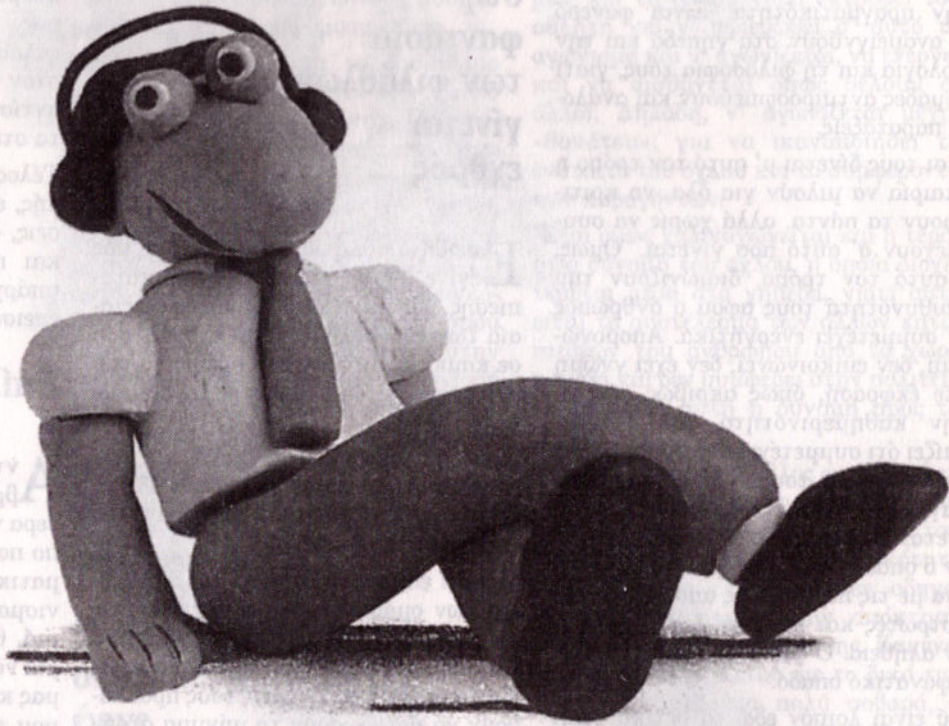
Επίλογος

Αντί λοιπόν να ψάχνουμε στη βία να βρούμε μέτρα αντιβίας, είναι καλύτερα να ψάξουμε να βρούμε τον άνθρωπο που έχει χαθεί μέσα στα στενά κομματικά συμφέροντα και τους ανταγωνισμούς. Και η μόρφωση μας σε ανθρωπιά, θα δώσει τουλάχιστον την ευκαιρία να σεβαστούμε τους συνανθρώπους μας και να αντισταθούμε στις δυνάμεις που έντεχνα μας οδηγούν στην αλλοτρίωση.

* Ο Άθως Ερωτοκρίτου είναι Κλινικός Ψυχολόγος και Δραματοθεραπευτής.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

Η ίδρυση του Πανεπιστημίου σηματοδοτούσε για πολλούς την τροchioδρόμηση της κοινωνίας προς την αλλαγή και τη νεοτερικότητα. Κατάφερε όμως το Πανεπιστήμιο να τροφοδοτήσει το κοινωνικό κατεστημένο με εναλλακτικούς τρόπους σκέψης; Μπόρεσε να ξεφύγει από την επικρατούσα κομματική πολιτική σκέψη ή μήπως την έχει αφομοιώσει στο βαθμό που τη διατηρεί και τη νομιμοποιεί;

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου ιδρύθηκε το 1989 και δέκτηκε τους πρώτους του φοιτητές το 1992. Είναι η κορυφαία βαθμίδα της παιδείας της Κύπρου και η εξασφάλιση μιας θέσης σ' αυτό είναι ζηλευτή. Βασικοί του στόχοι είναι η προαγωγή της επιστήμης και της γνώσης μέσα από τη διδασκαλία και την έρευνα και η προώθηση της πολιτιστικής, κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης της Κύπρου. Οι φοι-

τητές που αποτελούν την καρδιά του Πανεπιστημίου και είναι οι κύριοι εκφραστές αυτών των στόχων, καλούνται μέσα στα πλαίσια της φοιτητικής τους ζωής, να οργανωθούν, να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους, να συμμετάσχουν στα κοινά και να αποτελέσουν μια ξεχωριστή φωνή στην κυπριακή κοινωνία.

Οι φοιτητές του Πανεπιστημίου όμως βιώνουν αυτό που λέμε φοιτητική ζωή; Βιώνουν αυτή τη

διαφορετικότητα που τους κάνει να χαίρονται τα φοιτητικά τους χρόνια; Πολλοί είναι αυτοί που λένε ότι στην Κύπρο δεν υπάρχει φοιτητική ζωή ενώ άλλοι μιλούν για προσωπική επιλογή. Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι οι φοιτητές που καταγονται από τη Λευκωσία δεν μπορούν να έχουν φοιτητική ζωή. Σε γενικό επίπεδο, η φοιτητική ζωή όπως υπάρχει στο εξωτερικό δεν υπάρχει στην Κύπρο. Καταρχήν, η φοιτητική ταυτότητα δεν έχει καμία

ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΖΩΗ

Κώστα Κωνσταντίνου

αξία εκτός Πανεπιστημίου. Επομένως, οι φοιτητές δεν έχουν και πολλές διευκολύνσεις, κυρίως στην αγορά.

Γίνεται μια προσπάθεια από το Υπουργείο Παιδείας και τον Οργανισμό Νεολαίας Κύπρου με την έκδοση της Κάρτας Νέων, η οποία αποστέλλεται σε όλους τους φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η Κάρτα αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε εκατοντάδες καταστήματα για αγορά σε μειωμένες τιμές. Πέραν αυτής της μικρής προσπάθειας που έχει γίνει και ελπίζουμε η Κάρτα Νέων να αντικατασταθεί από τη φοιτητική ταυτότητα, ο φοιτητής/τρια της Κύπρου δεν τυχάνει άλλης διευκόλυνσης. Οκτώ χρόνια, από το 1992 που το Πανεπιστήμιο δέχθηκε τους πρώτους του φοιτητές ήταν αρκετά για να γίνουν αρκετά.

Όλα αυτά που συναντούμε στο εξωτερικό, είναι ακόμα ξένα στην Κύπρο. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα κάποιας φοιτητριάς του Πανεπιστημίου Κύπρου η οποία παρουσιάζοντας τη φοιτητική της ταυτότητα σε

κατάστημα του Λονδίνου αγόρασε σε μισή τιμή.

Αναμφισβήτητα η χορηγία των χιλίων λιρών που πρόσφατα ενέκρινε η βουλή ως αποτέλεσμα του αγώνα των φοιτητικών παρατάξεων, μετριάζει κάπως τα πράγματα και ίσως να προσφέρει εκείνη τη διαφορετικότητα που προαναφέραμε. Η φοιτητική ζωή όμως δεν κρύβεται πίσω από ένα χαρτόνομισμα αλλά περιλαμβάνει επίσης τη διασκέδαση, τις οργανώσεις των φοιτητών και τις διεκδικήσεις τους για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, τη συμμετοχή τους στα κοινά αλλά και τη διαφορετικότητα στην έκφραση.

Οι μόνες οργανωμένες συγκεντρώσεις για διασκέδαση των φοιτητών είναι στην αρχή κάθε ακαδημαϊκής χρονιάς και κάθε Πέμπτη βράδυ που θεωρείται φοιτητική βραδιά, που όμως έχουν καταντήσει ρουτίνα. Αυτές οι συγκεντρώσεις διοργανώνονται από τις φοιτητικές παρατάξεις με το τραγελαφικό χαρακτηριστικό του έντονου συναγω-

νισμού. Οι φοιτητές από την άλλη δεν διασκεδάζουν γιατί είναι φοιτητές, ούτε γιατί υπάρχει ένας χώρος γι' αυτούς που να τους προσφέρει κάτι το ξεχωριστό αλλά διασκεδάζουν με το ίδιο τρόπο που θα διασκεδάζαν αν δεν ήταν φοιτητές.

Πιστεύεται ότι οι φοιτητές εκτός Λευκωσίας, λόγω του ότι έρχονται σε μια άγνωστη πόλη μακριά από γονείς και φίλους, νιώθουν περισσότερο την ανάγκη για επικοινωνία με τους γύρω τους και έτσι ξανοίγονται περισσότερο. Οι Λευκωσιώτες από την άλλη δεν έχουν φοιτητική ζωή γιατί βρίσκονται με τις οικογένειές τους. Είναι όμως έτσι τα πράγματα; Αν ένας φοιτητής από τη Λευκωσία βιώνει όλα τα παραπάνω εκτός από το να ζει μόνος, τότε δεν κάνει φοιτητική ζωή; Σίγουρα η φοιτητική ζωή δεν έρχεται εξ ουρανού ούτε και τη βρίσκουμε σε κάποια μαγική συνταγή. Η μαγεία της φοιτητικής ζωής βρίσκεται στη δημιουργικότητα και τον αυτοσχεδιασμό.

ΠΑΝΗ

την τροχιοδρόμηση
νεοτερικότητα
φοδο...
τρόπο...
σα...
σει...

Ένα από τα προβλήματα που δεν αντιμετωπίζει το Πανεπιστήμιο είναι σίγουρα «η μεγάλη τάξη και ασφάλεια» που επικρατεί, μειώνοντας τα περιθώρια πρόκλησης βίας, κάτι που δεν παρατηρείται σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού και κυρίως της Ελλάδας. Οι διαμαρτυρίες για θέματα του Πανεπιστημίου είναι περιορισμένες και τα συνθήματα στους τοίχους του κτιρίου ανύπαρκτα. Έχει επικρατήσει η νοοτροπία της μη βίας στους φοιτητές που σίγουρα τους τιμά, τρομάζει όμως άλλους αυτή η πιθανή εξασθένηση του επαναστατικού πνεύματος που κυριαρχούσε παλαιότερα.

Οι φοιτητές είναι υποχρεωμένοι να ζήσουν με τα προβλήματα του Πανεπιστημίου αλλά και να εισηγηθούν λύσεις, κάνοντας έτσι μια προσπάθεια βελτίωσης της φοιτητικής τους ζωής. Τα περισσότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει το Πανεπιστήμιο είναι κυρίως προβλήματα χώρου και περιλαμβάνουν τους χώρους στάθμευσης, τα εστιατόρια, τους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές, τη βιβλιοθήκη και τις κτιριακές εγκαταστάσεις γενικότερα. Οι χώροι στάθμευσης είναι περιορισμένοι, με αποτέλεσμα το μικρό δασάκι του Πανεπιστημίου να γεμίζει με αυτοκίνητα, θέτοντας σε κίνδυνο την ασφάλεια των φοιτητών και των αυτοκινήτων και προκαλώντας παράλληλα την αντιαισθητική εικόνα του συνδυασμού του πράσινου της φύσης με τα αυτοκίνητα. Τα εστιατόρια στα οποία γευματίζουν οι φοιτητές είναι απαράδεκτα μικρά και οι περισσότεροι γευματίζουν στα παγκάκια. Οι απαρχαιωμένοι Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές δεν ικανοποιούν τις ανάγκες ενός σύγχρονου Πανεπιστημίου, ενώ η βιβλιοθήκη βρίσκεται σε ένα χώρο που σίγουρα δεν μπορεί να εξυπηρετήσει 2400 φοιτητές. Αυτά τα προβλήματα αναμένεται να επιλυθούν με την ανέγερση της Πανεπιστημιούπολης, όμως μέχρι τότε θα ήταν προς όφελος του ίδιου του ιδρύματος να προβεί στις ενέργειες εκείνες που θα βελτιώσουν την υφιστάμενη κατάσταση. Όσον αφορά στη φοίτηση και στη διδασκαλία, ο τρόπος εγγραφής στα μαθήματα και η έλλειψη σταθερού προγράμματος είναι αρκετά ψυχοφθόρα, ενώ ο μειωμένος αριθμός

ακαδημαϊκού προσωπικού δυσχεραίνει τα πράγματα. Προσφέρονται πτυχία στο Πανεπιστήμιο με μόνο ένα καθηγητή ως ειδικό στο συγκεκριμένο αντικείμενο, πράγμα που φέρνει τους φοιτητές αλλά και το ίδιο το ίδρυμα σε μειωνεκτική θέση, σε σχέση με Πανεπιστήμια του εξωτερικού. Η έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού αλλά και οικονομικών πόρων καθυστερεί την ίδρυση άλλων σχολών, απαραίτητων για τη δημιουργία ενός δυνατού Πανεπιστημίου, ικανού να σταθεί στο παγκόσμιο στερέωμα και να αποτελέσει πόλο έλξης για τους ξένους φοιτητές.

Ένα από τα προβλήματα που δεν αντιμετωπίζει το Πανεπιστήμιο είναι σίγουρα «η μεγάλη τάξη και ασφάλεια» που επικρατεί, μειώνοντας τα περιθώρια πρόκλησης βίας, κάτι που δεν παρατηρείται σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού και κυρίως της Ελλάδας. Οι διαμαρτυρίες για θέματα του Πανεπιστημίου είναι περιορισμένες και τα συνθήματα στους τοίχους του κτιρίου ανύπαρκτα. Έχει επικρατήσει η νοοτροπία της μη βίας στους φοιτητές που σίγουρα τους τιμά, τρομάζει όμως άλλους αυτή η πιθανή εξασθένηση του επαναστατικού πνεύματος που κυριαρχούσε παλαιότερα.

Παρουσιάζει ενδιαφέρον αυτή «η μεγάλη τάξη και ασφάλεια» και τα πιθανά αίτια της ίσως να έχουν κοινωνική προέλευση. Καταρχήν, το γεγονός ότι στο Πανεπιστήμιο Κύπρου η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών είναι γυναίκες, ενισχύει αυτή τη διαπίστωση. Γιατί όμως σε ένα Πανεπιστήμιο γεμάτο γυναίκες να κυριαρχεί «η τάξη και η ασφάλεια»; Ας μην ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε σε μια κλειστή κοινωνία όπου άνδρες και γυναίκες κοινωνικοποιούνται με τρόπο που να ικανοποιούν τις κοινωνικές προσδοκίες, οι οποίες θέλουν τις γυναίκες πιο συντηρητικές, συννεσταλμένες και σίγουρα μη βίαιες. Οι λιγστοί άνδρες φοιτητές μπαίνουν στο Πανεπιστήμιο σε μια ηλικία (20, 21 ετών λόγω στρατιωτικής θητείας) όπου η τάση ένθερμης διεκδίκησης και βίαιης επίλυσης των διαφορών έχει ατονήσει με την πολιτική, πλέον, του διαλόγου να κυριαρχεί.

Η παραπάνω θεωρία θα έπρεπε ίσως να συμπληρωθεί από τη θετική προκατάληψη του κόσμου για το Πανεπιστήμιο Κύπρου, έτσι ώστε να εξηγηθεί με περισσότερη ασφάλεια η πραγματικότητα της τάξης και της ασφάλειας. Το Πανεπιστήμιο Κύπρου παρουσιάζεται τόσο από τον κόσμο όσο και από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ως ένας χώρος με ψηλό μορφωτικό επίπεδο που μπαίνουν οι καλύτεροι και έτσι οι μαθητές που εξασφαλίζουν θέση σ' αυτό προετοιμάζονται για το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται για να ανταποκριθούν σ' αυτά τα δεδομένα. Γνωρίζουν οι μαθητές ότι ως φοιτητές με συμμετοχή στα κοινά αναμένεται να δείχνουν την πρόποση συμπεριφορά.

Η συμμετοχή των φοιτητών στα κοινά παρατηρείται κυρίως μέσα από τους όμιλους του Πανεπιστημίου. Οι όμιλοι αυτοί

καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, εμπλουτίζοντας έτσι τη φοιτητική ζωή. Όμιλοι όπως οι ΚΕΝ.Θ.Ε.Α, Κοινωνικής Προσφορά, Ερυθρού Σταυρού, Περιβαλλοντικός, δείχνουν έμπρακτα την ανάμειξη τους στα κοινά. Ο ΚΕΝ.Θ.Ε.Α. για παράδειγμα διοργανώνει εκστρατείες ενάντια στα ναρκωτικά και ανεβάζει θεατρικές παραστάσεις με φυλακισμένους, ενώ ο Κοινωνικής Προσφοράς αναλαμβάνει τη συλλογή χρημάτων για παιδιά με ειδικές ανάγκες ή πολλές φορές ζητά προσφορές από καταστήματα για να δώσει δώρα σ' αυτά τα παιδιά. Υπάρχουν φυσικά και οι όμιλοι Φιλοσοφίας, Κοινωνιολογίας και Ψυχολογίας που ερευνούν και συζητούν καίρια ερωτήματα που απασχολούν την κυπριακή κοινωνία. Τμήματα επίσης του Πανεπιστημίου διοργανώνουν συγκεντρώσεις και συζητήσεις με θέματα κοινωνικού περιεχομένου, όπως τα τμήματα Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών και Επιστημών της Αγωγής. Φοιτητές του τελευταίου συμμετέχουν σε οργανωμένα πανηγύρια στα ειδικά σχολεία, για φιλανθρωπικούς σκοπούς ενώ πολλές φορές λαμβάνουν μέρος σε εκδρομές παιδιών με ειδικές ανάγκες ως συνοδοί. Πέραν τούτου, πολλοί φοιτητές συμμετέχουν εθελοντικά και σε άλλες δραστηριότητες όπως αιμοδοσία, εκστρατείες ενάντια στα ναρκωτικά και το AIDS.

Κάθε χρόνο, κατά το διήμερο του Ραδιομαραθωνίου, οι φοιτητές του Πανεπιστημίου οργανώνονται εθελοντικά για να βοηθήσουν στη συλλογή χρημάτων, ενώ αρκετές ήταν οι περπτώσεις που διεξήχθησαν μικροί εράνοι εντός του Πανεπιστημίου για να βοηθήσουν παιδιά με ειδικές ανάγκες. Σ' αυτό το σημείο πολύ σημαντικές ήταν και οι προσπάθειες των φοιτητικών παρατάξεων που παρά το γεγονός ότι τέτοια θέματα έπρεπε να αποτελούν τον πρωταρχικό τους στόχο εντούτοις είναι δευτερεύουσας σημασίας. Αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο τις παρατάξεις είναι το κυπριακό πρόβλημα και ο χειρισμός του εκ μέρους της εκάστοτε κυβέρνησης αλλά και οτιδήποτε περιλαμβάνεται στο πολιτικό-κοινωνικό χώρο υιοθετώντας παράλληλα και τις απόψεις των κομμάτων που υποστηρίζουν.

Η ίδρυση του Πανεπιστημίου σηματοδοτούσε για πολλούς την τροχιοδρόμηση της κοινωνίας προς την αλλαγή και τη νεωτερικότητα. Κατάφερε όμως το Πανεπιστήμιο να τροφοδοτήσει το κοινωνικό κατεστημένο με εναλλακτικούς τρόπους σκέψης; Μπόρεσε να ξεφύγει από την επικρατούσα κομματική πολιτική σκέψη ή μήπως την έχει αφομοιώσει στο βαθμό που τη διατηρεί και τη νομιμοποιεί; Οι φοιτητικές παρατάξεις, οι ετήσιες εκλογές και η προεκλογική εκστρατεία, ο «πόλεμος» μεταξύ των παρατάξεων αποτελούν ίσως το μικρόκοσμο του κυπριακού πολιτικού χώρου.

Σχεδόν ποτέ δεν έχουμε δει τις τρεις μεγάλες φοιτητικές παρατάξεις (Πρωτοπορία,

Προοδευτική, Αναγέννηση) να διαφωνούν με το πολιτικό κόμμα στο οποίο ανήκουν. Για κάθε απόφαση της κυβέρνησης που δε συμφωνεί το ΑΚΕΛ, διαφωνεί έντονα και η Προοδευτική ενώ υποστηρίζεται σθεναρά από την Πρωτοπορία. Τις απόψεις των κομμάτων που ακούμε κάθε μέρα στις Ειδήσεις, τις διαβάζουμε στις ανακοινώσεις των φοιτητικών παρατάξεων την επομένη.

Η προεκλογική εκστρατεία στις ετήσιες εκλογές του Μαρτίου για την εκλογή του συμβουλίου των αντιπροσώπων των φοιτητών στην Φ.Ε.ΠΑΝ., που στην ουσία είναι εκλογή αντιπροσώπων των παρατάξεων, σίγουρα θυμίζει την ατμόσφαιρα που επικρατεί κάθε φορά λίγο πριν τις προεδρικές και βουλευτικές εκλογές. Βλέπουμε μέλη των φοιτητικών παρατάξεων να προσεγγίζουν φοιτητές, με τους οποίους ποτέ προηγουμένως δεν αντάλλαξαν δυο κουβέντες, για χάρη ψήφων. Επικρατεί ένα κλίμα πελατειακών σχέσεων όπου γίνεται μια προσπάθεια να βοηθηθούν φοιτητές για να εξασφαλιστούν ψήφοι. Δεν υποστηρίζω ότι αυτή η βοήθεια παραχωρείται μόνο κατά την προεκλογική εκστρατεία αλλά ότι κατά την περίοδο αυτή είναι πολύ πιο έντονη.

Αποτελεί πραγματικότητα το ότι το Πανεπιστήμιο Κύπρου, ως πολιτικοποιημένος χώρος δεν κατάφερε να ακουστεί σαν αυτόνομη φωνή αλλά σαν φερέφωνο της κομματικής πολιτικής σκέψης. Η μικρή δύναμη των ανεξάρτητων φοιτητικών παρατάξεων δεν τους επιτρέπει να καλλιεργήσουν μια διαφορετική νοοτροπία που θα τους οδηγήσει στην αλλαγή, έξω από τον κλοιό του υπάρχοντος πολιτικού λόγου. Πώς μπορεί εξάλλου να επέλθει η αλλαγή τη στιγμή που τα κόμματα ΔΗΣΥ, ΑΚΕΛ και ΔΗΚΟ υπάρχουν στον χώρο του Πανεπιστημίου αλλά με διαφορετικά ονόματα; Πώς μπορεί το Πανεπιστήμιο να πει κάτι διαφορετικό όταν ακούμε τα ίδια λόγια από διαφορετικές φωνές; Το μερίδιο ευθύνης σίγουρα βαρβαίνει όλους, την παράλογη λογική μελών των φοιτητικών παρατάξεων ότι όλα είναι και πρέπει να είναι πολιτικοποιημένα και την ανοχή και αδιαφορία των φοιτητών. Αν καταφέρουν ποτέ οι φοιτητικές παρατάξεις μετά την κατάργησή τους να συνυπάρξουν σε μία ενιαία φοιτητική ένωση, τότε θα σηματοδοτηθεί η αρχή του τέλους ενός μηχανισμού που απλά ανακυκλώνει τον υπάρχοντα πολιτικό λόγο.

Το Πανεπιστήμιο είναι σίγουρα ένας χώρος που έχει ήδη προσφέρει πάρα πολλά στην κυπριακή κοινωνία και οι φοιτητές μέσα από τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους και τη σθεναρή συμμετοχή τους στα κοινά δίνουν αυτή τη διαφορετικότητα που βοηθά το Πανεπιστήμιο να κάνει αισθητή την παρουσία του στα κοινωνικά πράγματα του τόπου. Είναι όμως ακόμα ανίκανο να οδηγήσει την κυπριακή κοινωνία στην αλλαγή και στη νεωτερικότητα, αφού οι φοιτητές ακόμα δεν έχουν καταφέρει να απαλλαγούν από το κομματικό μονοπώλιο και τη νοοτροπία της κομματικοποίησης.

Graffiti No.1

Ιωσήφ Παγιάτα

Γκραφίτι είναι επιγραφές ή παραστάσεις στους τοίχους και τις συναντά κανείς σχεδόν σε όλες τις χώρες, όπου υπάρχει ελευθερία λόγου και δεν έχουν την τάξη της... Ελβετίας.

Αν και δεν περιορίζονται στη νεολαία, τα γκραφίτι αποτελούν χαρακτηριστικό τρόπο έκφρασης του μαθητόκοσμου, όπου βρίσκουν διεξοδο οι παρορμήσεις, τα αισθήματα, τα συναισθήματα, οι αθλητικές επιλογές και οι πολιτικές ή άλλες τοποθετήσεις.

Αυτή την εποχή στη χώρα μας, λιγότερο αποτελούν τα γκραφίτι έκφραση πολιτικών συνθημάτων, ενώ πιο πολύ αποτελούν τρόπο μαθητικής επικοινωνίας.

Δεδομένου ότι τα γκραφίτι συναντά κανείς ως επί το πλείστον σε τοίχους που αποτελούν δημόσια ιδιοκτησία, θα μπορούσε να πει κανείς ότι αποτελούν πληγή για τις δημοτικές και άλλες υπηρεσίες συντήρησης και καθαριότητας. Ωστόσο από μια άλλη άποψη, δεν παύουν να εκφράζουν κάποιες ανηυχίες ή και οράματα μικρών ή μεγαλύτερων ομάδων του λαού. Προκειμένου μάλιστα για τα μαθητικά γκραφίτι, δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυρισθεί κανείς ότι εκφράζουν τον τρόπο σκέψης και τα ενδιαφέροντα του σημερινού μαθητόκοσμου. Και η υπόγεια διάβαση κάτω από τη Γρίβα Διγενή, που συνδέει τα Γυμνάσια του Κύκκου

και της Έγκωμης στη Λευκωσία, έχει πλούσιο υλικό.

Τα γκραφίτι αυτά θα άξιζε να μελετήσει κανείς από κοινωνιολογικής ή ψυχαναλυτικής πλευράς. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να οδηγήσει σε σημαντικά συμπεράσματα ως προς το τι καταφέρνει ή δε καταφέρνει σήμερα η παιδεία μας, στα κρίσιμα χρόνια της φοίτησης στο Γυμνάσιο. Ωστόσο το σημείωμα τούτο δεν έχει τέτοιες φιλοδοξίες και απλά θα περιοριστεί σε κάποιες γενικής φύσεως επισημάνσεις.

Θα μπορούσε ναρχίσει κανείς από κείνο που πάντα απασχολούσε τη νεολαία, τον έρωτα. Έτσι σε πρώτο πλάνο, διακρίνει κάποιος μια καρδιά, με τα αρχικά του ζευγαριού, με την απαραίτητη αμοιβαία έκφραση των αισθημάτων, που για να είναι ωστόσο μετρήσιμα, εκφράζονται και με τρόπο μαθηματικό εν είδη εξισώσεως! Κάποιος άλλος ερωτευμένος, διερωτάται λίγο παρακάτω «ποιός έρωτας γλυκός», αφήνοντας έτσι, ανάμικτα με πολλή τρυφερότητα, τη φαντασία του να καλπάζει. Κάπου αλλού, μια άλλη έκφραση αισθημάτων, λόγω κάποιας συνωνυμίας προ-

φανώς, προκαλεί την απορία αν πρόκειται γι' αυτόν, έτσι που να μη χαθεί η ευκαιρία: «Ποιός Γαβρίλης;» Όμως στη σημερινή εποχή, με την κάποια «απελευθέρωση» των μαθητών, ο έρωτας φαίνεται να μην αποτελεί την επιδίωξη για τους πιο «προσγειωμένους» μαθητές, που επικεντρώνονται έτσι στο σεξ. Πράγματι στα γκραφίτι, σερβίρεται άφθονο το σεξ, είτε ως επιδιωκόμενος σκοπός είτε στα πλαίσια του ανατολίτικου «λεβέντικου ανδρισμού», είτε ως έκφραση πολιτικών θεωρήσεων, είτε ακόμα και ως μέσο... διάσωσης! Έτσι κάποιος κάμνει έκκληση για σεξ «γιατί χανόμαστε»!! Ένα τεράστιο φαλλικό σύμβολο φαντάζει κάπου αλλού, σε συνδυασμό με την αναρχία και την ηρωίνη, της οποίας η διακίνηση αποδίδεται στους μπάτσους!

Λίγο παρακάτω, κάποιος άλλος μέσα

από το σεξ εκφράζει τα... θρησκευτικά του αισθήματα, απειλώντας το σατανά με τη γνωστή αγγλική λέξη των τεσσάρων γραμμάτων. Κάποιος άλλος, λιγότερο θρησκευόμενος προφανώς, παρατηρά ότι με το σεξ κάποιος είναι «in». Δεν λείπει και ο μαθητής που οραματίζεται να γίνει θαμώνας των καμπαρέ, διατυπώνοντας την επιθυμία του μονολεκτικά, με μια λέξη που εκφράζεται κατά γαλλο-ελληνο-τουρκικό τρόπο!

Βέβαια δε λείπουν και οι σκέτες βωμολοχίες στα ελληνικά, αγγλικά, ακόμα και στα ρωσικά. Ανάμεσα από νεκροκεφαλές, οβάστικες και σταυρούς, σε ένα όργιο ερωτικών συναισθημάτων, κάποιος άλλος ερωτά τον αναγνώστη αν...εκσπερματώνει. Υπολανθάνουσα νεκροφιλία;

Κάποιος άλλος, που προφανώς δεν έχει σαρώσει τα βραβεία φυσικής,

εξαποστέλλει με τρόπον φαλλικό, τόσο το ίδιο το μάθημα της φυσικής όσο και τους διδάσκοντες το μάθημα. Τέλος, κάποιος άλλος που προφανώς δε κάμνει διακρίσεις αλλά ταυτόχρονα δε θέλει ναφήσει κανένα παραπονημένο, «γ...ά όλους!!!»

Το σεξ χρησιμοποιείται για να εκφράσει κάποιος μη αποεπίστατος προφανώς, τα αισθήματα του για το Αποέλ.

Κάποια «ανώνιμη Υiota», που προφανώς δεν είναι ανώνυμη, χρειάζεται ίσως να τύχει κάποιας προσοχής από μέρους της καθηγήτριας των φιλολογικών της μαθημάτων.

Μέσα από το σεξ εκφράζουν κάποιος και τον εθνικισμό ή τις πολιτικές τους αντιρρήσεις. Έτσι η Δέσποινα, σε μια προσπάθεια να σπάσει το σεξικό ανδρικό μονοπώλιο, παρατηρά: Ελλαδάρα! the best! Όσο για τους άλλους - the rest - τους παραπέμπει συλλήβδην στο γνωστό αγγλικό ρήμα με τα τέσσερα γράμματα. Κάποιος άλλος εκφραζόμενος με τον ίδιο τρόπο αλλά στα ελληνικά, δε φαίνεται να νοιάζεται και τόσο για τη χώρα μας.

Ο συνδυασμός των δύο αυτών

γκραφίτι, όπου το ένα εκφράζει την απεριόριστη λατρεία προς την Ελλάδα και το άλλο κάποια περιφρόνηση για την Κύπρο, θα έπρεπε ίσως να προβληματίσει τους διδάσκοντες...

Κάποιος διαφωνών, προφανώς, με την επίσημη γραμμή που ακολουθεί το κράτος όσον αφορά το Κυπριακό, παρατηρά ότι «Μόνη Λύση ο Πόλεμος». Την ίδια στιγμή κάποιος συνοδοιπόρος, καταδικάζει ανορθόγραφα και ανορθόδοξα θα λέγαμε τους Τούρκους, μετερχόμενος και πάλιν το σεξ.

Εκείνο που είναι ίσως αξιοσημείωτο, είναι μια εκτενής... αλληλογραφία στους τοίχους στα ρωσικά. Μια αλληλογραφία που ξεκινά από αθώα μηνύματα όπως το «εδώ είμαστε εμείς», περνά από αναφορές, όπως το «η Ντιάνα και ο Βλάτοικκ είναι ερωτευμένοι» και καταλήγει στο ότι η Κύπρος είναι για κ...ς, κάτι όχι κολακευτικό για τη χώρα μας.

Εν ολίγοις, λιγότερος έρωτας, άφθονο σεξ και βωμολοχίες, κάποιος εθνικισμός και ρωσική παρουσία, χαρακτηρίζουν τα γκραφίτι που κοσμούν την υπόγεια διάβαση στη Γρίβα Διγενή. Που έχουν ωστόσο το «χρώμα» και το ενδιαφέρον τους και όπως έχει αναφερθεί, θα άξιζε να τύχουν κάποιας κοινωνιολογικής και ψυχαναλυτικής προσέγγισης σε μια προσπάθεια ανάλυσης των οραμάτων και του ψυχισμού της ελληνοκυπριακής νεολαίας.

Βουνά, Νάνοι, Ελέφαντες, Ομοφυλοφιλία και το Κυπριακό

Γιάννη Παπαδάκη

Στο ψηλότερο βουνό αυτής της χώρας κατοικούσαν οι θεοί, τα όντα με τις υπερφυσικές δυνάμεις. Παρατηρούσαν από ψηλά τους ανθρώπους και κάποτε επέμβαναν καθορίζοντας τις ζωές τους. Το όνομα του το βουνό το πήρε απ' αυτό μιας άλλης χώρας. Τώρα εκεί που βρίσκονταν παλιά οι θεοί, υπάρχει κάτι που από μακριά φαντάζει στα παιδιά σαν μια τεράστια μπάλα του γκολφ. Εκεί βρίσκονται τα μάτια και τα αυτιά των νέων δυνάμεων του πλανήτη, αφού οι παλιοί θεοί εγκαταλείφθηκαν. Αυτές οι νέες δυνάμεις, οι Μεγάλες Δυνάμεις όπως είναι τώρα γνωστές, παρατηρούν και πάλι το νέο κόσμο από ψηλά και λέγεται ότι και αυτές επεμβαίνουν, ή και καθορίζουν τις ζωές των ανθρώπων.

Σ' αυτή τη χώρα υπάρχει ακόμα ένα βουνό, πάνω στο οποίο βρίσκεται η σημαία μιας άλλης χώρας σαν μια τεράστια βούλα, καθώς και μια ακόμα σημαία μιας διαφορετικής χώρας. Αυτή η τρίτη χώρα, που ενώ με βάση διεθνείς συμβάσεις και κανόνες δεν υπάρχει, στην πράξη ελέγχει αυτό το χώρο, παρ' όλες τις διαμαρτυρίες της παρακείμενης, η οποία ενώ στην πράξη δεν τον ελέγχει υποστηρίζει ότι αυτός ο χώρος ανήκει στην δικαιοδοσία της. Αυτή η δεύτερη οροσειρά λέγεται ότι είναι φυσική συνέχεια των βουνών της τέταρτης χώρας της οποίας και η σημαία έχει χαρακτεί στο βουνό. Οι ταυτίσεις των ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων με Ελλάδα και Τουρκία εκφράζονται φυσικά και στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την φύση και τον χώρο της Κύπρου. Η ονομασία Όλυμπος (εκεί που τώρα βρίσκονται τα ραντάρ των Βρετανών) παραπέμπει στην Ελλάδα, ενώ οι Τουρκοκύπριοι θεωρούν τον Πενταδάκτυλο ως τη φυσική συνέχεια των παρακείμενων οροσειρών της Τουρκίας.

Οι ιστορίες της Κύπρου γραμμένες από Τούρκους και Τουρκοκύπριους συχνά ξεκινούν από τη γεωγραφία με την εξής αναφορά: «Παλιά η Κύπρος ήταν ενωμένη με την Τουρκία, μέχρι που χωρίστηκαν, κάτι που σημαίνει ότι γεωλογικά η Κύπρος ανήκει στην Τουρκία».

Συζητώντας αυτό το θέμα στην Τουρκία, ένας συνομήλικος μου ανέφερε παλιά ότι όντας παιδί μαθαίνοντας αυτά για την Κύπρο, πάντα πίστευε ότι ήταν οι Ελληνοκύπριοι που απέκοψαν την Κύπρο από την Τουρκία, εφ' όσον μάλιστα η μακρόστενη λωρίδα της Καρπασίας φάνταζε ως ο ομφάλιος λώρος που ένωσε την «μητέρα πατρίδα» (anavatan) με την «νεογνή-πατρίδα» (yanru-vatan).

Κάτω από την τουρκική σημαία υπάρχει ένα από τα γνωστότερα ρητά του Πατέρα των Τούρκων, όπως μεταφράζεται το όνομα του Αττατούρκ. Το όνομα αυτό που του απένειμε η Τουρκική Εθνοσυνέλευση όταν τα παιδιά αποφάσισαν να υιοθετήσουν ένα νέο πατέρα, καθώς και η κοινωνία (όπως κάνουν και τόσες άλλες), αποφάσισε να επανακαθορίσει τον εαυτό της και να επιλέξει νέους προγόνους. Όπως θα το έθετε ο Ράοντι: «τα παιδιά γέννησαν έτσι ένα νέο πατέρα». (μητέρες πολύ σπάνια φαίνεται να γεννούν τα παιδιά). Τα λόγια του Αττατούρκ στην πλαγιά γράφουν: «Τι περήφανος Αυτός που Λέει Είμαι Τούρκος». Ενώ αυτό μπορεί απλά να φαίνεται σαν μια ένδειξη υπερφίαλης εθνικής περηφάνειας, η πραγματική σημασία των λόγων του Αττατούρκ έγκειται στις συνθήκες μέσα στις οποίες μιλούσε. Την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η λέξη «Τούρκος» χρησιμοποιούνταν περίπου σαν βρισιά εννοώντας «αγροίκος χωριάτης» και ο Αττατούρκ, γνωστός τότε μόνο ως Μουσταφά Κεμάλ, προσπάθησε να δημιουργήσει την νέα κοσμική τουρκική ταυτότητα με την οποία ήθελε να αντικαταστήσει την προγενέστερη θεοκεντρική οθωμανική. Αυτά όμως έχουν εν πολλοίς ξεχαστεί, γι' αυτό και το ιστορικό νόημα των λόγων του Αττατούρκ έχει χαθεί. Επιβεβαιώνει έτσι και η Τουρκία τη ρήση του Ερνέστ Ρενάν ότι, «αυτό που ενώνει ανθρώπους σε έθνη δεν είναι τόσο η συλλογική μνήμη όσο η συλλογική αμνησία». Και η έννοια της λέξης «Ελληνας» άλλωστε, άλλαξε από το «άπιστος παγανιστής» στο χριστιανικό Βυζάντιο των Ρωμιών, σε περήφανο εθνικό αυτοπροσδιορισμό μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Όπως εύστοχα το θέτει η Σκοπε-

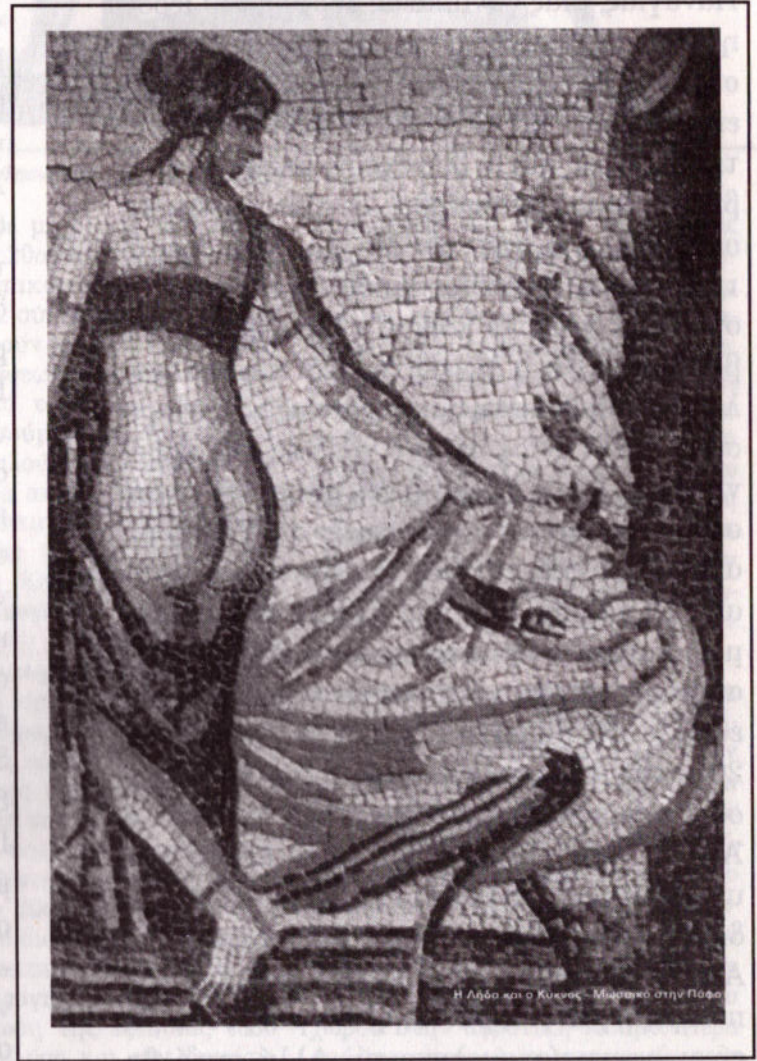
τέα, την επανάσταση την άρχισαν οι Γραικοί (εννοώντας αυτούς που ζούσαν εκτός Ελλάδας και είχαν επηρεαστεί από το πνεύμα της Αναγέννησης), την συνέχισαν οι Ρωμιοί και την τελείωσαν οι Έλληνες. Έτσι και η ονομασία Όλυμπος με τις αρχαιοελληνικές αναφορές της, εμπεριέχει την δική της λήθη.

Αν τα βουνά μιλούν για «εθνικά θέματα», θα μπορούσαν άραγε και τα ζώα; Γιατί όχι, ιδίως στην Κύπρο που στο κάθε τι μπορεί να δοθεί πολιτική διάσταση. Η Κύπρος είναι πολύ γνωστή για τα απολιθώματα νάνων ελεφάντων και ιπποποτάμων. Αυτό για τους Τουρκοκύπριους και Τούρκους ιστορικούς αποτελεί μια ακόμα απόδειξη ότι, εφ' όσον παρόμοια απολιθώματα έχουν βρεθεί και στην Ανατολία, η Κύπρος αποτελεί «μια φυσική προέκταση της Τουρκίας». Το επιχείρημα μπορεί από το ζωϊκό είδος εύκολα να επεκταθεί και στο ανθρώπινο. Όπως κοινά είδη ζώων κατοικούσαν στην Κύπρο και την Ανατολία που παλιά ήταν ενωμένες, και οι πρώτοι κάτοικοι της Κύπρου ήρθαν από την Ανατολία.

Όχι μόνο στα βουνά, στα ζώα αλλά και στο φύλο μπορούν να δοθούν εθνικές διαστάσεις. Ακόμα και σε θέματα σεξουαλικών προτιμήσεων και επιλογών. Η δημόσια συζήτηση για την ομοφυλοφιλία, διεσχίστηκε σε εθνικούς τόνους και από τις δύο πλευρές. Αυτοί που υποστήριζαν την αποικιοποίηση της έλεγαν ότι δεν έχουμε άλλη επιλογή εφ' όσον θα κατηγορείται η Κυπριακή Δημοκρατία στα ευρωπαϊκά δικαστήρια για καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ίδια στιγμή που αυτή κατηγορεί την Τουρκία. Από την άλλη πλευρά, οι υποστηρικτές της ποινικοποίησης πρότασαν το επιχείρημα ότι «τώρα που βρισκόμαστε υπό κατοχή και αμφισβητείται η εθνική μας επιβίωση πρέπει να μένουμε πιστοί στις παραδόσεις και τις αξίες μας» (εδώ φαίνεται να εξαιρούν την αρχαιοελληνική παράδοση). Και οι δύο συμφωνούσαν ότι το θέμα είναι κατ' εξοχήν εθνικό όπως και αντρικό.

Ανίχνευση της ερωτικής ιστορίας της κυπριακής νεοτερικότητας

Αντρέα Παναγιώτου

ΑΦΡΟΔΙΤΗ, Που είσαι ρε κορού;

Η Αφροδίτη έχει καταφέρει μια από τις πιο εντυπωσιακές ιστορικές επανόδους τον περασμένο αιώνα. Το 1900 είναι θέμα αν το 20-25% του κυπριακού πληθυσμού¹ ήξεραν για την αρχαία Θεά - και η ιδέα μια θηλυκής θεάς του ερωτισμού μάλλον δεν θα ενθουσίαζε την αγροτική πλειονότητα του 80% η οποία ήταν βαθειά διαποτισμένη από τις χριστιανομουσουλμανικές κοσμοθεωρήσεις - και ιδιαίτερα από την λατρεία της Παναγίας, μιας γυναικείας μορφής του ιερού η οποία όμως ήταν σαφώς παρθενική / αντισεξουαλική. Σήμερα αντίθετα η Αφροδίτη είναι μάλλον κοινό σύμβολο των δυο κοινοτήτων² αφού και οι δυο έχουν, με τον άλφα ή βήτα τρόπο, μεταφερθεί σε μια νεότερη αντίληψη για την ιστορία και την ταυτότητα και η Αφροδίτη μπορεί να είναι ένα ουδέτερο σύμβολο κοινής κληρονομιάς. Και βεβαίως το ότι η Αφροδίτη είναι και καταναλωτικό σύμβολο της βιομηχανίας του τουρισμού, απλά ενισχύει την γοητεία της χαμένης θεάς. Και η ειρωνεία δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητη - ενώ εμείς, σαν Κύπριοι, αποκαθιστούμε την θεά του ερωτισμού μετά από 16 αιώνες, την ίδια στιγμή η ιστορική μας εμπειρία τον περασμένο αιώνα μάλλον αντι-ερωτική φαινόταν να είναι με βάση την εθνικιστική διαμάχη του δεύτερου μισού του 20ου αιώνα. Αποκαταστήσαμε την Αφροδίτη σαν καταναλωτικό είδος αλλά μάλλον ο Άρης, ο θεός του πολέμου, χαρακτήρισε την πολιτική μας. Από μόνος του βέβαια αυτός ο διχασμός (ανάμεσα στην επιστροφή της Αφροδίτης και την πραγματικότητα της πολεμικής αντιπαράθεσης) θα μπορούσε να είναι αφετηρία σχολιασμού. Αλλά αυτό θα μας οδηγούσε μάλλον σε μια ανάλυση της εισαγωγής νέων πολιτιστικών συμβόλων στην Κυπριακή κουλτούρα από τη Δύση, παρά σε μια ανάλυση της ερωτικής ιστορίας των Κυπρίων αυτόν τον αιώνα.

Πώς να είναι άραγε η Αφροδίτη σήμερα; Τι μορφές πήρε τον περασμένο αιώνα στην

Κύπρο; Είμαστε ανέραστοι σαν λαός; Έχουμε / είχαμε μια ερωτική κουλτούρα; Πως εκφράστηκε; Για να μετακινηθούμε από το σχετικά ποιητικό σχήμα της αναζήτησης της Αφροδίτης, σε ένα πιο κοινωνιολογικό πλαίσιο: Πως εξελίχτηκε η ερωτική ζωή των Κυπρίων αυτόν τον αιώνα; Μέσα από μια τέτοια έρευνα ίσως να μπορούσαμε και να ανιχνεύσουμε μορφές του ερωτικού που παρεισφρύνουν στον δημόσιο βίο. Ένα τυπικό παράδειγμα ήταν η διαπλοκή λ.χ. της επαναπροσέγγισης με δυο ερωτικές - ρομαντικές ιστορίες: Αλεξία - Τζεγκίς (1988) και Γιώτα - Σαλίχ (1993-95) οι οποίες έκφρασαν (αλλά και εν μέρει διαμόρφωσαν) την κοινή γνώμη για τις σχέσεις των δυο κοινοτήτων. Στην περίπτωση της Αλεξίας και του Τζεγκίς (που είχε συμπέσει με την αρχή του κινήματος επαναπροσέγγισης στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 80) είχαμε ένα μαζικό λιντσάρισμα του έρωτα των δυο νεαρών από την Ε/Κ κοινότητα. Ανθρωπολογικά βέβαια η υστερική αντίδραση ακολούθησε μια σεβάση πεπατημένη: τις αντιδράσεις των χωρικών της παραδοσιακής Κύπρου απέναντι στην κλοπή «της νεαρής γυναίκας». Το ότι ο νεοεμφανιζόμενος τότε εθνικισμός (ο οποίος κατά τα άλλα το έπαιζε «άνετος» και «αριστερίστικος»³) πρωτοστάτησε, ήταν χαρακτηριστικό των ριζών του εθνικισμού της δεκαετίας του 1990 σε ένα αντι-νεωτερικό ξέσπασμα. Αντίθετα στην περίπτωση της Γιώτας και του Σαλίχ ο εθνικισμός γνώρισε μια από τις πρώτες δημόσιες ήττες. Η προσπάθεια της πρωινής εκπομπής των Μαύρου - Σφέτσου (η οποία έπαιζε το ρόλο του πρωινού τυμπάνου για τον καθορισμό των πλαισίων της δημόσιας συζήτησης εκ μέρους του εθνικισμού) να παρουσιάσουν την Γιώτα σαν μια «ηθικά ύποπτη» γυναίκα η οποία χώρισε τον Ε/Κ άντρα της για ένα Τούρκο, έπεσε στο κενό. Η κοινωνία (μέχρι και η αρθρογραφία της ΜΑΧΗΣ) ξαφνικά αγκάλιασε την ερωτική ιστορία.

Ιδού λοιπόν το πλαίσιο της αναζήτησης:

Τι είδους ερωτισμό παρήγαγε η Κύπρος σαν συνοριακός χώρος; Πάντως οι άλλοι δεν έχασαν τον συμβολισμό των προσπαθειών μας (ή έστω της πλειοψηφίας) να αυτονομηθεί από την Δύση και να ακολουθήσει μια πιο ανεξάρτητη (άρα συνειδητά συνοριακή) πολιτική

Θα προσπαθήσουμε πιο κάτω να δούμε πως διαπλέκεται το ερωτικό με το πολιτικό, το ιδιωτικό με το δημόσιο - με μια έννοια τις ρίζες των ερωτικών συναισθημάτων/ ταυτίσεων στο Δημόσιο χώρο/ σφαίρα στην καθημερινότητα αλλά και ανάποδα πώς οι αλλαγές στο «Δημόσιο χώρο» διαμόρφωσαν, λογόκριναν, απελευθέρωσαν δυναμικές στην καθημερινότητα: Πως βίωσαν οι Κύπριοι τον έρωτα, το σεξ, το φλερτ, την έλξη του απαγορευμένου πόθου - και συνακόλουθα πώς οργάνωσαν την εκτόνωση αυτών των παθών σε «κόσμιες» μορφές ή πώς και πότε η «οργάνωση του ερωτικού» στην οικογένεια και τους συνακόλουθους θεσμούς χαλάρωσε, έσπασε, αφήνοντας ανοιχτή την πόρτα για κοινωνικές μεταμορφώσεις;

Ας ξεκινήσουμε από τα στοιχεία. Αν ακολουθήσουμε την πιο γνωστή ιστορία της σεξουαλικότητας των τελευταίων δεκαετιών, την ιστορία του Φουκώ, τότε θα πρέπει να αναζητήσουμε τα ίχνη της Αφροδίτης μέσα από την παραγωγή λόγου - και συνακόλουθων μορφών βιο-εξουσίας και μορφών οργάνωσης. Στην Κύπρο

Aristide Maillol: Τρεις Χάριτες, χαλκός 1930

ωστόσο είχαμε μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα, μια βασική προφορική (επικοινωνιακά) νεοτερικότητα. Κατά συνέπεια τα τεκμήρια μας δεν μπορούν να έχουν μόνο την μορφή αναλύσεων γραπτών αναφορών. Σε αυτό το τομέα ωστόσο η «λαϊκή κουλτούρα» μας έχει αφήσει μια αρκετά πλούσια κληρονομιά σε τραγούδια και στις καταγραφές εθίμων. Η ανάπτυξη της κυπριακής ανθρωπολογίας (η της ανθρωπολογίας για την Κύπρο) η οποία έχει θέσει την οικογένεια σαν ένα από τους βασικούς αναλυτικούς της στόχους⁴, μας παρέχει επιπλέον στοιχεία για μια σειρά από πρακτικές αλλά και προφορικές αναφορές για την οργάνωση αλλά και τις αλλαγές στην δομή της οικογένειας τον 20 αιώνα. Σε αυτή την εργασία θα επικεντρώσω την κατ' αρχήν ανίχνευση του ερωτικού στην Κυπριακή νεοτερικότητα του 20ου αιώνα, σε 3 είδη στοιχείων που διαπλέκουν την οργάνωση του ερωτικού / της ηδονής (ή της αναπαραγωγής) με την πολιτική - την οργάνωση της εξουσίας τόσο στον ιδιωτικό όσο και τον δημόσιο τομέα:

1. Αναφορές στο σώμα και ιδιαίτερα στα ερωτικά μέρη - λ.χ. μια ερώτηση που αξίζει να διερευνηθεί είναι πότε λέξεις (και τα παράγωγά τους) όπως «βίλλος», «βυζιά»,⁵ έγιναν ουσιαστικά απαγορευμένες στον δημόσιο λόγο. Διότι αξίζει να θυμηθούμε ότι

στις αρχές του αιώνα οι μανάδες ονόμαζαν τα αγοράκια τους «το βιλλουϊν μου» ενώ η χρήση της λέξης «βυζιά» στα δημοτικά - λαϊκά τραγούδια ήταν συνηθισμένη. Υπάρχει μάλιστα και το φαινόμενο αλλαγής ονομάτων σε χωριά των οποίων το όνομα θυμίζει τη λέξη βίλλος - ένα γνωστό παράδειγμα είναι το «Καλό Χωριό» της Λεμεσού⁶. Η εκκαθάριση της γλώσσας από τις ερωτικές αναφορές συμβάδισε βέβαια με τον εκμοντερνισμό αλλά και με την καταπίεση της κυπριακής από την ελληνική γλωσσική εκδοχή.

2. Αναφορές σε θεσμούς, έθιμα και πρακτικές που συνοδεύουν την οργάνωση της σεξουαλικότητας στην οικογένεια και την κοινότητα και ευρύτερα η διασταύρωση του Δημόσιου με το Ιδιωτικό. Δυο βασικά κείμενα σε αυτό το πλαίσιο είναι το βιβλίο του Β. Αργυρού⁷ για τις αλλαγές στην τελετή του γάμου και το άρθρο του Cassia⁸ για την διαμόρφωση του ιδιωτικού και δημόσιου χώρου στην αγροτική Κύπρο. Πέρα από την κατανόηση της οργάνωσης του ερωτικού η διερεύνηση της δομής του διαχωρισμού της Δημόσιας (της πολιτικής) και της Ιδιωτικής σφαίρας (της οικογένειας) θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε την «μεγάλη μεταμόρφωση» των μέσων του αιώνα - και τα κοινωνικά υποκείμενα που την προώθησαν.

3) Αναφορές στην πορνεία αλλά και στη συμμετοχή των πορτάνων στην ευρύτερη κοινωνική ζωή - ή και πολιτική. Οι πόρνες / πορτάνες επιτελούν βέβαια ένα ρόλο στην κοινωνική οργάνωση της σεξουαλικότητας - από μια οπτική γωνία είναι οι «κοινές γυναίκες» του κυρίαρχου φύλου τις οποίες απολαμβάνει πέρα από τις δεσμεύσεις της μονογαμικής οικογένειας. Και δεν είναι βέβαια ανάγκη να εξιδανικεύσει κανείς ένα επάγγελμα του οποίου οι εργαζόμενες υπέφεραν από ένα τεράστιο κοινωνικό στίγμα. Αλλά εδώ ακριβώς πρέπει να αναγνωριστεί ότι το στίγμα δεν το ενίσχυαν μόνο οι άντρες σαν κυρίαρχο φύλο αλλά και οι γυναίκες / σύζυγοι, οικοκυρές, οι οποίες έβλεπαν τις πορτάνες εν δυνάμει ανταγωνίστριες / αντιπάλους. Κατά συνέπεια θα πρέπει να δούμε τον θεσμό της πορνείας σαν ένα σημείο εκτόνωσης της ανδρικής σεξουαλικότητας, αλλά και του ερωτισμού ευρύτερα, ανάμεσα στον δημόσιο και τον ιδιωτικό χώρο. Ο χώρος της πορνείας ήταν / είναι ουσιαστικά ένας τομέας του δημόσιου βίου στον οποίο βιώνονται / γίνονται «πράγματα» του ιδιωτικού βίου. Άρα η διερεύνηση αυτού του κομβικού σημείου μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε ίσως καλύτερα τις μεταμορφώσεις της Αφροδίτης - άλλωστε και στο μυθιστόρημα του Rushdie «Οι σατανικοί στίχοι» ο ποιητής καταφεύγει ανάμεσα στις πόρνες για να σωθεί από το φανατισμό των θρησκευτικά ορθών που κατακτούν την πόλη.

Αν και το θέμα της σεξουαλικότητας ήταν μέχρι πρόσφατα ταμπού εντούτοις είχε και έχει και η κυπριακή κοινωνία μια αφήγηση για την εξέλιξη των σεξουαλικών ηθών. Στην βασική της μορφή ακολουθεί την ευρύτερη Μεγάλη Αφήγηση ότι «εκμοντερνιζόμαστε, εκπολιτιζόμαστε» όσο επιδρά πάνω μας η Δύση / Ευρώπη. Η σεξουαλική μας απελευθέρωση με άλλα λόγια, θεωρείται και αυτή μέρος «του ευρωπαϊκού κεκτημένου». Η σχετική δειλία των βουλευτών να ψηφίσουν τον νόμο για την ομοφυλοφιλία (αλλά και η βασική επανάπαυση της πλειοψηφίας των ομοφυλοφίλων στην επιβολή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας) μάλλον έχουν ενισχύσει τον μύθο ότι η ιστορία εδώ συμβαίνει μόνο στον βαθμό που κάτι Δυτικό εισάγεται στην τοπική κοινωνία... Θα προσπαθήσουμε πιο κάτω να ανιχνεύσουμε τις μεταλλαγές στην ερωτική ζωή ακολουθώντας τις τρεις γραμμές που σκιαγραφήσαμε πιο πάνω: Την δημόσια έκφραση ερωτικού λόγου, την διασταύρωση Δημοσίου και Ιδιωτικού και την συμβολική θέση της πορτάνας στην κοινωνική φαντασίωση. Καθ' οδόν θα προσπαθήσουμε να δούμε πως «καθάρισε η γλώσσα μας» αλλά και το πώς το καμπαρέ κέρδισε τελικά την μάχη με την νοικοκυρεμένη εστία. Βέβαια θα πρέπει να είμαστε και σαφείς για τα όρια αυτού του κειμένου. Είναι μια ανίχνευση ενός πεδίου που προβάλλει και χάνεται από την επιφάνεια της κοινωνικής έρευνας, χωρίς να έχει γίνει μέχρι στιγμής το κέντρο

μιας συστηματικής μελέτης. Το παρόν κείμενο θα πρέπει να ιδωθεί, σε αυτά τα πλαίσια, σαν ένα θικάνεμα σε ένα οικείο αλλά και άγνωστο χώρο - και η προοπτική του μπορεί να είναι μόνο το ξεπέρασμά του. Να σημειώσουμε επίσης το συνηθισμένο πρόβλημα - παράγωγο του διαχωρισμού: Το κείμενο επικεντρώνεται στην ελληνοκυπριακή κοινότητα αν και στην ολοκληρωμένη της μορφή αυτή η έρευνα (για το ερωτικό στην Κύπρο) θα έπρεπε να καλύπτει και την τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Αξίζει να μελετούμε την ερωτική ζωή - πέρα από την χρησιμότητα της σαν βασικό τομέα της καθημερινότητας; Ο έρωτας πέρα από τις συγκεκριμένες μορφές που μπορεί να πάρει σε συγκεκριμένες κοινωνικές δομές, εκφράζει και μια ευρύτερη και γοητευτικότερη διάσταση: Είναι το αίσθημα / πρακτική μέσα από την οποία επικοινωνούμε με τον Άλλον. Τι είδους ερωτισμό παρήγαγε η Κύπρος σαν συνοριακός χώρος; Πάντως οι άλλοι δεν έχασαν τον συμβολισμό των προσπαθειών μας (ή έστω της πλειοψηφίας) να αυτονομηθεί από την Δύση και να ακολουθήσει μια πιο ανεξάρτητη (άρα συνειδητά συνοριακή) πολιτική με διάφορα εξωτερικά στηρίγματα: Στα πλαίσια των εξελίξεων την δεκαετία του 1960 μια ελληνική εφημερίδα αποκάλυψε την Κύπρο «πόρνη της Μεσογείου». Τότε βέβαια μας εξόργισε το σχόλιο... Ίσως όμως με την τουριστική αποκατάσταση της Αφροδίτης, να πρέπει να το επαναξετάσουμε...

Η παραδοσιακή σεξουαλικότητα: Δημόσιες τελετουργίες σε ένα πατριαρχικό πλαίσιο

Ας ξεκινήσουμε από την ορολογία. Χρησιμοποιήσαμε πιο πάνω κάπως χαλαρά τους όρους «λαϊκό» και «παραδοσιακό» (σαν η κοινωνική οργάνωση και κουλτούρα που προηγήθηκε της νεοτερικότητας). Στο κείμενο που ακολουθεί θα χρησιμοποιήσουμε τον όρο «παραδοσιακό» να αντιστοιχεί στην ιστορική μορφή που χαρακτήρισε την κυπριακή κοινωνία τον 19ο αιώνα⁹ και τις αρχές του 20ου, όπως εισηγήθηκε ο Παπαλεοντίου¹⁰ στην ανάλυση της κυπριακής ερωτικής ποίησης. Ο όρος όμως «λαός» θα χρησιμοποιηθεί σαν αναφορά στα μη προνομιούχα (στο βαθμό που καλύπτουν όχι απλά την εργατική τάξη αλλά και το υποπρολεταριάτο και την μεσαία τάξη του παζαριού) στρώματα των πόλεων τα οποία όμως αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους σαν τέτοια συλλογικότητα - στην έννοια του «λαού» με άλλα λόγια πρέπει να υπάρχει και ένα είδος αυτοσυνειδησης¹¹. Σε αυτά τα πλαίσια η συλλογικότητα των πολιτών μπορεί να εκφράζεται με την έννοια του λαού αλλά η τελευταία έννοια εκφράζει περισσότερο μια αίσθηση διαχωρισμού από μια πολιτική, οικονομική ή πολιτιστική ελίτ.

Θα μπορούσαμε για λόγους ιστορικής οργάνωσης να χωρίσουμε τον 20ο αιώνα σε 3 περιόδους: Την περίοδο μέχρι το 1920/30 όπου συνεχίζει ακόμα να κυριαρχεί η παραδοσιακή κουλτούρα αλλά η παρακμή της είναι πλέον ορατή - και ιδιαίτερα η δεκαετία του 1920 μπορεί να χαρακτηριστεί σαν η δεκαετία των πρωτοπορειών που ανοίγει το δρόμο για

το μέλλον. Η δεύτερη περίοδος μπορεί να οριοθετηθεί από το 1930 μέχρι το 1960 όπου δημιουργούνται οι πολιτικές αλλά και οι σεξουαλικές δομές, όπως θα δούμε, της νεώτερης Κύπρου. Η τρίτη περίοδος καλύπτει την μεταποικιακή περίοδο - μια περίοδο που όπως θα δούμε πιο κάτω θα μπορούσαμε να την υποδιαιρέσουμε σε 3 μέρη: 1960-70, 1974-90, 1990+.

Η παραδοσιακή κοινωνία την οποία κληρονόμησε ο 20ος αιώνας φαίνεται να ήταν, όπως σημειώσαμε, και πιο πάνω «γλωσσικά άνετη», συγκριτικά τουλάχιστον, όσον αφορά την σεξουαλικότητα. Εφ' όσον όμως μιλούμε για μια προφορική κουλτούρα η αναζήτηση ενός ιστορικού σημείου όπου η δημόσια χρήση της λέξης «βίλλος», ας πούμε, αρχίζει να εξαφανίζεται, είναι δύσκολη - αν όχι αδύνατη. Ας δοκιμάσουμε όμως τις έντυπες προσπάθειες για καταγραφή του προφορικού λόγου - τα λεξικά. Τρία λεξικά της κυπριακής γλώσσας τα οποία έχει επανεκδώσει το Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών δίνουν μια εικόνα (και κάποιο δείγμα για τις τάσεις) της δημόσιας έκφρασης των ερωτικών λέξεων. Το λεξικό του Γ. Λουκά φαίνεται να συμπληρώθηκε την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα - έγινε και μια προσπάθεια έκδοσης από το 1898 μέχρι το 1902. Σε αυτό το λεξικό του οποίου η κύρια έμφαση είναι να καταδειχθεί ότι η Κυπριακή έχει ελληνικές ρίζες, αναφέρεται η λέξη «βίλλος» με 5 παράγωγα (βίλλα, βίλλαρας - βίλλας, βίλλαρατος, βίλλος - βήλλος - βύλλος, βίλλουριν). Αναφέρεται επίσης

χωρίς προσδιορισμό χρήσης το «βιλλουδίν». Αντίθετα η λέξη «πούττος» λείπει. Στο «γλωσσάριον» του Ξ. Φαρμακίδη (το οποίο φαίνεται να γράφτηκε την περίοδο 1912 - 25), ο οποίος είχε γυρίσει αρκετά χωριά σαν δάσκαλος, υπάρχουν δυο λέξεις παράγωγα του βίλλου («βιλλάριν», «βίλλος») με τη σημείωση για το «βιλλουδίν»: «...εκλαμβάνεται κατά συνεκδοχήν αντί του υιός. Ιδίως επί της νηπιακής ηλικίας, έλα το βιλλουδίν μου, να δω είναι 'ν' πόσει». Αναφέρεται επίσης η λέξη «πουτίν» με επεξήγηση ότι χρησιμοποιείται και η λέξη «σσίστος». Αντίθετα το «γλωσσάριον» του Ι. Ερωτοκρίτου (ο οποίος ήταν ένας τοπικός προύχοντας από το Πισσούρι) το οποίο φαίνεται να συντάχτηκε στο μεγαλύτερο μέρος του, την περίοδο 1920-1931 (η ίσως και μετά) διαφαίνεται μια νέα στάση: Τόσο στη λέξη βίλλος, όσο και στη λέξη πουτίν σημειώνεται: «Η λέξη ουδέποτε ακούγεται δημοσίως». Αξίζει να σημειωθεί ότι την απαίτηση για λογοκρισία του δημόσιου λόγου την έθεσε ευθαρσώς η ανερχόμενη αστική τάξη στα τέλη του 19ου αιώνα μπροστά στο φαινόμενο της απώλειας ελέγχου πάνω στις κατώτερες τάξεις των πόλεων. Όπως τεκμηριώνει ο Κατσισαύνης στην εξαιρετική του αναφορά στο θέμα, οι εφημερίδες των αστών έγραφαν οργισμένες για «τους χειρόνακτας αχθοφόρους και εν ενί λόγω καθάρματα της αγοράς παντός είδους» όπως και για τους «αγυιόπαιδες» (χαμίνια του δρόμου) και απαιτούσαν από τις αρχές «νομοθετήματα» ενάντια στη «χυδαία έκφρα-

ση» τα «αστεία» και τις «βρώμικες λέξεις» των κατωτέρων τάξεων¹². Και προφανώς η απαίτηση των αστών πέρασε από την νομοθεσία στην καταγραφή της στα λεξικά.

Από ότι φαίνεται λοιπόν από τα λεξικά, αλλά και από την κοινωνική ιστορία, η δημόσια έκφραση του ερωτικού άρχισε να λογοκρίνεται από τα τέλη του 19ου αιώνα και να υποχωρεί μετά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου. Σε αυτήν την εκστρατεία λογοκρισίας, οι ανώτερες τάξεις φαίνεται να ανέλαβαν ρόλο «διαπαιδαγωγού / φορέα πειθαρχίας» για τα λαϊκά στρώματα - είναι εκφραστικό λ.χ. ότι ο Ερωτοκρίτου, σαν τοπικός πρύχοντας, τονίζει ακόμα και στο λεξικό την λογοκρισία.

Πριν προχωρήσουμε στα συνεπαγόμενα της λογοκρισίας ας δούμε τι μπορούμε να διαγνώσουμε από την «γλωσσική άνεση» των παραδοσιακών. Είναι πιο εύκολο, ακολουθώντας την γλωσσολογία, να δούμε στην μοντέρνα λογοκρισία των ερωτικών λέξεων, μια μορφή καταστολής και νεύρωσης. Αυτό όμως σημαίνει ότι η παραδοσιακή κοινωνία δεν είχε αυτές τις νευρώσεις; Θα μπορούσε βέβαια κάποιος να δει στην ελεύθερη έκφραση της λέξης «βίλλος» μια μορφή εκτόνωσης ή ακόμα και επαναβεβαίωσης της πατριαρχικής εξουσίας - άλλωστε είναι χαρακτηριστικό ότι είναι η λέξη βίλλος που κυριαρχεί όχι το πουτίν. Και η αναφορά στην επίκληση της μάνας στον γιο - βιλλούν θα μπορούσε να ερμηνευτεί σαν μια μορφή ταύτισης της μάνας με τον γιο και άρα να αξίζει να συζητηθεί στα πλαίσια της κοινωνικής ψυχάλυσης. Η παραδοσιακή κοινωνία ήταν πατριαρχική - αλλά το θέμα είναι ποια ακριβώς ήταν η συγκεκριμένη δομή, οι ρόλοι αλλά και οι δυναμικές στις αρχές του αιώνα. Στο κείμενο του Περισιτιάνη,¹³ η γυναίκα παρουσιάζεται ουσιαστικά σαν ένα άτομο σε μια θέση - ρόλο που είναι de facto «αδύνατη / ανέφικτη»: «Αν ήταν δυνατό να συνδιαστούν η ιδέα της παρθενιάς και της μητρότητας, η ιδανική σύζυγος θα ήταν μια μητέρα, παρθένα σε αισθήσεις και σκέψεις». Έπρεπε δηλαδή η γυναίκα να είναι μια Παναγία - σύμφωνα, άλλωστε, και με την ηγεμονική χριστιανική ιδεολογία. Αυτή όμως είναι μια στατική εικόνα όπως θα δούμε. Κάτω

από την επιφάνεια της κυρίαρχης ιδεολογίας υπήρχε μια πιο περίπλοκη πραγματικότητα: Η γυναίκα δεν «έπαιζε» μόνο ένα παθητικό ρόλο (είχε τις δικές της σφαίρες δράσης και καθορισμού) και η σεξουαλική ζωή είχε μια πιο περίπλοκη ιστορία και δυναμική. Η γυναίκα παρθένα - μητέρα προφανώς δεν θα μπορούσε να αποκαλεί τα αγοράκια της βιλλούιν - και οι κόρες όπως θα δούμε είχαν άλλα σχέδια στο μυαλό τους παρά να διαπραγματεύονται μόνο την ανέφικτη συνταγή της μητέρας - παρθένας.

Τι σήμαινε λοιπόν η σχετικά άνετη χρήση σεξουαλικών λέξεων; Θα εισηγόμενοι ότι με βάση αυτό το στοιχείο αλλά και μερικά άλλα που σημειώνονται πιο κάτω, η σεξουαλικότητα στην παραδοσιακή κοινωνία ήταν με ένα ιδιόμορφο τρόπο. «δημόσια»/κοινωνική χωρίς να είναι «πρόβλημα» είχε δηλαδή τεθεί η σεξουαλικότητα

σαν ζήτημα προς διασαφήνιση από τον δημόσιο λόγο.

Η παραδοσιακή σεξουαλικότητα θεωρείται σήμερα «βάρβαρη» σε ένα μεγάλο βαθμό - ας προχωρήσουμε, λοιπόν στο κέντρο της «βαρβαρότητας», το οποίο τυγχάνει να είναι και η πρώτη νόμιμη ερωτική πράξη και η οποία γινόταν σχεδόν σε πλήρως κοινοτικό πλαίσιο: Το έθιμο της πρώτης νύχτας του γάμου με το κρέμασμα των σεντονιών με το παρθεναίο εφέ στο μπαλκόνι είτε στους τοίχους. Είναι μια εικόνα η σκηνή που συνήθως προκαλεί την οργή των γυναικών, όταν αφηγείται κανείς την παραδοσιακή οργάνωση της σεξουαλικότητας - ενώ και οι άντρες δεν φαίνονται να νοιώθουν και ιδιαίτερα άνετα. Στην μοντέρνα της εκδοχή, η ερμηνεία του εθίμου είχε να κάνει με ένα βιασμό της γυναίκας (η οποία θεωρείται ότι ήταν πλήρως παθητική στην ερωτική πράξη) και την επίδειξη των αιμά-

των σαν δείγμα της αντρικής κατάκτησης. Δεν μπορεί κάποιος να αρνηθεί αυτή την διάσταση πλήρως... Όμως είναι αμφίβολο αν έτσι βιώνονταν από την πλειοψηφία στην παραδοσιακή κοινωνία. Κατ' αρχήν αξίζει να σημειωθεί ότι οι άλλες γυναίκες (λχ η πεθερά, μάνα) έπαιζαν σημαντικό, εποπτικό ρόλο στην όλη διαδικασία. Αλλά και ο αρσενικός επιβήτορας δεν αντιμετωπιζόταν ακριβώς σαν ένας κατακτητής - μάλλον σαν έφηβος ο οποίος έπρεπε να αποδείξει ότι είχε φτάσει η ώρα της ενηλικίωσης του αντιμετωπιζόταν. Έτσι το έθιμο της «σφαγής του κόκορα» είχε συνήθως την συμβολική διάσταση να του δώσει «δύναμη» ενώ το κρέμασμα των σεντονιών ήταν μια διπλή συμβολική επιβεβαίωση: Της μεν γυναίκας γιατί ήταν πραγματικά παρθένα, του μεν άντρα γιατί τα κατάφερε.¹⁴ Το πως ένοιωσε η κοπέλα είναι δύσκολο να το κρίνει κανείς χωρίς στοιχεία. Αλλά σε μια παραδοσιακή κουλτούρα στην οποία η πρώτη νύχτα του γάμου ήταν και η επίσημη αρχή της σεξουαλικής ζωής του ζευγαριού είναι λογικό και αναμενόμενο ότι τόσο η αντρική όσο και η γυναικεία κουλτούρα θα είχαν αναπτύξει μορφές προετοιμασίας - και σε αυτό το πλαίσιο (στο κοινό άγχος των δυο εφήβων που έπρεπε «να τα καταφέρουν») μπορεί να ήταν μια απάισια σεξουαλική εμπειρία ή μια ηδονικά οργασμική αναλόγως της προετοιμασίας των δυο νεαρών. Αλλά υπάρχει μια άλλη διάσταση αυτής της ερωτικής πράξης την οποία τονίζει ο Αργυρού: Η δημόσια διάσταση της. Δηλαδή το ζευγάρι έκανε σεξ σε ένα κλειστό χώρο αλλά απ' έξω περίμεναν να ακούσουν τα νέα... Και με μια έννοια η επίδειξη του αίματος ήταν και μια επίδειξη της ίδιας της ερωτικής πράξης. Αυτή η δημόσια διάσταση συνάδει ουσιαστικά με την πιο άνετη δημόσια έκφραση για την σεξουαλικότητα. Αξίζει επίσης να αναρωτηθεί κανείς και για το είδος της σεξουαλικότητας που υπήρχε στην παραδοσιακή οικογένεια όταν όλη η οικογένεια κοιμόταν ουσιαστικά στον ίδιο χώρο με ελάχιστα διαχωριστικά. Σαφώς οι ήχοι που συνοδεύουν την μεταμοντέρνα σεξουαλικότητα θα πρέπει να ήταν περιορισμένοι. Αλλά είναι κάπως απίθανο να ήταν πλήρως εξαφανισμένοι. Και

προφανώς τα παιδιά μεγάλωναν με ένα έστω background ήχο ερωτικής ηδονής στα αυτιά τους. Πάντως αν πάρουμε σαν δείγμα τα μυλλωμένα τραγούδια τα οποία περιέχονται στην ανθολογία που συνέταξε ο «Λάμαχος»¹⁵ φαίνεται ότι η παραδοσιακή κοινωνία είχε γνώση (τουλάχιστον στην ερωτική της ποίηση) και του πρωκτικού και του στοματικού έρωτα¹⁶. Πόσο δεδομένα ήταν, ωστόσο, μένει να διερευνηθεί πέρα από αυτή την αρχική ανίχνευση.

Το ότι η κοινωνία στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα ήταν πιο χαλαρή με την σεξουαλικότητα μπορούμε να το δούμε και από την κουλτούρα των πόλεων. Στο Ακταίον της Λεμεσού λ.χ. όπου συχνάζει και η αριστοκρατία αλλά και η διανοήση της πόλης «καλλιτέχνιδες διαφόρων εθνικοτήτων - Γαλλίδες, Ισπανίδες, Γερμανίδες, Βοημιίδες και Ιταλίδες - ψυχαγωγούν και ξεπείρζουν την νεολαία αλλά και μεγαλύτερες ηλικίες με τα τραγούδια και τους χορούς των (επίδειξη «Ιταλικών γαμπών» ονομάζει τους χορούς τους η «Αλήθεια» της 13ης Οκτωβρίου 1910).¹⁷ Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ο δρόμος που εφάπτεται με την πλατεία Ηρώων (στην οποία υπήρχαν από παλιά καμπαρέ και «κέντρα διασκέδασης») θεωρείτο το Καρτιέ Λατέν της Λεμεσού όπου ζούσαν οι διανοούμενοι της πόλης. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στις πόλεις (ιδιαίτερα στο Βαρόσι και την Λεμεσό) είχε αρχίσει να αναπτύσσεται από την δεκαετία του 1910 και ένας φεμινιστικός λόγος - ένας λόγος ωστόσο που τονίζει την ισότητα αλλά δεν άγγιζε καν το ζήτημα της σεξουαλικότητας¹⁸. Το ζήτημα της γυναικείας απελευθέρωσης ήταν και από τα σημαντικά ζητήματα που έθεσε το, πολιτιστικά μοντερνιστικό,

Αξιοπρεπών κυρίων... καλλιτεχνικές φαντασιώσεις! 1910 (από φεμινιστικό ημερολόγιο της Αθήνας)

κομμουνιστικό κίνημα την δεκαετία του 1920. Έτσι μια περίφημη ομιλία για την ισότητα των γυναικών¹⁹ στο εργατικό κέντρο της Λεμεσού έγινε αιτία να έχουν οι προλετάριοι κομμουνιστές μια από τις πρώτες θετικές αναφορές στον τύπο της πόλης. Και φαίνεται ότι υπήρχε μια γυναικεία ομάδα στην κομμουνιστική κίνηση. Όσον αφορά στην ευρύτερη κατάσταση των κατωτέρων τάξεων στις πόλεις η αναφορά του Surridge (ο οποίος έκαμε μια, ιστορική πλέον έρευνα για την κατάσταση του αγροτικού πληθυσμού στα τέλη της δεκαετίας του 1920) είναι ενδιαφέρουσα: «Ανάμεσα στους Έλληνες Χριστιανούς η συμβίωση πριν τον γάμο αλλά μετά την τελετή του αρραβώνα συμβαίνει κάποτε, αλλά υπάρχουν πολύ λίγες περιπτώσεις όπου δεν ακολουθεί ο γάμος όταν η γυναίκα μένει έγκυος. Αυτού του είδους ο «δοκιμαστικός» γάμος είναι πιο συνηθισμένος ανάμεσα στους φτωχότερους των πόλεων».²⁰ Όπως θα δούμε πιο κάτω το μοντέλο των φτωχών των πόλεων του 1920 θα γινόταν μετά το 1960 το κυρίαρχο μοντέλο.

Το σώμα στην σκιά της Ιστορίας: Η επανάσταση της δεκαετίας του 1940

Πότε έγινε η μεγάλη αλλαγή από την «παραδοσιακή» οικογενειακή / σεξουαλική δομή στην πιο γνωστή μορφή που γνωρίσαμε όσοι γεννηθήκαμε στο δεύτερο μισό του αιώνα; Ο Αργυρού προσδιορίζει την αλλαγή κάπου μεταξύ 1930 και 1960 ενώ ο Λοΐζος²¹ φαίνεται να επικεντρώνει την έμφαση στην δεκαετία του 1940. Το 1945 (τέλος του πολέμου, επιστροφή στρατιωτών) φαίνεται να είναι σημείο καμπής τόσο στις αναφορές του Αργυρού όσο και του Cassia. Κατά τον Αργυρού η μεγάλη αλλαγή από την παραδοσιακή οικογενειακή δομή σε μια πιο νεωτερική μορφή ήταν αποτέλεσμα μιας έντονης διαμάχης στην οποία κεντρικό ρόλο έπαιξε η νεολαία. Η παρακμή λ.χ. του έθιμου της δημόσιας έκθεσης των αποτελεσμάτων της «πρώτης νύχτας» αποδίδεται στην αυξανόμενη άρνηση των νέων (- ανδρών και γυναικών) να υπόκεινται σε αυτή την τελετή ενηλικίωσης. Ο Λοΐζος αποδίδει τις αλλαγές στις πληθυσμιακές και πολιτιστικές αλλαγές: Η αύξηση του γυναικείου πληθυσμού αλλάζει το έθιμο της παροχής της προίκας από τον άντρα στην γυναίκα ενώ η εισαγωγή νέων τεχνολογιών και εμπειριών (όπως η εκπαίδευση, η αστικοποίηση και ευρύτερα η αναζήτηση εργασίας εκτός του χώρου του χωριού) έδωσε για πρώτη φορά την ευκαιρία στις νεώτερες γενιές να αμφισβητήσουν την εξουσία των γονιών - και ιδιαίτερα του πατέρα. Και ο Λοΐζος είναι σαφής για τις πολιτικές προεκτάσεις αυτής της ηλικιακής διαμάχης:

«Αν η εκκλησία είχε στους κόλπους της «πατέρες που γνώριζαν καλύτερα» τότε το ΑΚΕΛ ήταν γεμάτο από «επαναστατημένους γιους».

Αξίζει εδώ να τονίσουμε την σημασία της δεκαετίας του 1940 για την ευρύτερη ιστορία της Κύπρου. Αν και σαν τέτοια η δεκαετία είναι βαθύτατα υποβαθμισμένη στην επίσημη ιστοριογραφία²² εντούτοις αυτή η δεκαετία είναι σε ένα μεγάλο βαθμό η «χαμένη σύνδεση» στην σύγχρονη ιστορία. Αυτή τη δεκαετία οι λαϊκές τάξεις της Κύπρου πέρασαν σε μια σαρωτική επίθεση ενάντια στο κατεστημένο (ας χρησιμοποιήσουμε αυτόν τον όρο για να περιγράψουμε το status quo) που δημιούργησε τις δυναμικές που χαρακτήρισαν την ιστορική πορεία της Κύπρου τα επόμενα 50 χρόνια. Κατ' αρχήν η δεκαετία του 1940 έθεσε τις βάσεις (μέσα από έντονους διεκδικητικούς αγώνες) ενός Κυπριακού μοντέλου «ελέγχου του καπιταλισμού» - με

κύριους άξονες τον θεσμό της ΑΤΑ που κερδήθηκε με τους αγώνες του 1941-44 και την αναγνώριση του ρόλου των οργανώσεων της εργατικής τάξης στην ρύθμιση της εργασίας, των συλλογικών συμβολαίων και του περιορισμού της απόλυτης εξουσίας των εργοδοτών που αποκλήθηκαν σαν αποτέλεσμα των μεγάλων ταξικών αντιπαράθεσεων του 1946-48. Στο πολιτικό επίπεδο η δεκαετία του 1940 και ιδιαίτερα μετά το 1944 έθεσε τις βάσεις του Κυπριακού αντι-αποικιακού κινήματος - ουσιαστικά οι πρώτοι νεκροί του αντιαποικιακού αγώνα έπεσαν στο Λευκόνοικο τις 25 του Μάρτη του 1945. Και ευρύτερα οι μαζικές κινητοποιήσεις της δεκαετίας δημιούργησαν μια de facto κοινωνία των πολιτών - μια σειρά από πρακτι-

κές αλλά και μορφές δημόσιου λόγου και πράξης οι οποίοι ξέφυγαν από τα νομικά πλαίσια και λειτουργούσαν σαν τροποπύλη στις συνειδητές στρατηγικές της αποικιοκρατίας όπως λ.χ. η συνεχής προσπάθεια των αρχών να κηρύξουν το ΑΚΕΛ, τις αριστερές συντεχνίες κλπ εκτός νόμου. Στην Κύπρο είχε εμπεδωθεί ένα θεσμικό πλαίσιο το οποίο ακόμα και οι Άγγλοι δεν μπορούσαν να υπερβούν ή να αντιμετωπίσουν και είναι ακριβώς αυτό το πλαίσιο (τοπικών συλλόγων, συντεχνιών, οργανώσεων διαφόρων ειδικοτήτων και ταυτοτήτων) που δημιούργησε ένα ιδιότυπο είδος «κοινωνίας των πολιτών» στην Κύπρο που συνήθως παραγνωρίζεται από αναλυτές που επικεντρώνονται μόνο σε εβδη αυτοοργάνωσης των πολιτών που συμβαδίζουν με τα δυτικά πρότυπα. Και αυτοί οι ενδιάμεσοι θεσμοί έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αποφυγή της γενίκευσης της εμφύλιας διαμάχης που προωθούσε ο Γρίβας το 1955 - 59 αλλά και στις δικοινοτικές συγκρούσεις του 1963-64.²³

Έχουμε στοιχεία που τεκμηριώνουν την σύνδεση των πολιτικών αλλαγών και των αλλαγών στην δομή της οικογένειας και κατά προέκταση της σεξουαλικότητας: Τα εμπειρικά στοιχεία φαίνεται να στηρίζουν την σύνδεση που εισηγήθηκε ο Λοΐζος ανάμεσα στο «λαϊκό κίνημα» της αριστεράς τη δεκαετία του 40 και την αμφισβήτηση εκ μέρους της νεολαίας των παραδοσιακών πατριαρχικών δομών. Έτσι σε μια καταγραφή των μελών του ΑΚΕΛ στην επαρχία Αμμοχώστου το 1948²⁴ έχουμε ένα ποσοστό γύρω στα 66% το οποίο είναι κάτω από 30 χρονών, 28.5% ανάμεσα σε 30 και 40 και μόνο 5.5% ήταν πάνω από 41 χρονών. Την ίδια περίοδο έχουμε και μια εντυπωσιακή σε μερικές περιπτώσεις οικογενειακή ρήξη σε αστικές οικογένειες - στο Βαρώσι είχαμε και ειδικές εκκλήσεις μέσω του τύπου προς τα «πλανεμένα παιδιά» η οποία στόχο «να επαναφέρει με την πειθό στην εθνική γραμμή τους αριστερούς νέους της Αμμοχώστου, τους νεωτερίζοντες ιδεολόγους, αρκετούς τέκνα της αστικής και των άλλων ευπόρων τάξεων της πόλεως οι οποίοι είχαν συσπειρωθεί γύρω από τις οργανώσεις και τις εφημερίδες της αριστεράς».²⁵ Στην Λεμεσό υπήρχε μια

ολόκληρη τάση ρήξης με το παρελθόν ανάμεσα στους μεσοαστούς διανοούμενους της πόλης από την δεκαετία του 1920 - ενδεικτικό δείγμα ήταν άλλωστε η έκδοση του περιοδικού «Αβγή».

Όσον αφορά την παραγωγή του ερωτικού λόγου έχουμε μια έμμεση αλλά δυστυχώς ασαφή αναφορά του Λάμαχου στην ανθολογία της Κυπριακής ερωτικής ποίησης - εκεί αναφέρει ότι τα ποιήματα τα οποία καταγράφονται στην έκδοση ανήκουν στην περίοδο 1930-50²⁶. Το γιατί δεν διευκρινίζεται. Αξίζει πάντως να αναφερθεί ότι η δεκαετία του 1930 χαρακτηρίζεται από μια άνθιση της «ληστρικής λαϊκής λογοτεχνίας»²⁷ (μέρος της οποίας ήταν και το αφήγημα του Ανθία «Ένας Γραϊκός που έγινε παπάς» αλλά και η αναβίωση του ενδιαφέροντος για τα Χασαμπουλιά) αλλά είναι επίσης και η δεκαετία κατά την οποία η ομοφυλοφιλία κάνει την εμφάνισή της στον δημόσιο λόγο (πέρα από την ερωτική ποίηση). Ξεσπά το σκάνδαλο με την «αλυσίδα» - μια ιστορία ερωτικών επαφών Άγγλων με νεαρούς και από τις δυο κοινότητες.²⁸ Σε αυτό το πλαίσιο η δεκαετία του 1930 έχει τα συμπτώματα μιας περιόδου «κρίσης αξιών» - που εκφράζεται είτε με υστερίες «ηθικού πανικού» είτε με την άνθιση μιας λαϊκής κουλτούρας με ελευθεριάζοντα στοιχεία (εξιδανίκευση παρανόμων, νέες πολιτιστικές αναζητήσεις).

Αν η δεκαετία του 30 είναι μεταβατική (και η πολιτική πρακτική είναι ουσιαστικά λογοκρινόμενη από την Παλμεροκρατία) η δεκαετία του 40 είναι η περίοδος των κινητοποιήσεων - και της συγκρότησης του «λαού» σαν συλλογικότητας. Σε αυτό το πλαίσιο όπου το Δημόσιο «εκρήγνυται» είναι ενδιαφέρον να δούμε

πως αντιμετωπίζεται ο νευραλγικός χώρος της πορνείας - ο χώρος των ερωτικού στον δημόσιο χώρο. Τα όρια του λαού όχι απλά φτάνουν μέχρι τις πουτάνες αλλά οι πουτάνες γίνονται και ένα είδος συμβόλου του λαού που διεκδικά την αξιοπρέπειά του. Το κλίμα της περιόδου φαίνεται στις αναμνήσεις δύο ηγετών του λαϊκού κινήματος τότε: του Ζιαρτιδη και του Σέρβα. Ο Ζιαρτιδης στην ανάμνηση του για τους μεγάλους απεργιακούς αγώνες της δεκαετίας του 1940 και ιδιαίτερα για την απεργία του 1944, σημειώνει:

«Θα αναφέρω μερικά συγκινητικά παραδείγματα από τον αγώνα της 1ης του Μάρτη. Ήταν ένας πολύ δύσκολος, σκληρός αγώνας, που δίχως την αλληλεγγύη του λαού δεν θα επιτύχαμε. Πώς εκδηλώθηκε αυτή η αλληλεγγύη; Πρώτα ανάμεσα στους μεσαίους της πόλης... (αλλά και) οι λεπροί λοιπόν έκαναν έρανο για να ενισχύσουν τον αγώνα της 1ης του Μάρτη. Οι ιεροδούλες της περιοχής έκαναν επίσης έρανο για να ενισχύσουν το απεργιακό ταμείο. Μια απ' αυτές θυμούμαι είχε προσφερθεί να μας δώσει το δακτυλίδι της. Δεν το πήραμε βέβαια αλλά αυτό δείχνει πόσο είχε επεκταθεί η συμπάθεια και η αλληλεγγύη του λαού στον αγώνα εκείνο».²⁹

Ο έρανος των πουτάνων δείχνει όντως την λαϊκή αλληλεγγύη αλλά δείχνει και δυο άλλα πράγματα: Ότι τα όρια του λαού έφταναν σαφώς μέχρι τις πουτάνες και ότι οι ίδιες οι πουτάνες ένοιωθαν να ταυτίζονται με ένα αγώνα στον οποίο δεν συμμετείχαν άμεσα και τα κέρδη του (η ΑΤΑ) δεν θα τις επηρέαζε με κανένα τρόπο. Η ταύτιση των πουτάνων με ένα συνδικαλιστικό αγώνα σε μια «ομαλή» ιστορική περίοδο μάλλον θα εθεωρείτο απίθανο φαινόμενο - και ίσως να μην γινόταν καν αποδεχτή αν το εργατικό κίνημα ήθελε να προβάλλει το καθωσπρεπισμό του. Αντίθετα από ότι φαίνεται την δεκαετία του 40 τα σύνορα του λαού δεν έχουν ακόμα χαραχτεί με διαχωριστικές γραμμές στάτους. Το φαινόμενο δεν είναι κυπριακό. Η πόρνη υπήρξε ένα αμφιλεγόμενο αλλά σημαντικό σύμβολο των γαλλικών εξεγέρσεων του 19ου αιώνα (1830, 1848, 1871) αλλά και τις ισπανικές επαναστάσεις του 1936. Στην φάλαγγα των αναρχικών που ξεκίνησε από την

Βαρκελώνη για να απελευθερώσει την Σαραγόσα, υπήρχε μια σημαντική παρουσία των πουτάνων της Βαρκελώνης. Όπως παρατηρεί η Ρ. Δημοπούλου η πόρνη ταυτίζεται ως ένα σημείο με τον λαό στην φαντασιακή αναπαράσταση της επανάστασης: «Η εικόνα της πόρνης είναι πολύτιμη γιατί συμβολίζει τη ρήξη με το παρελθόν, γιατί συσσωρεύει στο πρόσωπο της όλη την ατιμία, τη μιζέρια και την αναξιοπρέπεια, κι ενώ αποδέχεται αυτή την εικόνα, πετάει με περιφρόνηση την ευθύνη στον αντίπαλο. Η πόρνη, όμως, με αυτό το εξαθλιωμένο πρόσωπο συμβολίζει, όπως θα έλεγε και η Λουίζ Μισέλ, το πρώτο θύμα της κοινωνικής αδικίας και για το λόγο αυτό η επανάσταση οφείλει να τιμά την παρουσία της στην πρώτη γραμμή της μάχης».³⁰

Έτσι σε μια καταγραφή των μελών του ΑΚΕΛ στην επαρχία Αμμοχώστου το 1948 έχουμε ένα ποσοστό γύρω στα 66% το οποίο είναι κάτω από 30 χρονών, 28.5% ανάμεσα σε 30 και 40 και μόνο 5.5% ήταν πάνω από 41 χρονών

Με αυτή την έννοια ο Ζιαρτίδης θυμάται στο τέλος της ζωής του τους λεπρούς και τις πόρνες σαν σύμβολα μιας αλληλεγγύης που αγκαλιάζει όλο τον λαό αλλά η μνήμη του τονίζει έστω και έμμεσα την κοινωνική αδικία που υφίσταται η πουτάνα: Το δακτυλίδι που προσφέρεται είναι μια έμμεση αλλά σαφής αναφορά στην πίστη / άποψη ότι οι πόρνες είναι θύματα, που έπεσαν στην κατάσταση στην οποία βρίσκονται είτε λόγω φτώχειας, είτε λόγω υποσχέσεων για

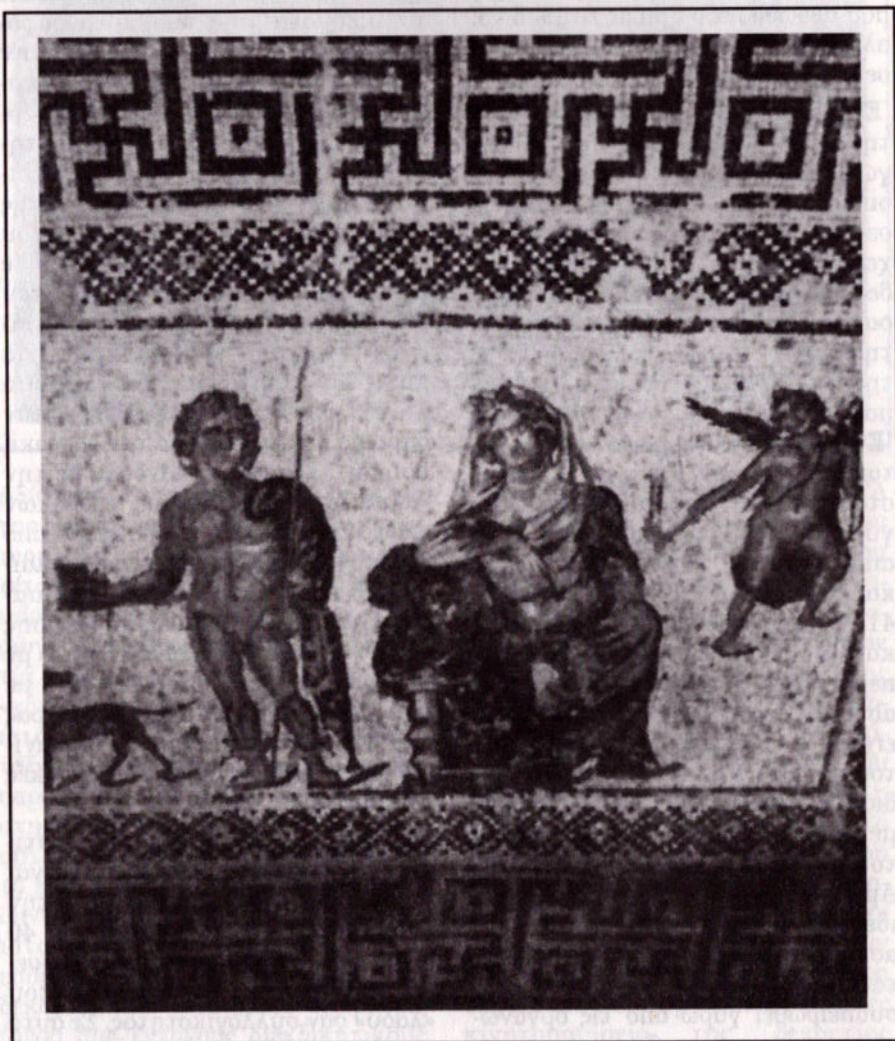
γάμο (το δακτυλίδι του αρραβώνα) που δεν τηρήθηκαν.

Αυτή την τιμητική θέση για την πουτάνα στους κοινωνικούς αγώνες την συναντάμε και στα απομνημονεύματα του χαρισματικού ηγέτη της Αριστεράς την δεκαετία του 40, του Π. Σέρβα. Αναπολώντας την Λεμεσό που έζησε σαν δήμαρχος ο Σέρβας αναφέρεται με ιδιαίτερη αγάπη στην Κεζιμπά, την τουρκοκυπρία πουτάνα - και στην ροή του λόγου αποδίδει κάτι από την Κεζιμπά στην πόλη ολόκληρη, «άτακτη»:

«Η Κεζιμπά ήταν η πιο ξακουστή ιεροδουλη στην μικρή μας άτακτη πολιτεία. Όταν για πρώτη φορά την συνάντησα με εντυπωσίασε η σεμνότητα και η ευγένεια της καθώς και η προσπάθεια της στο πως θα παρουσίαζε την προσφορά της. Αμήχανα άνοιξε την τσάντα της. Πήρε ένα φάκελο και ψέλλισε: Αυτά

τα χρήματα είναι για τα ορφανά».³¹

Ήταν από τις πρώτες εισφορές για την δημιουργία παιδικής στέγης για τα φτωχά και ορφανά παιδιά της πόλης. Εδώ η πουτάνα προβάλλει όχι μόνο με το αίσθημα της προσφοράς, όπως στην απεργία του 1944, αλλά και με μια ευγένεια/ ανωτερότητα την οποία ο Σέρβας αντιπαραβάλλει στην τσιγγουνιά των αστών της πόλης. Και κλείνει την αναφορά του με την εικόνα της Κεζιμπά να στέκεται στο δρόμο μαζί με χιλιάδες άλλους για να υποδεχτούν «το φτωχόπαιδο που έγινε δήμαρχος», όταν ο Σέρβας αποφυλακίστηκε από τους Βρετανούς. Η Κεζιμπά (όπως άλλωστε και ο Αρκοντής ο γνωστός ζητιάνος της πόλης) βίωναν τον Σέρβα και την άνοδο της αριστεράς στην τοπική εξουσία σαν μια νίκη των φτωχών, του λαού στον οποίο ανήκαν και οι ίδιοι.

Ψηφιδωτά από την Οικία του Διόνυσου στην Πάφο.

Το άλλο πρόσωπο του εκμοντερνισμού: Ο εξορισμός του ερωτικού από το δημόσιο

Σκηνή του Ευαγγελισμού από το ναό της Παναγίας του Άρακα στα Λαγουδερά

Η κρίση αξιών και θεσμών που παράγει αμφισβήτηση και κινητοποίηση του «λαού» είναι η μια όψη του εκμοντερνισμού. Υπάρχει όμως και η άλλη: Ο λαός ζητά σεβασμό από τους άρχοντες. Και ο σεβασμός έρχεται με την μορφή της μικροαστικοποίησης. Ο λαός κερδά δικαιώματα αλλά όσο εντάσσεται (ή εκείνα τα στρώματα που εντάσσονται) πρέπει να εγκαταλείψουν την πληβειακή κουλτούρα της αντιπαράθεσης - του πρακτικού και συμβολικού διαχωρισμού από την κουλτούρα της ελίτ. Τον ρόλο της κουλτούρας της ένταξης και μικροαστικοποίησης των λαϊκών στρωμάτων τον έπαιξε σε ένα μεγάλο βαθμό ο εισαγόμενος εθνι-

κισμός. Είδαμε προηγουμένως ότι οι αστοί (των οποίων η ιδεολογία ήταν ο ελληνικός εθνικισμός) από τα τέλη του 19ου αιώνα απαιτούσαν «νομοθετήματα» για να ελέγχουν την γλώσσα των κατωτέρων τάξεων. Το ρόλο του ελέγχου ήρθε τελικά να παίξει πιο επιτυχημένα και από τον νόμο, το σχολείο, η ιδεολογία της ανώτερης, εξευγενισμένης γλώσσας (ελληνικά ενάντια στα χωρκάτικα κυπριακά) αλλά και η υπόσχεση γνώσης και εκπολιτισμού / σεβασμού που έκφραζε η εκπαίδευση. Σε αυτό το πλαίσιο η πιθανότητα να μεταφερθεί η δημόσια κουλτούρα της σεξουαλικότητας της παραδοσιακής δομής σε ένα νεωτερικό πλαίσιο ήταν ουσιαστικά

μια «χαμένη ιστορική πιθανότητα» - μια πιθανότητα να αποκτήσει η Αφροδίτη πρόσωπο ερωτικό χωρίς τις διαμεσολαβήσεις των μητέρων, των ρομαντικών ημιπαρθένων και της βιασμένης αθωότητας που ακολούθησαν. Αυτήν την πιθανότητα φαίνεται ότι την έκφρασαν, σαν πολιτιστική ηχώ, οι ποιητάρηδες - και τα τεκμήρια αυτής της ηχητικής μορφής της Αφροδίτης είναι τα «μυλλωμένα» τραούθκια. Σημείο καμπής είναι σίγουρα τα ερωτικά ποιήματα του Β. Μιχαηλίδη και ιδιαίτερα «το πάλιωμα του Βίλλου με τον Πούττο». Πέρα από την συμβολική σημασία που έχει το γεγονός ότι το ποίημα γράφτηκε από τον πατέρα της κυπριακής γραπτής ποίησης, η ίδια η θεματολογία του είναι εκφραστική μιας ριζικής στροφής μακριά από τα παραδοσιακά πρότυπα: Από το 1916 ο Βασίλης Μιχαηλίδης τοποθετεί τον Βίλλο και τον Πούττο επί ίσης βάσης στην μονομαχία - και στο τέλος ο νικητής είναι ο πούττος (η Αφροδίτη θα μπορούσαμε να πούμε στο ποιητικό μας πλαίσιο αναφοράς).³² Όμως οι ποιητάρηδες που ακολουθούν αυτή την μούσα / ανεράδα επιβιώνουν μέσα στον λαό όσο ο λαός διατηρεί την πληβειακή του κουλτούρα. Τα «απομνημονεύματα» του Άζινου σε αυτά τα πλαίσια είναι χαρακτηριστικά αυτής της υποκουλτούρας - των «διωγμών» αλλά και του χιουμοριστικού / πειραχτικού δημόσιου λόγου της που έχει σήμερα εξαφανιστεί.

Ο Άζινος³³ σημειώνει ότι ήδη από την δεκαετία του 1920 η αστυνομία κυνηγούσε τους ποιητάρηδες για τις «αθυροστομίες» τους:

«...επήαμεν στο Δικαστήριο. Του λέει ο δικαστής: «Κύριε Παλαίσιη σεβόμαι το παρελθόν σου. Ξέρω, εσείς οι ποιη-

τές άμα φουσκώσετε, πίννεται τζαι λλίον τζαι λαλείτε κανέναν μυλλωμένον. Αυτά μου αρέσουν τζαι εμέναν. Αλλά αυτό μόνον εν στενώ κύκλω επιτρέπεται».

«Εν στενώ» κύκλω σήμαινε ουσιαστικά λογοκρισία. Το κράτος παρεμβαίνει με αυτή την έννοια δυναμικά για να ρυθμίσει τον δημόσιο λόγο. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950 έχουμε την δημοσίευση ερωτικών ποιημάτων (με την προσθήκη μάλιστα «ακατάλληλο για δεσποινίδες»)³⁴. Και αν κρίνουμε από τις περιπέτειες στην αφήγηση του Άζινου η δημόσια έκφραση με σεξουαλικούς όρους πρέπει να συνεχίστηκε στους λαϊκούς δημόσιους χώρους - όπως ταβέρνες και πανηγύρια. Το ακόλουθο επεισόδιο είναι ενδεικτικό μιας στιχομυθίας που μοιάζει σήμερα εξωπραγματική:

«Τζαι τώρα στο παναῦριν τ' Αι-Κυπριανού. Που την παραμονήν που εμαζεύκουνταν, επήαμεν. Το λοιπόν, είσιεν μιν πολλά χοντρήν τζαι επούλεν παννιά. Ήτουν που τον Άι-Δεμέτην. Το λοιπόν:

Να την μοιράσουν, κάμνει δκυό τζι ακόμα εννά περάσει

εγιώ θαυμάζω, δηλαδή, είντα πουττάτσον έσειε!

Λαλεί μου: «Στραβάρα μες στ' αμμάθκια σου! Ό,τι λοεΐς εν' των άλλων, εν' τζαι μέναν. Έτο! νάκκον πασιά τα σεΐλη του.»

Η ροή της σεξουαλικής ιστορίας φαίνεται σε αυτό το πλαίσιο ασυνεχής - και δεν συμβαδίζει με την απλοϊκή αντίληψη για μια ευθύγραμμη πρόοδο με βάση τον εκμοντερνισμό υπό την σκέπη της δυτικής επίδρασης. Από τις ενδείξεις που έχουμε φαίνεται ότι οι πόλεις «σαν κομβικό σημείο του εκμοντερνισμού» έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο σαν γεωγραφικά σημεία «απελευθέρωσης» από τις παραδοσιακές δομές. Όμως ταυτόχρονα ο εκμοντερνισμός (και η δυτική επίδραση - τόσο ο αγγλικός όσο και ο εισαγόμενος ελληνικός πουριτανισμός) μάλλον προήγαγε μια αναδόμηση της πατριαρχικής δομής και μια πιο αυστηρή σεξουαλική ηθική / γλώσσα. Ο εκμοντερνισμός, όπως είδαμε, προήγαγε από την μια την κρίση της παραδοσιακής ιεραρχίας ενώ από την άλλη οδήγησε σε μια εξορία της σεξουαλικότητας από τον δημόσιο

Η Αφροδίτη της Μήλου

λόγο. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η σεξουαλικότητα πέρασε από ένα σύστημα στο οποίο ήταν ενταγμένη σαν βασικός βιωματικός άξονας μέσα από μια σειρά τελετουργιών που επέτρεπαν την εκτόνωση αλλά και την βίωση της, σε ένα σύστημα στο οποίο η σεξουαλικότητα έγινε «πρόβλημα». Αυτή η «προβληματικοποίηση» της

σεξουαλικότητας σήμαινε ουσιαστικά ότι η κοινωνία έπρεπε να βρει ένα νέο τρόπο οργάνωσης της ερωτικής ενέργειας. Και δεν είναι βέβαια καθόλου τυχαίο ότι η σεξουαλικότητα τίθεται σαν θέμα ακριβώς στις περιόδους κατά τις οποίες η κοινωνία ολοκληρω περνούσε μια γενικότερη κρίση η αμφισβήτηση των θεσμών.

Αντεπανάσταση και Ομαλοποίηση: 1950-80

Η βασιική αντίδραση στην αναταραχή των δεκαετιών 1920-50 εμφανίστηκε την δεκαετία του 50. Η κορύφωση της νεολαιίστικης εξέγερσης την δεκαετία του 40, η οποία συμβάδισε με την ευρύτερη άνοδο του λαϊκού κινήματος, οδήγησε στην ανάδυση ενός ντόπιου εκμοντερνιστικού κινήματος το οποίο προκάλεσε την αντίδραση των παραδοσιακών. Ο Λοΐζος γράφει περιληπτικά για τις αντιθέσεις μέσα από τις οποίες η Δεξιά και η εκκλησία σπρώχτηκαν / κινήθηκαν να αναλάβουν την ηγεσία του αντιαποικιακού κινήματος από την αριστερά:

«Η παλιά εμπορική αφρόκρεμα (ελίτ) έστελλε τα παιδιά της στο εξωτερικό για πανεπιστημιακές σπουδές και έτσι ξεφύτρωσε ένας μεγάλος αριθμός γιατρών, δικηγόρων και επιχειρηματιών. Οι ιδέες εισέρχονταν στην κοινωνία μέσω αυτής της οδού, καθώς και μέσω της αριστεράς. Το γεγονός ότι η εκκλησία αισθανόταν να πέζεται και από τις δυο αυτές κατευθύνσεις, από τον μοντερνισμό των αποφοίτων των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων και από τον υλισμό της αριστεράς, ίσως εξηγεί εν μέρει το σθένος και το χρόνο που διάλεξε η εκκλησία να δεσμευτεί με την ΕΟΚΑ. Οι προκλήσεις που εμφανίζονται αυτή την εποχή είναι πολλές. Οι γιοι έρχονται σε αντίθεση με τους πατέρες τους, οι εργάτες με τους εργοδότες. Ο κομμουνισμός και σοσιαλισμός προκαλούν την εκκλησία και την παραδοσιακή ηγεσία της στην ηθική και πολιτική ζωή. Οι γυναίκες προκαλούν τους άντρες με τις επιτεύξεις τους στον τομέα της παιδείας και της εργασίας, αποφεύγοντας να έλθουν σε άμεση σύγκρουση τον πρώτο καιρό. Αργότερα όμως όταν οι Ελληνοκύπριοι αγωνιστές απέρριψαν την νομιμότητα της αποικιακής εξουσίας, οι ίδιες οι μαθήτριες στο κάλεσμα της ΕΟΚΑ συγκρούστηκαν με τους άνδρες των

Βρετανικών δυνάμεων ασφαλείας»³⁵.

Η σύγκριση των γυναικών με τους άντρες είχε όμως ήδη προϊστορία. Στις απεργίες του 1948 οι γυναίκες ανέλαβαν μερικές φορές πρωτοποριακό ρόλο στις συγκρούσεις - και μάλιστα οι Ε/Κ εφημερίδες σχολίασαν τον δυναμισμό των Τ/Κ γυναικών. Η παρουσία επίσης γυναικών ομιλητών (όπως η Φ. Βασιλείου) ήταν σύγουρα ένα σημείο καμπής για την είσοδο των γυναικών στην δημόσια ζωή σαν ομιλήτριες παρά σαν ακροάτριες.

Η ΕΟΚΑ όμως είναι όντως ένα κομβικό πολιτιστικό σημείο. Από την μια είναι το αποκορύφωμα της επίσημης ιστοριογραφίας. Ως ένα σημείο η ΕΟΚΑ υπήρξε συνέχεια της δεκαετίας του 40. Ήταν το σημείο διεύρυνσης του αντιαποικιακού κινήματος (με την προσχώρηση και της δεξιάς) αλλά και ένα κίνημα το οποίο επίσης βασίστηκε στην νεολαία. Σε αυτά τα πλαίσια η «ΕΟΚΑ» θα μπορούσε να ειπωθεί, κοινωνιολογικά, σαν «συνέχεια» του ΑΚΕΛ³⁶. Όμως υπήρχαν και ουσιαστικά συντηρητικά στοιχεία στην ΕΟΚΑ και το κίνημα που την στήριζε, με βάση τα οποία η οργάνωση, αλλά και μέρος του κινήματος που την στήριξε, θα μπορούσαν να ειπωθούν σαν μια μορφή εσωτερικής αντεπανάστασης.

Κατ' αρχήν η ΕΟΚΑ στηρίχθηκε στα πιο συντηρητικά στρώματα της κυπριακής κοινωνίας - τους εθνικόφρονες, ιδιαίτερα των αγροτικών περιοχών που είχαν άμεση σχέση με την εκκλησία. Τα μέλη της ΕΟΚΑ σε μεγάλο βαθμό στρατολογούνταν από τα κατηχητικά, ορκίζονταν τυφλή υποταγή σε ένα αρχηγό και συνεπαίρονταν από μια ιδεολογία (ένωση με μια μυθολογική μητέρα) η οποία όπως θα δούμε πιο κάτω είναι τουλάχιστον «ύποπτη» από μια

ψυχολογικόσεξουαλική οπτική γωνία. Σε αυτό το πλαίσιο η λειτουργία της ΕΟΚΑ σε τοπικό επίπεδο έκφρασε την επαναδιεκδίκηση της ηγεμονίας από τις πιο συντηρητικές, πολιτιστικά, τάσεις της κοινωνίας. Οι μασκοφόροι της ΕΟΚΑ διέταζαν το κλείσιμο των καφεενέδων για να πηγαίνει ο κόσμος στην εκκλησία, ξύριζαν τα κεφάλια γυναικών που έκαναν αστεία για τον «ηγέτη» (τον Μακάριο), απαιτούσαν την υπογραφή υπομνημάτων που να αναγνωρίζουν στον Μακάριο το αλάθητο κλπ. Η τρομοκρατία ενάντια στην αριστερά πως ορθά παρατήρησε ο Μ. Δρουσιώτης ήταν μόνο μέρος μιας ευρύτερης τρομοκρατίας που εξαπέλυσαν οι γαλανόλευκοι φρουροί της ελληνοχριστιανικής ορθότητας. Το πιο άμεσο αποτέλεσμα αυτού του συντηρητικού κινήματος ήταν η επικράτηση ενός ηγεμονικού λόγου (τουλάχιστον μέχρι το 1974) που έκφραζε μια πουριτανική αλλά και αντι-νεωτερική διάσταση. Έκφραζε μια νοσταλγία για ένα κόσμο που χανόταν αλλά ήταν πλέον και μια ιδεολογία που είχε αποκτήσει αυτονομία από την υλική πραγματικότητα - και ερχόταν αυξανόμενα σε σύγκρουση μαζί της³⁷. Ο ελληνοχριστιανισμός ο οποίος επρωθεΐτο από τους βασικούς μηχανισμούς κοινωνικοποίησης της νεολαίας (σχολείο, στρατός) εξόρισε ουσιαστικά από τον δημόσιο λόγο συζητήσεις οι οποίες θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν την κυρίαρχη ιδεολογία (έστω και αν ήταν θέματα που εφάπτονταν της υλικής πραγματικότητας όπως η Ανεξαρτησία) - και σε ότι αφορά τον δημόσιο λόγο για την σεξουαλικότητα αυτός περιορίστηκε από την σχεδόν δικτατορική επιβολή της εκκλησιαστικής εκδοχής της πραγματικότητας. Σε αυτό το πλαίσιο βέβαια θα μπορούσαν να είχαν ενισχυθεί οι πληβειακές πολιτιστικές

τάσεις (όπως έγινε και με την άνοδο του κυπριωτισμού τότε) που είχαν αποκλειστεί από τον δημόσιο λόγο. Αλλά όσον αφορά την σεξουαλικότητα η τάση μικροαστικοποίησης οδηγούσε σε ένα ευρύτερο ευπρεπισμό - και όπως θα δούμε παρακάτω είχε ήδη διαμορφωθεί ένα νέο οικογενειακό μοντέλο.

Αλλά η δεκαετία του 50 σήμανε μια ευρύτερη στροφή - πέρα από την δυναμική παρέμβαση των εθνικοφρόνων στο αντι-αποικιακό κίνημα και την αναμενόμενη παράδοση της εξουσίας σε αυτούς από την αποικιοκρατική δύναμη. Ακόμα και η Αριστερά είχε πάρει μια συντηρητική στροφή. Την δεκαετία του 40 η αριστερά ήταν περισσότερο μια σειρά από κινήματα (με προεξέχον βέβαια το συντεχνιακό) παρά ένα γραφειοκρατικό κόμμα. Μετά την αλλαγή της ηγεσίας το 1949 η Αριστερά έγινε όντως πιο προλεταριακή τόσο στην ηγεσία όσο και στις πολιτικές της επιλογές - αλλά άρχισε ταυτόχρονα να οικοδομεί τον γραφειοκρατικό μηχανισμό ο οποίος θα λειτουργούσε σαν «το παράλληλο κράτος» του 1/3 της κοινωνίας. Η Αριστερά έκαμε στροφή στην εθνική ενότητα, το οποίο σήμαινε ότι αποδεχόταν, έστω και έμμεσα την δεκαετία του 50, την ηγεμονία της εκκλησίας στο αντι-αποικιακό ζήτημα. Αυτό μπορεί να ήταν μια αναπόφευκτη στρατηγική στο πλαίσιο των γεωπολιτικών συγκυριών που διαμορφώνονταν αλλά σήμαινε επίσης την περαιτέρω ενίσχυση της ηγεμονίας της εκκλησίας. Και ευρύτερα η σχετικά ανοιχτή κοινωνία της δεκαετίας του 1940 είχε αρχίσει να κλείνει τους ορίζοντες της με την μονοδιάστατη έμφαση στον αγώνα για την «ένωση».

Η ιδεολογία της «ένωσης» η οποία κυριάρχησε την δεκαετία του 50 είναι ίσως ενδεικτική του ευρύτερου συντηρητισμού της δεκαετίας. Η ένωση ήταν ανέφικτη. Το ότι και οι δυο μεγάλες ιδεολογικές παρατάξεις στρατεύτηκαν κάτω από ένα ανέφικτο σύνθημα (και de facto ανεπιθύμητο και επιζήμιο για την Αριστερά) είναι χαρακτηριστικό της πολιτικής οπισθοδρόμησης. Από τις πολιτικές και οικονομικές διεκδικήσεις του 40 η κυπριακή κοινωνία συρόταν σε ένα αγώνα με συνθήματα του είδους: «Κάτω το σύνταγμα», «Την Ελλάδα

θέλουμε και ας τρώμε πέτρες»... Είναι δύσκολο να σκεφτεί κανείς πιο δουλοπρεπή συνθήματα για μια εξέγερση. Αλλά όπως τονίσαμε η ΕΟΚΑ ήταν μόνο αντιαποικιακό κίνημα εξέγερσης. Στο εσωτερικό ήταν ένα συντηρητικό, «αντεπαναστατικό» θα μπορούσαμε να πούμε, κίνημα. Το ίδιο το σύνθημα της ένωσης αξίζει κάποια σχόλια. Αυτή η εκπληκτική επιθυμία / πόθος «για την μητέρα» αξίζει σαφώς μιας ψυχαναλυτικής ερμηνείας - και αν κάτι τέτοιο δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα είναι εκφραστικό της ηγεμονίας που ασκεί η «κληρονομιά» / φόβος της ΕΟΚΑ στην κοινωνία. Τι σήμαινε λοιπόν αυτή η επιθυμία για την μάνα; Σαφώς μια αγκύλωση γύρω από το οιδιπόδειο. Η φανταστική μητέρα (η Ελλάδα) γίνεται ως ένα βαθμό υποκατάστατο της επιθυμίας σε ένα άλυτο οιδιπόδειο; Και γιατί η αντρική κουλτούρα να παράγει μια τόσο υστερική έκφραση της επιθυμίας για την μάνα; Θα μπορούσε να το συνδέσουμε ανθρωπολογικά με την μετατόπιση του χώρου κατοικίας του ζευγαριού μετά το 1930 (που ο ενωτισμός γίνεται κυρίαρχος): το ζευγάρι μετακομίζει σε σπίτι που προσφέρει η νύφη, άρα ο αρσενικός βρίσκεται ξαφνικά εκτός του οικείου του χώρου, υπό την έμμεση εξουσία του πεθερού και της πεθεράς - και άρα παράγεται νοσταλγία για την μητέρα;

Το θέμα αξίζει να μελετηθεί όμως το σίγουρο είναι ότι μια σαφής και ως ένα βαθμό αντιερωτική μετενσάρκωση της Αφροδίτης την δεκαετία του 50, είναι αυτή της μητέρας. Όμως υπάρχει και μια άλλη παράλληλη διαδικασία. Παρά την αντίδραση του αγροτικού πληθυσμού μέσα από την ΕΟΚΑ, ο δομικός εκμοντερνισμός συνεχίζεται. Τόσο με την μορφή της αστικοποίησης όσο και με την μορφή της αναδόμησης της παραδοσιακής οικογένειας. Σύμφωνα με τον Αργυρού ένα νέο μοντέλο οικογενειακών σχέσεων άρχισε να διαμορφώνεται. Τα παραδοσιακά έθιμα των σεντονιών αλλά και των γάμων που διαρκούσαν μια εβδομάδα εξαφανίζονται και αρχίζει να κυριαρχεί ο γάμος της μιας μέρας - ενώ γίνονται μέρος της πραγματικότητας «οι προγαμιαίες σχέσεις»: Οι σεξουαλικές σχέσεις δηλαδή ανάμεσα στους αρραβωνιασμένους νέους πριν τον γάμο.

Και εδώ δεν είναι μόνο οι αρσενικοί νεαροί που αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία - αλλά και οι κοπέλλες έχουν τις δικές τους απαιτήσεις.³⁸

*Τα παραδοσιακά
έθιμα των σεντονιών
αλλά και των γάμων
που διαρκούσαν
μια εβδομάδα
εξαφανίζονται
και αρχίζει να
κυριαρχεί
ο γάμος της μιας μέρας
- ενώ γίνονται
μέρος της
πραγματικότητας
«οι προγαμιαίες
σχέσεις»*

Στο νέο πλαίσιο που διαμορφώνεται υπάρχει μια ρευστότητα καθώς το σεξ αλλά και η προίκα γίνονται στρατηγικά όπλα στην προσπάθεια εξασφάλισης του γάμου. Και αυξανόμενα η εξουσία περνά στα παιδιά καθώς το παραδοσιακό συνοικέσιο δέχεται μια ολομέτωπη επίθεση από τη νέα ρομαντική κουλτούρα που αναδύεται. Αυτή η κουλτούρα εκφράζεται κατά κύριο λόγο μέσα από το «σκετς της Κυριακής». Σε αυτό το χώρο του ηλεκτρονικού λόγου η μεταποικιακή κοινωνία δίνει ένα «εξευγενισμένο» (χωρίς «χυδαίες» ερωτικές αναφορές σε βίλλους, πούτιτους κλπ) δημόσιο αγώνα για την μεταμόρφωση της οικογένειας. Η σεξουαλική αθυροστομία έχει εξαφανιστεί όπως άλλωστε και οποιαδήποτε αναφορά στην σεξουαλικότητα. Αυτό που επιτρέπεται είναι το ρομαντικό αίσθημα (το οποίο αντιπαράβάζεται στο συνοικέσιο) και

σεξουαλικά το πιο ρισκέ σημείο αναφοράς είναι το φιλή.

Είναι σημαντικό να ερμηνευτεί η ρομαντική στρατηγική των νεαρών γυναικών αυτής της νέας (για την δεκαετία του 1960) μορφής προσωποποίησης της Αφροδίτης. Αν οι γονιοί είχαν υποχρέωση να εξασφαλίσουν την προίκα, τότε η αυξανόμενη αυτονομία των νέων σήμαινε ότι η κοπέλλα έπρεπε να χειριστεί με δεξιοτεχνία και στρατηγική δυο «όπλα» για να εξασφαλίσει τον γάμο: Το σεξ (το οποίο ήταν απαγορευμένο στον δημόσιο λόγο) και τον ρομαντικό έρωτα (ο οποίος αντίθετα άνηθε στον δημόσιο λόγο και εικόνα μέσα από την τηλεόραση αλλά και το σινεμά). Έπρεπε δηλαδή η κοπέλα να κάμει μεν σεξ με τον μέλλοντα

σύζυγο αλλά αυτό που θα τον έδενε κοντά της και θα τον εξασφάλιζε θα ήταν το συναίσθημα. Ο ρομαντικός έρωτας ήταν με αυτήν την έννοια μια θηλυκή κουλτούρα για να εξασφαλίσει την αντρική δέσμευση σε μια μονογαμική οικογένεια. Η γυναίκα ήταν βεβαίως σε μια μειονεκτική θέση και έπρεπε να εξασφαλίσει ένα αρσενικό, αλλά ταυτόχρονα η γυναίκα έγινε και φορέας μιας τάσης συντηρητισμού. Η γυναίκα έγινε η φωνή που ζητούσε από τους άντρες να «προσέχουν» από την εμπλοκή τους στην δημόσια ζωή - ιδιαίτερα στο κλίμα που διαμορφώθηκε μετά την τρομοκρατία της πρώτης ΕΟΚΑ και την μόνιμη απειλή χρήσης βίας στην πολιτική, την περίοδο 1960-74.

Η κρίση της δεκαετίας του 70 και η Αφροδίτη σαν βιασμένη Κύπρος

Η κυρίαρχη ιδεολογία πέρασε μια καθοριστική κρίση την δεκαετία του 70 ιδιαίτερα μετά το 74. Είχαν αρχίσει να τροχοδρομούνται μια σειρά από νέες τάσεις πριν το 74 - οι οποίες έκφραζαν και τον γρήγορο ρυθμό ανάπτυξης αλλά και την αυξανόμενη επιδραση της δυτικής σεξουαλικής επανάστασης στην Κύπρο. Ήδη οι κυπριακές εφημερίδες άρχισαν από τις αρχές της δεκαετίας του 70 να δημοσιεύσουν γυμνές φωτογραφίες στις εσωτερικές σελίδες ενώ οι κινηματογράφοι άρχισαν να προβάλλουν ταινίες πορνό. Δεν ξέρουμε ακριβώς τι επιδραση θα είχαν η πώς θα επηρέαζαν την τοπική κοινωνία

αυτές οι εισαγωγές (και οι αντίστοιχες μορφές προσπολιτισμού / αφομοίωσης) αν δεν μεσολαβούσε το 1974. Μια ακόμη χαμένη ιστορική πιθανότητα. Το 74 ήρθε και ήταν καταλυτικό για τους ελληνοκύπριους. Ολόκληρος ο Ε/Κ πληθυσμός της βορειοανατολικής Κύπρου ξαφνικά βρέθηκε εκτός του γεωγραφικού του χώρου σε μια βίαια αστικοποίηση που όχι μόνο ανάρτησε τα δεδομένα της καθημερινότητας αλλά και υπονόμισε αποφασιστικά τον κυρίαρχο λόγο.

Δεν έχουμε άμεσα στοιχεία για τις επιδράσεις του 1974 στην οικογενεια-

κή ζωή αλλά ορισμένα συμπτώματα της επιφάνειας δείχνουν ότι ουσιαστικά το 74 το ακολούθησε μια κρίση που ολοκλήρωσε τις αλλαγές των προηγούμενων χρόνων, αλλά και ίσως άνοιξε το δρόμο για τις τάσεις του μέλλοντος. Η ιδέα της σεξουαλικής απελευθέρωσης έκαμε την εμφάνιση της τότε ανάμεσα στους έστω περιορισμένους κύκλους της άκρας αριστεράς (και ο Ράιχ γνώρισε μια κάποια επιτυχία σαν ανάγνωση) σε βαθμό που στην Λεμεσό κυκλοφόρησε το 1976 και φυλλάδιο του «Κινήματος για την απελευθέρωση του σεξ». Και στην ίδια πόλη είχαμε και την εμφάνιση μιας φεμινιστικής

ομάδας, διάσπαση μιας ακροαριστερής μαοϊκής ομάδας. Στον δημόσιο χώρο το πιο εντυπωσιακό φαινόμενο ήταν η κινηματογραφική επιστροφή των Χασαμπουλίων. Όπως είδαμε η ιστορία αυτής της ομάδας των παράνομων γνώρισε μια πρώτη αναβίωση την δεκαετία του 1930 - την δεκαετία του 70 η αναβίωση πήρε την μορφή ενός φιλμ με καθαρά ερωτικό ή πορνογραφικό χαρακτήρα στο οποίο μάλιστα συμμετείχαν και κορυφαίοι Κύπριοι ηθοποιοί.

*Μια Αφροδίτη
με μαύρες ζαρτιέρες
και
χαμηλά ντεκολτέ -
μια Αφροδίτη
όμως αιχμάλωτη
πλέον
σε ένα σώμα
που είναι
έκθεμα
και το ξέρει*

Αυτή η επάνοδος της σεξουαλικότητας στο δημόσιο λόγο³⁹ - και μάλιστα με ένα κουλτουριάρικο ύφος η μια πολιτικό - πολιτιστική πρόταση, ήταν διαφορετική και από το «λαό» της δεκαετίας του 40 που αγκάλιαζε τους εργάτες αλλά και τις πουτάνες, αλλά και από τον πειραχτικό λόγο των ποιητάρηδων. Η πορεία της Πλατείας Ηρώων στην Λεμεσό ήταν χαρακτηριστική. Η πλατεία που ήταν γνωστή σαν πλατεία Κκεσογλουθκιών μετονομάστηκε σε Πλατεία Ηρώων μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1940 (επί δημαρχίας Π.Σέρβα) όταν οικοδομήθηκε το κεντρικό μνημείο - στο οποίο μπορεί κάποιος να αναγνωρίσει την εικόνα της Αριστεράς του 1940 όταν το ΕΑΜ στην Ελλάδα παρουσίαζε τον εαυτό του σαν την συνέχεια του 1821. Η πλατεία έπαιξε ένα

σημαντικό ρόλο στην δημόσια ζωή της πόλης αλλά η χρήση της άρχισε να ατονίζει προς την δεκαετία του 1970. Έτσι ενώ ήταν το κέντρο των προεκλογικών συγκεντρώσεων για τις δημοτικές εκλογές την περίοδο

1943 - 53 και στις αρχές της δεκαετίας του 1960 ήταν ο χώρος υποδοχής του Γ. Γκαγκάριν όταν επισκέφθηκε την πόλη, στις αρχές της δεκαετίας του 1970, το πολιτικό κέντρο της πόλης άρχισε να μετατοπίζεται: Οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας κατά των μητροπολιτών, αλλά και η συγκέντρωση αντίστασης στο πραξικόπημα μεταφέρθηκαν στην μητρόπολη ενώ οι προεκλογικές συγκεντρώσεις του 76 μεταφέρθηκαν στην Πλατεία Διοικητηρίου. Η Πλατεία Ηρώων είχε πλέον «εγκαταληφθεί» στα καμπαρέ. Η τα καμπαρέ έγιναν πλέον χώρος που δημιουργούσε αποστάσεις για την πλειοψηφία. Ο λαός της δεκαετίας του 40 δεν υπήρχε πλέον.

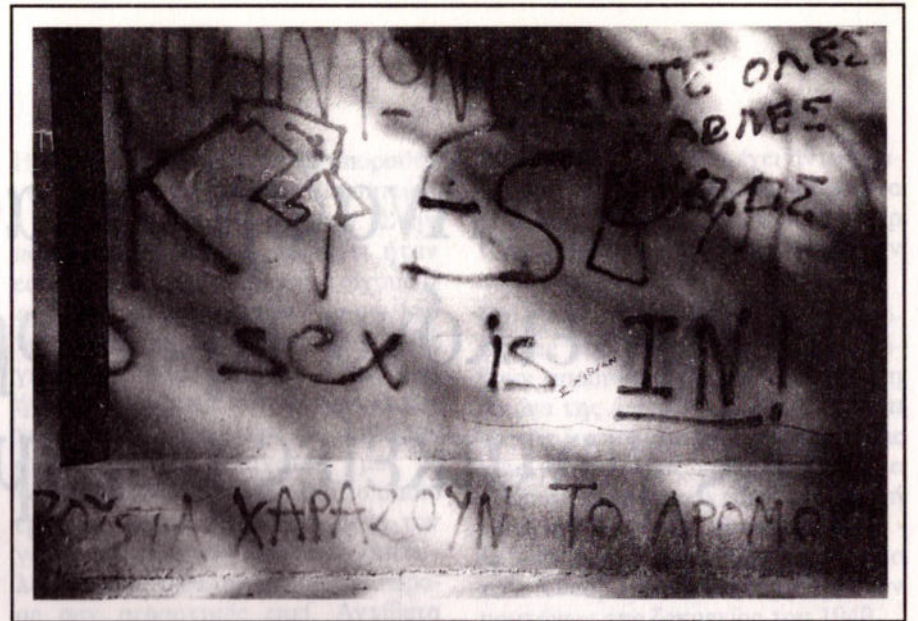
Ίσως εδώ να πρέπει να αναμένουμε και μια ερμηνεία της ερωτικής διάστασης της χαρισματικής φιγούρας του Μακαρίου - του ατόμου που σφράγισε την περίοδο 1960-77. Η ελκυστικότητα του Μακαρίου ιδιαίτερα προς τις γυναίκες θεωρείται δεδομένη. Από μια άποψη η σχέση Μακαρίου - γυναικών μπορεί να ειδωθεί σαν μια προέκταση της ευρύτερης σχέσης των γυναικών (σαν ακροατηρίου - θαμώνων) της εκκλησίας στην οποία τον κεντρικό ρόλο παίζει ένας αρσενικός - ο ιερέας. Τι ερωτικές προβολές παίζονται σε αυτό το κατά τα άλλα ιερό πλαίσιο; Σε ένα άλλο επίπεδο βέβαια ο Μακάριος ίσως να λειτουργούσε και σαν ο «ιδανικός γιος» του οποίου οι αντιπαράθεσεις με τους ξένους να κινητοποιούσαν ένα μητρικό αίσθημα ανάμεσα στις πιο ηλικιωμένες. Αλλά παρ' όλα αυτά ο Μακάριος ήταν μια έντονα ερωτική μορφή, και η παρθενική του διάσταση, ασκούσε σαφώς μια γοητεία η οποία δεν μπορεί να ερμηνευτεί εδώ σε μερικές γραμμές, αλλά σίγουρα αξίζει μιας έρευνας απ' εαυτού.

Αν ο Μακάριος ήταν ένας φανταστικός Άδωνης, η μορφή της Αφροδίτης την δεκαετία του 70 σίγουρα σφραγίστηκε από την απόγνωση στο πρόσωπο μιας νεαρής γυναίκας της οποίας η φωτογραφία έγινε σύμβολο της Κύπρου - η Κύπρος σαν βιασμένη κοπέλα, ξεριζωμένη, πονεμένη της οποίας ο φανταστικός εραστής ήταν ο «αγνοούμενος». Το σύστημα συμβόλων που οικοδομήθηκε μετά το 74 ακολούθησε την δομή της χριστιανικής αφήγησης: Υπήρχε μια προδοσία / Ιούδας (πραξικόπημα), μια

σταυρωμένη (εισβολή) και μια αναμονή της Δευτέρας Παρουσίας / δικαίωσης (επιστροφής). Και σε αυτό το πλαίσιο (που αντικατέστησε το ελληνοχριστιανικό) η Αφροδίτη σαν αρχαίο σύμβολο του νησιού (με την μορφή του γνωστού αγάλματος) άρχισε να χρησιμοποιείται πιο μαζικά σαν σύμβολο - τόσο από τους καλλιτέχνες όσο και από τις τουριστικές επιχειρήσεις.

Η εικόνα της βιασμένης Αφροδίτης / Κύπρου δεν φαίνεται (τουλάχιστον στην δημόσια έκφραση) να επηρέασε άμεσα την γυναικεία σεξουαλικότητα⁴⁰ (η οποία μάλλον συνέχισε την διαπραγμάτευση σεξ και ρομαντισμού) όσο την αντρική. Στον αντρικό λόγο, ιδιαίτερα τον εθνικιστικό ο οποίος άρχισε να επανεμφανίζεται προς τα τέλη της δεκαετίας του 80, η εικόνα της βιασμένης γυναίκας / Αφροδίτης / Κύπρου μεταφράστηκε σε «άγχος ενουχιισμού» αλλά και «υστερία για πρωκτικό βιασμό».

Το πρωκτικό άγχος της δεκαετίας του 90 θα μπορούσε να συνδεθεί με μια ευρύτερη πραγματικότητα αυτής της δεκαετίας: Την εμφάνιση της ομοφυλοφιλίας σαν κομβικού σημείου συζήτησης για την σεξουαλικότητα. Η προσφυγή του Μοδινού κατ' αρχήν, μετά η συζήτηση για μια ολόκληρη σχεδόν δεκαετία για αλλαγή της νομοθεσίας, η επίκληση της Ευρώπης, η αντίδραση της εκκλησίας, αλλά ιδιαίτερα η υπόθεση Παγκράτιου κράτησαν την ομοφυλοφιλία στο προσκήνιο για όλη την δεκαετία. Η ομοφυλοφιλία έγινε έτσι ένα πεδίο αντιπαράθεσης για την ίδια την αντρική ταυτότητα: Στον πολιτικό λόγο των εθνικιστών ο φόβος του βιασμένου άντρα (από τους εθνικούς εχθρούς) έκφραζε μια ευρύτερη κρίση ταυτότητας, ενώ η αλλαγή της νομοθεσίας (για αυτό ακριβώς που ο εθνικός λόγος πάθαινε και παθαίνει υστερία) στηρίχτηκε σε ένα επιχείρημα εκμοντερνισμού και ελευθερίας. Ο πρωκτικός έρωτας έγινε με αυτήν την έννοια σύμβολο δυο ακριβώς αντίθετων εννοιών - της υποδούλωσης / υποταγής και της απελευθέρωσης / ερωτικής επιλογής. Αυτή ακριβώς η πόλωση θυμίζει την κρίτη αξιών της δεκαετίας του 1930. Διότι έχουμε εδώ την μετατροπή σε «πρόβλημα» μιας ερωτικής πρακτικής (πρωκτικού σεξ) η οποία γινόταν και πριν⁴¹ αλλά τώρα απόκτησε νέα

μορφή και νόημα. Η ομοφυλοφιλία και ο πρωκτικός έρωτας εκφράζουν ίσως ένα σημάδι μιας ευρύτερης μεταμόρφωσης της σεξουαλικότητας αλλά και των ερωτικών σχέσεων. Και αυτό άλλωστε ίσως να ήταν και το ευρύτερο μήνυμα της δεκαετίας του 1990.

Η δημιουργία μιας νέας κυρίαρχης ιδεολογίας μετά το 74 (με άξονα την Κύπρο) και νέων μορφών ερωτικών αναπαραστάσεων (από την «μέγαιρα μητέρα» στην «βιασμένη κόρη») μπορεί να ασκούμε μια γοητεία με βάση τις υπάρχουσες πολιτιστικές δομές όμως η αλλαγή που είχε ξεκινήσει από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 και γνώρισε μια σύντομη άνθιση την εποχή της αμφισβήτησης (1975-79) δεν εξαφανίστηκε. Ήδη στα μέσα της δεκαετίας του 1980 άρχισε να κυκλοφορεί το πρώτο πετυχημένο εβδομαδιαίο περιοδικό («Το Περιοδικό») του οποίου το εξώφυλλο έγινε σύντομα ένα σταθμό σημείο έκθεσης ημίγυμων γυναικείων σωμάτων - με έμφαση τότε στα βυζιά. Προς τα τέλη της δεκαετίας είχαμε την ιστορία της Αλεξίας και του Τζεγκίς στην οποία εκφράστηκε ίσως ανάγλυφα η υστερία για τον βιασμό των «γυναικών μας» - αλλά και η υποσυνείδητη ανησυχία για «τον αντρισμό μας» (δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι και στην περίπτωση της Αλεξίας αλλά και της Γιώτας, οι «γυναίκες μας» πήγαν και βρήκαν αρσενικά από τους «εχθρούς»). Αλλά ήδη και οι «γυναίκες μας» είχαν αλλάξει. Τα εξώφυλλα του «Περιοδικού» άλλωστε δεν τα αγόραζαν οι άντρες (όπως τις φωτογραφίες από πορνοπεριοδικά που κοσμούσαν διάφορα εργαστήρια αντρών και ενοχλούσαν τις γυναί-

κες) αλλά πολύ συχνά οι γυναίκες.

Και οι Κύπριες γυναίκες άλλαζαν. Άρχισαν να αλλάζουν ντύσιμο, να υιοθετούν αργά αλλά σταθερά ένα ερωτικό ύφος και ντύσιμο που μόλις 20-30 χρόνια πριν ήταν καταδικαστέο. Την δεκαετία του 1960 λ.χ. το να βάφεται μια κοπέλα μπορούσε να προκαλέσει τις αντιδράσεις του πατέρα - εθεωρείτο πουτανίσιο. Την δεκαετία του 1980 και μαζικά πλέον την δεκαετία του 90 η γυναίκα υιοθέτησε την κουλτούρα του καμπαρέ, έστω και σαν αντιγραφή ξένης μόδας. Αυτό το νέο look όμως εκφράζει σαφώς και εσωτερικές δομές και δυναμικές. Η γυναίκα την δεκαετία του 90 είναι μια γυναίκα της οποίας ο ερωτισμός δεν περιορίζεται πλέον στην διαπραγμάτευση πριν τον γάμο αλλά ο οποίος θέλει το γυναικείο σώμα να είναι επιθυμητό όλες τις ώρες και από όλα τα αρσενικά. Η νοικοκυρά αναγκάστηκε εν μέρει να ανταγωνιστεί την πουτάνα. Καθώς και οι τελευταίες γνωστές Κύπριες πουτάνες αφυψηρετούσαν την δεκαετία του 80 άρχισε μια μαζική εισαγωγή ξένων. Η πρώτη ξένη εισαγωγή ήρθε από την Άπω Ανατολή και μετά ακολούθησαν οι Ανατολικοευρωπαίες αλλά και οι Ελληνίδες μασσατζούδες - που οδήγησαν και σε νέα διεύρυνση τις σεξουαλικές πρακτικές. Σε αυτό το πλαίσιο η Κυπρία δεν είχε και πολλές επιλογές. Έπρεπε και πρέπει να ανταγωνιστεί αυτά τα απειλητικά σώματα. Μια Αφροδίτη σεξουαλική λοιπόν επιτέλους; Μια Αφροδίτη με μαύρες ζαρτιέρες και χαμηλά ντεκολτέ - μια Αφροδίτη όμως αιχμάλωτη πλέον σε ένα σώμα που είναι έκθεμα και το ξέρει.

Αναζητώντας την εικόνα της Αφροδίτης στις γυναικείες μεταμορφώσεις

Τι ήταν λοιπόν η γυναίκα τον περασμένον αιώνα - μια καταπιεσμένη ύπαρξη ή μια σεμνή νοικοκυρά; Ο ρόλος της γυναίκας είναι νευραλγικός για την ιστορία της σεξουαλικότητας αφού όπως δείχνει και η λαϊκή ποίηση το γυναικείο σώμα ήταν το αντικείμενο που αποτελούσε το κεντρικό σημείο αναφοράς και αντιπαράθεσης. Αν η παραδοσιακή κουλτούρα προήγαγε την εικόνα της γυναικείας σεμνότητας, η κοινωνική επιστήμη, από το 1960, τόνιζε αντίθετα την καταπίεση αλλά και την αντιφατική θέση της γυναίκας. Στο κείμενο του Παπαλεοντίου το οποίο αποτελεί μια από τις πιο ενδιαφέρουσες (και σπάνιες) αναλύσεις της λαϊκής ποίησης τονίζεται έντονα η παθητική στάση της γυναίκας στην ερωτική ποίηση: Το ενεργόν υποκείμενο είναι ο άντρας ενώ η γυναίκα είναι μια παθητική «γοητεί», ένας στόχος που βασανίζει μεν τον άντρα αλλά που δεν έχει δική της φωνή να εκφραστεί. Ο Παπαλεοντίου όμως τονίζει μια μικρή λεπτομέρεια: Αν και στα τραγούδια αυτά καθ' αυτά η γυναίκα είναι «σιωπηλή» εντούτοις η μεγάλη πλειοψηφία των κατεγραμμένων ποιημάτων / τραγουδιών προέρχονταν από γυναίκες. Οι γυναίκες αποτελούσαν με αυτήν την έννοια το βασικό ακροατήριο αυτών των τραγουδιών - αλλά όχι τον ομιλητή. Το ίδιο όμως θα μπορούσε να πει κάποιος και για την εκκλησία - και εκεί οι γυναίκες είναι το σιωπηλό ακροατήριο. Ποιος είναι ο ρόλος του ακροατηρίου; Το ακροατήριο σαφώς δεν έχει την εξουσία - αλλά δεν είναι και ανίσχυρο. Επιδοκιμάζει, επιλέγει με κάποιο τρόπο, διαμορφώνει με τις

επιλογές / επλεκτικές του αναφορές το κυρίως θέμα.

Τονίσαμε ήδη ότι η γυναίκα δεν ήταν ανίσχυρη στην παραδοσιακή κοινωνία και έπαιξε και ένα σημαντικό ρόλο τόσο στην νεολαιίστικη επανάσταση (την δεκαετία του 40) όσο και στις σεξουαλικές μεταλλαγές (του 60 αλλά και του 90) αυτού του αιώνα. Ο ρόλος της γυναίκας φαίνεται πιο ανάγλυφα στην συγκριτική μελέτη του Cassia για την διαμόρφωση του χώρου (δημόσιου και ιδιωτικού) στην Κύπρο και την Β. Αφρική. Στην Β. Αφρική έχουμε ένα πατροκεντρικό σύστημα όπου η γυναίκα μετακομίζει στο σπίτι του άντρα της - και με αυτήν την έννοια κατοικεί υπό την εξουσία του πατριάρχη και των γιών του. Όπως λέει χαρακτηριστικά ο Cassia σε αυτό το σύστημα η γυναίκα είναι ουσιαστικά φιλοξενούμενη - και το σπίτι της αποκτά αυτονομία από τα άλλα μέλη της οικογένειας στο βαθμό που το επιθυμεί ο άντρας της. Αν και δεν έχουμε στοιχεία, είναι πιθανόν ότι όταν το σπίτι το έδινε ο άντρας παρά η γυναίκα να υπήρχε και στην Κύπρο μια δομή τέτοιας μορφής. Αντίθετα στα δεδομένα που διαμορφώθηκαν μετά την αλλαγή στην προσφορά της προίκας από την γυναίκα (κατά πάσα πιθανότητα γύρω στο 1930) ο άντρας μετακινείται στο σπίτι της γυναίκας και ο διαχωρισμός των τελετουργιών αλλά και του χώρου δείχνει ότι η γυναίκα απέκτησε αυξανόμενη δύναμη. Σύμφωνα με τον Cassia το βασικό διαχωριστικό στοιχείο των διαφόρων οικογενειών που κατοικούσαν στον ίδιο χώρο ήταν η κουζίνα. Το νέο ζευγάρι αποκτούσε την αυτονομία

του στο βαθμό που η γυναίκα μαγειρεύει μόνη της. Με αυτό τον διαχωρισμό ωστόσο η αυτονομία του ζευγαριού καθοριζόταν από μια βασική θηλυκή λειτουργία. Επιπρόσθετα, όπως παρατηρεί ο Cassia, ο χρόνος ο ίδιος ήταν διαχωρισμένος σε δυο μέρη τα οποία αντιστοιχούσαν σε ένα γενικό πλαίσιο με τον αντρικό και τον θηλυκό κόσμο. Έτσι το εξάμηνο που ξεκινούσε από τον Νιόβρη (με την γιορτή του «Άη Γιώρκη του Σπόρου») και τελειώνει το Πάσχα ήταν ουσιαστικά «του σπιτιού» και σε αυτό το πλαίσιο η γυναίκα ρύθμιζε την βασική λειτουργία του σπιτιού καθώς ο άντρας ήταν ουσιαστικά ο εκπρόσωπος της οικογένειας στην δημόσια ζωή (στην εργασία, τα καφενεία, τις δημόσιες συναλλαγές, την πολιτική). Ο χρόνος ο αντρικός άρχιζε ουσιαστικά μετά το Πάσχα - όταν άρχιζαν οι αγροτικές ασχολίες και η δημόσια ζωή του χωριού αποκτούσε ξανά την δυναμική της.

Σε αυτό το πλαίσιο η παραδοσιακή πατριαρχία φαίνεται περισσότερο σαν μια σχέση ανισομέρειας και ανισότητας μεν, αλλά ταυτόχρονα και σαν ένα σύστημα στο οποίο οι συμμετέχοντες ένοιωθαν ότι επιτελούσαν κάποιο λειτουργικό ρόλο. Και συγκριτικά ο ρόλος της γυναίκας ήταν σαφώς πιο ενισχυμένος από τις γύρω περιοχές. Χρησιμοποιώντας την αναλογία του Cassia ο οποίος τονίζει ότι στο παραδοσιακό χωριό υπήρχε μια έντονη τάση «πολιτικής ανεξαρτησίας» των νοικοκυριών / οικογενειών (η οποία εκφραζόταν και με την αντρική φράση «τζια εσού μουστάτζι τζια εγώ μουστάτζι»), ο άντρας αντιπροσώπευε την

ανώτερη εξουσία αλλά ο ρόλος του ήταν βασικά εξωστρεφής - αντίθετα η γυναίκα αν και «υποδεέστερη», είχε ένα σημαντικό ρόλο μέσα στο σπίτι σαν η τοπική εξουσία απέναντι στα παιδιά (αρσενικά και θηλυκά).

Τα στοιχεία φαίνεται να δείχνουν ότι η γυναίκα προσπαθούσε να διευρύνει την «εξουσία της» αποκτώντας τον άντρα από τον δημόσιο χώρο και τους κινδύνους του (πολιτική) αλλά και τους πειρασμούς του (πουτάνες). Εν τούτοις έμεινε προσκολλημένη μέχρι πρόσφατα στην ιδέα της οικογένειας σαν μηχανισμού ασφάλειας εφ' όσον παρέμεινε υποδεέστερη σε ένα άνισο σύστημα. Ο άντρας αντίθετα φαίνεται βασικά αμήχανος - χάνει εξουσία όλο τον περασμένον αιώνα και, όπως είδαμε, στην τελευταία δεκαετία ο ίδιος ο αντρισμός του έχει τεθεί υπό συζήτηση με την διαφορούμενη εννοιολογική συζήτηση για την ομοφυλοφιλία και τον πρωκτικό έρωτα.

Η εξέλιξη της γυναίκας θα μπορούσε να παρομοιαστεί με αυτή του σπιτιού - του βασικού της κάστρου. Στην παραδοσιακή εκδοχή το σπίτι ήταν εσωστρεφές (με ψηλούς τοίχους / φράκτη) και αποκτούσε νόημα από τις τελετές και λειτουργίες οι οποίες γίνονταν σε αυτό - και η γυναίκα ήταν η αρχιέρεια αυτών των «τελετών». Είναι ενδεικτικό ότι ο άντρας όταν πέθαινε ντυνόταν με το γαμπρικό του κοστούμι (με το οποίο έμπαινε αρχικά στο σπίτι μετά τον γάμο) και με αυτό άφηγε το σπίτι - λες και μια ολοκληρωτή ζωή την πέρασε σαν περαστικός εκεί. Αντίθετα μετά το 1950 η λειτουργία του σπιτιού αλλάζει καθώς αλλάζει και η πολεοδομία - εκτός από την επέκταση των πόλεων έχουμε την εμφάνιση ενός πολεοδομικού κέντρου παράλληλου με αυτού της εκκλησίας: Του χώρου των καφενείων και των συλλόγων. Εδώ, δηλαδή, που διαμορφώνεται ουσιαστικά η τοπική δημόσια σφαίρα. Η κεντρική πλατεία (όπως η Πλατεία Ηρώων στη Λεμεσό) γίνεται ο άξονας της αντρικής κουλτούρας ενώ η εκκλησία, το παραδοσιακό κέντρο (το οποίο όμως ασκεί έντονη ιδεολογική ηγεμονία έστω και αν χάνει την υλική του κεντρικότητα), αφήνεται / καταλαμβάνεται από τις γυναίκες. Η εκκλησία της Κυριακής θα γίνει ο «καφενές των γυναικών». Αυτή η πολεοδομική αλλαγή σημαίνει και μια αλλαγή στην αρχιτεκτονική των σπιτιών καθώς αυξανόμενα το σπίτι χάνει την τελετουργική του σημασία και αρχίζει να αποκτά αξία σαν θέαμα. Αυξάνονται βέβαια τα δωμάτια και τα μπμπελό αλλά η αποφασιστική στροφή φαίνεται ότι γίνεται μετά την δεκαετία του 70 - το σπίτι γίνεται έκθεμα. Κτίζεται για να ειπωθεί και η λειτουργικότητα του παίζει δευτερεύοντα ρόλο. Γίνεται φανταχτερό για τους περαστικούς - και εγκαταλείπει το κέντρο του χωριού ή της κοινότητας αναζητώντας τώρα πια οικόπεδο με θέα (να βλέπεται κατά κύριο λόγο). Η γυναίκα είχε ανάλογη πορεία. Από αρχιέρεια του οίκου βρέθηκε να ανταγωνίζεται τον δημόσιο χώρο στα μέσα του αιώνα και τον ανταγωνίστηκε με μια ιδεολογία ιδιωτέυσης: Τον ρομαντικό έρωτα. Τώρα έχει μετατρέψει το σώμα της, όπως και το σπίτι σε έκθεμα. Η πλήρης ιδιώτευση

των μέσων του αιώνα έχει αντιστραφεί με μια μανιώδη εξωστρέφεια όπου το καμπαρέ και τα αξεσουάρ του παίρνουν εκδίκηση από την παραδοσιακή εστία.

Και η Αφροδίτη; Όλες οι μεταμορφώσεις της Κυπριακής γυναίκας κρύβουν αποσπάσματα από την χαμένη εικόνα της Αφροδίτης. Αλλά αν είναι να αναζητήσουμε την ερωτική μας κουλτούρα, νομίζω ότι θα πρέπει να ψάξουμε την πειραχτική πληβειακή κουλτούρα των ποιητάρηδων - λαϊκών ποιητών και την σεμνότητα του πνεύματος αλληλεγγύης των πουτάνων της δεκαετίας του 1940.

Σημειώσεις:

1. Το ποσοστό αναλφαβητισμού (με δεδομένο ότι η γνώση της Αφροδίτης ήταν βασικά αποτέλεσμα της σχολικής εκπαίδευσης) το 1911 ήταν 74%.
2. Αξίζει εδώ να αναφέρουμε το σχολίο που αναφέρεται στο βιβλίο της Μ. O-Richter «Ελληνικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο» από τις αρχές του αιώνα: «Για να ξέρεις. Για μας τους Ορθόδοξους, η εκκλησία τελειώνει σήμερα την Κυριακή της Πεντηκοστής και αύριο τη Δευτέρα θα γιορτάσουμε όλοι μαζί, με τους Τούρκους στην Άγιο Γιαλό, το Πανηγύρι, δηλαδή τη γιορτή της Παναγίας Αφροδίτης». Η δικαιοδική γιορτή του κατακλυσμού δείχνει εν μέρει τις κοινές ρίζες των δυο κοινοτήτων - το κατά πόσο όμως η άποψη αυτή για την «Παναγία Αφροδίτη» ήταν διεδομένη είναι μάλλον αμφίβολο.
3. Ουσιαστικά ήταν ένας καθυστερημένος μαοϊσμός της δεκαετίας του 70 ο οποίος στο αδιέξοδο του στράφηκε στον εθνικισμό.
4. Το πρώτο κείμενο της «κυπριακής ανθρωπολογίας», αυτό του Περισιτιάνη για το σύνδρομο της «τιμής - ντροπής» (-honour - shame), αλλά και το κείμενο του Λοϊζου για τις αλλαγές στην κοινωνική δομή έπαιξαν ένα καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση των συζητήσεων.
5. Η λέξη «πούττος» δεν φαίνεται να είχε ευρεία χρήση ακόμα και πριν την εξαφάνιση των ερωτικών αναφορών από τον δημόσιο λόγο.
6. Σύμφωνα με τον Ν. Κληρίδη η αλλαγή έγινε «στις αρχές του αιώνα» γιατί το προηγούμενο όνομα ήταν «κακόηχο» - χωρίς να αναφέρεται αυτό το κακόηχο όνομα. Από παλαιότερες χάρτες στην περιοχή φαίνεται να υπάρχει ένα χωριό με τον προσδιορισμό (στα λατινικά) Ville.
7. Vassos Argyrou. 1996. Tradition and Modernity in the Mediterranean. Cambridge University Press.
8. Paul Sant Cassia. Some implications of the changes to the house and social space in rural Cyprus.
9. Η άποψη ότι η «παραδοσιακή κουλτούρα» είναι κάτι το σταθερό είναι βεβαίως αυταπάτη. Οι «παραδόσεις» εφευρίσκονται και ιδιαίτερα ο Κυπριακός 19ος αιώνας υπήρξε μια περίοδος έντονων κοινωνικών διαμαχών τόσο στην αρχή όσο και στο τέλος.
10. Ελευθέριος Παπαλεοντίου. 1988. Οι σχέσεις των δυο φύλων στη λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου «Εντός των τειχών» τ. 37-38.
11. Και με αυτή την έννοια μπορεί να καλύπτει και τμήματα του αγροτικού πληθυσμού μετά την επικοινωνιακή αλλά και πολιτική ενοποίηση μιας

χώρας. Σαφώς επίσης αυτή η συζήτηση δεν έχει στόχο να παρέμβει στον διάλογο Παπαλεοντίου - Γιαγκουλή για τον ορισμό των λαϊκών ποιητών της Κύπρου ο οποίος έγινε στα πλαίσια της συζήτησης για το κείμενο του Παπαλεοντίου.

12. Rolandos Katsiaounis. 1996. Labour, Society and Politics in Cyprus during the second half of the nineteenth century. Cyprus Research Centre. Nicosia.

13. J.G. Peristiany. 1965. Honour and Shame, The Values of Mediterranean Society. Great Britain.

14. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε μια παραλλαγή του ποιήματος του Μαπούρα για την πρώτη νύχτα του γάμου, μέρος του αίματος έρχεται από το «κόψιμο του χαλιναριού» του άντρα - βλ: Κ.Γ. Λάμαχου 1998. «Τα Μυλλωμένα Τραούθκια των Κυπρίων».

15. Το όνομα είναι μάλλον ψευδώνυμο για τα αρχικά Κ.Γ.

16. «Θωρώ τον πούττον τζαι ξερνώ, με ππέφτω σ' έτσι λούκκον, αφούτις σε γαμώ εσέν τζαι βάλεις την τζαι βούκκον». (από διάλογο με άντρα ποιητή). Λάμαχος, σ. 65.

17. Κώστας Α. Πιλαβάκη. 1977. Η Λεμεσός σε άλλους καιρούς. Ονήσιλος. Λεμεσός, σ. 194.

18. Βλ. τη συζήτηση για το εκδοτικό σχόλιο των «Εστιάδων».

19. Την οποία διεκδικούν και ο Γ. Λεύκης και ο Π. Σέρβας - βλ. «Οι Ρίζες». «Όταν είμαστε παιδιά».

20. Surridge B. J. 1930. A Survey of Rural Life in Cyprus. Nicosia. Printing Office of the Government of Cyprus.

21. Peter Loizos. 1985. Αλλαγές στην Δομή της Κοινωνίας. Στο «Κυπριακά 1878 - 1955», έκδοση Δήμου Λευκωσίας.

22. Στην ιστορία του Λυκείου λ.χ. υπάρχει αναφορά μιας παραγράφου για τη Διασκεπτική.

23. Για τις τάσεις «αλληλεγγύης του χωριού» αλλά και τις παρεμβάσεις υπέρ των Τ/Κ βλ/ το πρώτο βιβλίο του P.Loizos, The Greek Gift (1975).

24. Από το αρχείο του Αδάμ Αδάμαντος.

25. Κ. Κύρρης. 1985. Πνευματικές αναζητήσεις της εποχής της Αγγλοκρατίας. Στα «Κυπριακά 1878 - 1955». Έκδοση Δήμου Λευκωσίας.

26. Λάμαχος (1998), σ. 26

27. Κύρρης (1985), σ. 228

28. Βλ. Παναγιώτη Μαχλουζαρίδη. 1990. Νόμιμα Ανομήματα: «Η Αλυσίδα». Λευκωσία.

29. Πανίκου Παιονίδη. 1995. Ανδρέας Ζιαρτίδης: Χωρίς Φόβο και Πάθος. Λευκωσία.

30. Ρούλα Δημοπούλου. 1996. Ορισμοί και σύμβολα των επαναστάσεων του 19ου αιώνα στη Γαλλία. Πολίτης, τ. 18.

31. Πλουτή Σέρβα. 1999. Τα προικιά της πόλης. Πρόδος. Λευκωσία, σ. 118.

32. Και αξίζει να σημειωθεί ότι το ποίημα διατηρήθηκε σαν undreground classic για δεκαετίες στον προφορικό λαϊκό λόγο. Σήμερα υπάρχουν και άλλα ποιήματα εμπνευσμένα από το αρχικό «πάλιωμα». Βλ. Λάμαχος (1998).

33. Βλ. Κ. Γ. Λάμαχου (1998).

34. Βλ. την ποιητική συλλογή του Β. Γερμασοίτη.

35. Loizos (1985).

36. Και αυτό φαίνεται να υπαινίσσονται και οι Άγγλοι στην ανακοίνωση που θέτει το ΑΚΕΛ εκτός νόμου όταν το κατηγορούν ότι αυτό προήγαγε το κλίμα ανυπακοής κλπ από το 1945.

37. Βλ. την ανάλυση του Ρ. Λοϊζου για τις πολιτικές τάσεις στην Κύπρο στα τέλη της δεκαετίας του 1960 τόσο στο «The Greek gift» όσο και στο άρθρο «The progress of Greek nationalism in Cyprus: 1878 - 1970» και το κείμενο του Ν. Περισιτιάνη «Κοινωνιολογική θεώρηση της θρησκευτικής ζωής».

38. Βλ. Αργυρού (1996)

39. Ο οποίος συνεχίστηκε και μετά τη δεκαετία του 80 - μια μορφή του ήταν και οι αγώνες ενάντια στην λογοκρισία ερωτικών ταινιών. Μια θεσμική μορφή ανάπτυξης αυτού του νέου σεξουαλικού λόγου ήταν και η άνοδος της Ψυχολογίας σαν πρακτικής και επαγγέλματος.

40. Αξίζει εδώ μια αναφορά στο κείμενο της Μ. Ρούσου. «Η τραγωδία του να είσαι Πηνελόπη» (1993). Η εισαγωγή του κειμένου είναι εκφραστική για τις αλλαγές που συντελούνταν την δεκαετία του 80 - αρχές του 90 (κριτική της πατριαρχίας σαν δεδομένο στον δημόσιο λόγο των διανοουμένων/ επιστημόνων). Υπάρχει επίσης και μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση για το τέλος της δεκαετίας του 70: «Η πίστη τους [των γυναικών] στο παντοδύναμο προστάτη άντρα είχε ήδη κλονιστεί και άρχισαν να εκφράζουν απόψεις όσον αφορά την θέση τους στην πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου».

41. Οι αναφορές στην ομοφυλοφιλία ήταν βέβαια αρνητικές στην παραδοσιακή κουλτούρα και στην ανθολογία του Λάμαχου υπάρχει ένα ιδιαίτερα αποδοκιμαστικό ποίημα. Στην ίδια ανθολογία όμως υπάρχουν και αρκετές αναφορές / πειράγματα σε πρωκτικό έρωτα μεταξύ αντρών με χιουμοριστική διάθεση - ή χωρίς ιδιαίτερα αποδοκιμαστική διάσταση.

Ο Όρκος του Μεγάλου Αλεξάνδρου

« Σας εύχομαι, τώρα που τελειώνουν οι πόλεμοι, να ευτυχήσετε με την ειρήνη. Όλοι οι θνητοί από δώ και πέρα να ζήσουν σαν ένας λαός, μονοιασμένοι, για την κοινή προκοπή. Θεωρήστε την Οικουμένη πατρίδα σας, με κοινούς τους νόμους, όπου θα κυβερνούν οι άριστοι, ανεξαρτήτως φυλής. Δεν ξεχωρίζω τους ανθρώπους, όπως κάνουν οι στενοκέφαλοι, σε Έλληνες και βαρβάρους. Δεν με ενδιαφέρει η καταγωγή των πολιτών, ούτε η ράτσα που γεννήθηκαν. Τους καταμερίζω με ένα μόνο κριτήριο, την αρετή. Για μένα κάθε καλός ξένος είναι Έλληνας και κάθε κακός Έλληνας είναι χειρότερος από βάρβαρο. Αν ποτέ σας παρουσιαστούν διαφορές, δε θα καταφύγετε ποτέ στα όπλα, παρά θα τις λύσετε ειρηνικά. Στην ανάγκη θα σταθώ εγώ διαιτητής σας. Το Θεό δεν πρέπει να τον νομίζετε σαν αυταρχικό Κυβερνήτη, αλλά σαν κοινό Πατέρα όλων, ώστε η διαγωγή σας να μοιάζει με τη ζωή που κάνουν τα αδέρφια στην οικογένεια. Από μέρους μου θα θεωρώ όλους ίσους, λευκούς ή μελαμψούς και θα ήθελα να μην είστε μόνον υπήκοοι της Κοινοπολιτείας μου, αλλά μέτοχοι, όλοι συνέταιροι. Όσο περνάει από το χέρι μου, θα προσπαθίσω να συντελεστούν αυτά που υπόσχομαι. Τον όρκο που δώσαμε με την σπονδή απόψε κρατείστε τον σαν συμβόλαιο αγάπης ».

Στο συμπόσιο, στην πόλη Ώπης της Ασσυρίας, το 324 π.Χ. στους προσκεκλημένους αξιωματούχους όλων των φυλών.

Σ.Σ: μάθημα προς πλανητάρχες

Παγκοσμιοποίηση και Ευρωπαϊκή Ένωση

Εισαγωγή στην κριτική της παγκοσμιοποίησης και του νεοφιλελευθερισμού.

Συγγραφέας : Σταύρος Τομπάζος
Εκδόσεις : Ελληνικά Γράμματα, 1999

Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια κριτική ανάλυση της αυξημένης διεθνοποίησης των εθνικών οικονομιών και της παγκοσμιοποίησης του χρηματιστικού κεφαλαίου. Ποιες είναι οι ιδιαιτερότητες της σύγχρονης φάσης παγκόσμιας ανάπτυξης, ποιος ο ρόλος του χρηματιστικού κεφαλαίου και των «αγορών» κατά τις τελευταίες δεκαετίες, πως διαμορφώνονται εκ νέου ένας διεθνής καταμερισμός της εργασίας και ιεραρχικές σχέσεις ανάμεσα στα κράτη-έθνη, ποια είναι τα περιθώρια ελιγμών των εθνικών οικονομικών πολιτικών, πόσο ευθύνεται η «παγκοσμιοποιημένη» νεο-φιλελεύθερη διαχείριση για την εξάρση των γεωγραφικών και των κοινωνικών ανισοτήτων, αποτελούν τα πιο βασικά ερωτήματα, τα οποία πραγματεύεται το βιβλίο.

Για τον συγγραφέα, η παγκοσμιοποίηση και η αυξημένη διεθνοποίηση δεν σχετίζονται άμεσα με την τεχνολογική επανάσταση της εποχής, ούτε και αποτελούν τη «φυσική» εξέλιξη των ανεπτυγμένων οικονομιών κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Είναι, αντίθετα, το αποτέλεσμα πολύ συγκεκριμένων κοινωνικών επιλογών και συμπεριφορών μέσα σε συνθήκες ενός μακροχρόνιου κύματος συρρίκνωσης της οικονομίας που αλλοιώνει τους ταξικούς και διεθνικούς συσχετισμούς δυνάμεων, όπως διαμορφώθηκαν κατά τη «χρυσή», μεταπολεμική περίοδο οικονομικής ανάπτυξης. Η «παγκοσμιοποίηση» αναλύεται λοιπόν ως το προϊόν της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης της κρίσης που επικράτησε σταδιακά σ' όλες τις σημαντικές, ανεπτυγμένες οικονομίες από τις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Καταδεικνύεται με λεπτομέρεια και στατιστικά στοιχεία πως το κύμα ιδιωτικοποιήσεων και φιλελευθροποιήσεων, καθώς και ο σχηματισμός των λεγόμενων «παγκόσμιων αγορών» που επακολούθησε, οδήγησαν σε μια νέα κατανομή των εισοδημάτων σε επίπεδο εθνικό και διεθνικό, εις βάρος των εργαζομένων και των «περιφερειακών» κρατών.

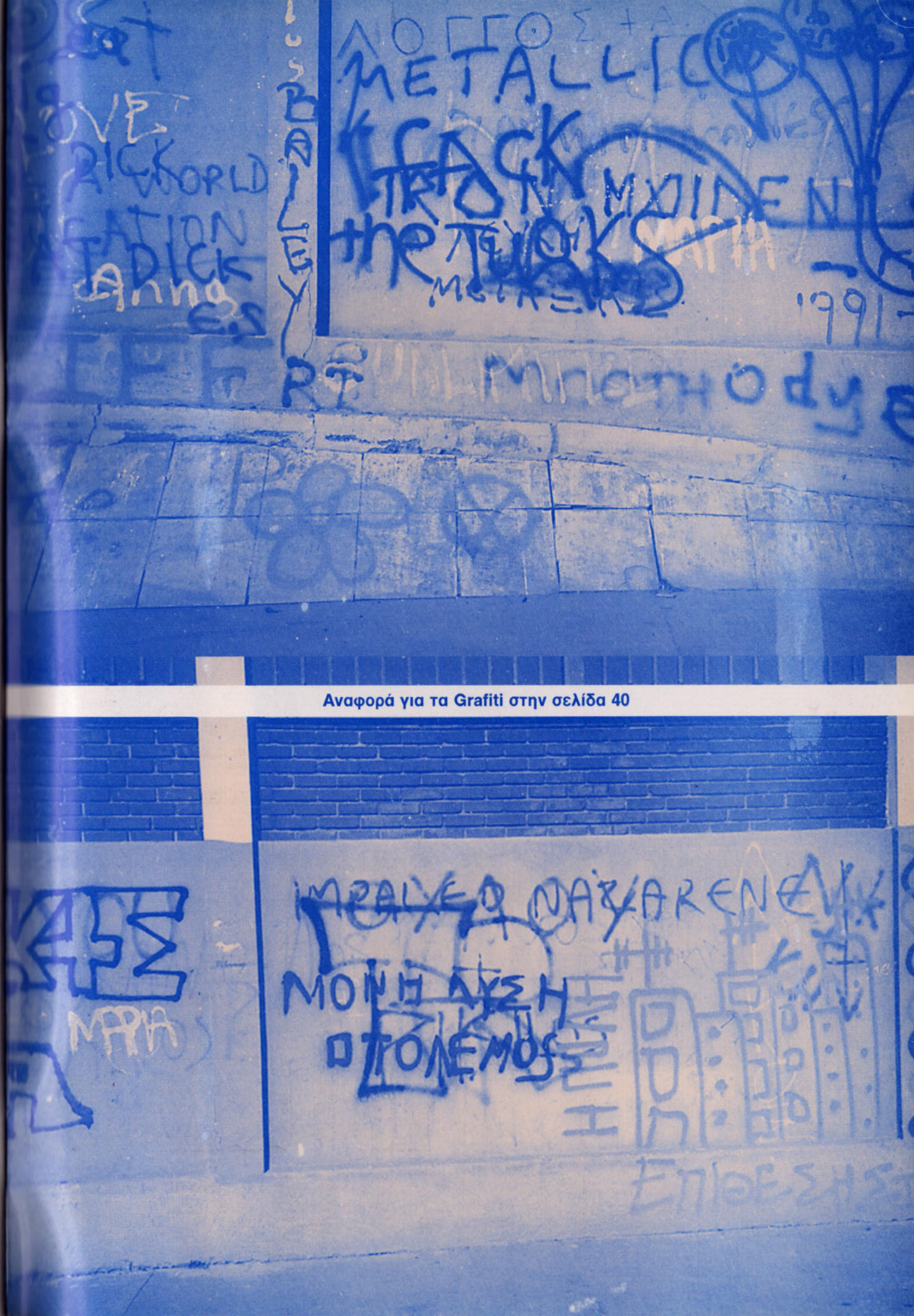
Η «παγκοσμιοποίηση» δεν είναι, σύμφωνα με το συγγραφέα, ένα φαινόμενο μονοδιάστατο. Δίπλα από την «οριζόντια παγκοσμιοποίηση», δηλαδή την αυξημένη διεθνοποίηση και αλληλεξάρτηση των πιο σημαντικών οικονομικών πόλων της παγκόσμιας οικονομίας (ΗΠΑ, Γερμανία, Ιαπωνία), αναπτύσσεται και μια «κάθετη παγκοσμιοποίηση»: διαμορφώνονται, γύρω από τους ηγεμονικούς πόλους, περιφερειακές ενώσεις με ιδιαίτερα συμφέροντα και ανταγωνιστικές συμπεριφορές.

Αναλύονται οι διαδικασίες παγκοσμιοποίησης του χρηματιστικού κεφαλαίου και διαμόρφωσης των παγκόσμιων αγορών κατά τις δεκαετίες του '80 και '90, καθώς και οι κρίσεις του σύγχρονου, παγκοσμιοποιημένου χρηματοπιστωτικού συστήματος, από το κραχ των χρηματιστηριακών αξιών στις ΗΠΑ το 1987 μέχρι και τις πρόσφατες κρίσεις στη νοτιανατολική Ασία, τη Ρωσία και τη Βραζιλία. Το παγκοσμιοποιημένο χρηματοπιστωτικό σύστημα, επιβάλλοντας τη βραχυπρόθεσμη λογική των «αγορών» στον κλασικό παραγωγικό ορθολογισμό του κεφαλαίου, αύξησε το βαθμό επικινδυνότητας του συστήματος, δημιούργησε συνθήκες μιας ασταθούς παγκόσμιας ανάπτυξης και συνέβαλε στην εξάρση των κοινωνικών και γεωγραφικών ανισο-

τήτων. Διεθνείς οργανισμοί όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ αδυνατούν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τις όλο και πιο συχνές χρηματιστηριακές κρίσεις στα «περιφερειακά» κράτη και να τις περιορίσουν, με αποτέλεσμα οι κρίσεις να διαδίδονται γεωγραφικά και να επηρεάζουν την παγκόσμια συγκυρία. Η πολιτική και οικονομική τους διαχείριση δεν είναι ουδέτερη, αλλά εξυπηρετεί τα συμφέροντα των ανεπτυγμένων κρατών και εδραίωνει ένα νεο-ιμπεριαλιστικό πλέγμα σχέσεων ανάμεσα στο βορρά και το νότο.

Η νεοφιλελεύθερη οικονομική πολιτική συνέβαλε στην μείωση του πληθωρισμού και αποκατέστησε το κέρδος. Απέτυχε όμως να μειώσει την ανεργία και τις κοινωνικές ανισότητες και να οδηγήσει την οικονομία σε ψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης. Η βασική αιτία του μακροχρόνιου κύματος οικονομικής συρρίκνωσης αποδίδεται στην έλλειψη επικερδών επενδυτικών ευκαιριών. Έτσι, ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην υπενθύμιση της αναγκαιότητας μείωσης των επιτοκίων, αλλά αναφέρει μια σειρά μέτρων οικονομικής πολιτικής, που διέπονται από μια διαμετρικά αντίθετη φιλοσοφία από αυτήν του μονεταρισμού. Η ίδια η φύση της οικονομικο-κοινωνικής κρίσης δεν απαιτεί την απόσυρση του κράτους, αλλά, αντίθετα, μια νέα, δραστήρια εμπλοκή του στις κοινωνικές πραγματικότητες που να αποσκοπεί στον περιορισμό και τη θεσμοθέτηση της «ελεύθερης οικονομίας». Η λογική του κέρδους πρέπει να θεθεί «υπό το κράτος κοινωνικών προτεραιοτήτων, οικολογικών επιταγών και πολιτιστικών αξιών».

U

Αναφορά για τα Graffiti στην σελίδα 40

2

01

5 290573 551022